

TARTALOM Mécses a te igéd

SZABÓNÉ MÁTRAI MARIANNA: *Labdák és hitvallások* 201

Tanulmányok

Az anglikanizmus öt évszázada 202

WILLIAM JACOB: *III. Anglikanizmus a 18. században* 202

KEVEHÁZI LÁSZLÓ: „Bár csak valaki a Sztárai ügyet felfogná” 207

Figyelő

Könyvismertetés

BALOG ESZTER: *Heinrich Bedford-Strohm: Helyet foglalni – A közteológia perspektívái* című könyvének összefoglaló bemutatása 209

HEINRICH BEDFORD-STROHM: *A föld sója – a világ világossága? Egyház a modern társadalomban* 214

Beszámoló

SCHALLER BERNADETT: *Friss tartalmak régi formákban. Lelkészakadémia Pullachban* 218

Olvasói levél

SZILAS ATTILA: „Íme, új jött létre”. Észrevételek a vasárnapi istentisztelettel kapcsolatban 220

Krisztusban mindnyájan életre kelnek

FABINY TAMÁS: *Veszteség vagy nyereség, halál vagy Krisztus. Igehirdetés Megyaszai László Kálmán temetésén* 220

RÁCZ DÉNES: *Emlékezés Megyaszai László Kálmán (1943–2014) evangélikus lelkész szolgálatára* 222

Az igehirdető műhelye

RIBÁR JÁNOS: *Pünkösöd ünnepe (ApCsel 5,27–32)* 223

ROZS-NAGY SZILVIA: *Pünkösöd 2. napja (ApCsel 15,6–12)* 226

BARANYAY CSABA: *Szentháromság ünnepe (Ef 1,3–14)* 229

BENCZE ANDRÁS: *Szentháromság ünnepe után 1. vasárnap (2Móz 19,3–8)* 232

KOVÁCS LÁSZLÓ ATTILA: *Szentháromság ünnepe után 2. vasárnap (Zak 1,3–6)* 234

ARADI ANDRÁS: *Szentháromság ünnepe után 3. vasárnap (Ézs 64,3–8)* 237

Labdák és hitvallások

■ SZABÓNÉ MÁTRAI MARIANNA

Körben ültünk a szőnyegen. Fárasztó nap volt mögöttünk, este. Negyvenöt lelkész törökülésben, kinyújtott lábbal, támaszkodva, összegömbölyödve, derekát egyenesítve. Körben a szőnyegen. Egy játékos gyakorlat után kezdtünk ráhangolódni a *playing art* szellemét közénk hozó két kollégánk művészetére. Azért jöttünk, hogy tanuljuk a prédikálni tanítás művészetét. Hogy feltáruljon valami előttünk abból: sokkal több kell a megfelelő szavaknál, ha prédikálni akarunk. Hogy a helyénvaló mondatoknál többre kell megtanítani a következő nemzedéket, ha azt akarjuk, életteli, életet átalakító erejű igehirdetések hangozzanak a holnap szószekein.

Ültünk a szőnyegen, félig még otthon jártak a gondolataink, félig már itt. Még fegyelmezett rendben tartott miniket a hétköznapi struktúrája, de már sejtettük az „egészen más” hangulatát. Aztán egy váratlan pillanatban két kollégánk a kör két külső oldaláról óvatos mozdulattal közénk gurított két láda labdát. Kicsi üveggolyókat, pingponglabdákat, biliárdgolyókat, teniszlabdákat, golflabdát, mindenfélét, rengeteget. Elámultunk. De nem volt rá időnk. A kör másik két oldaláról, újabb óvatos mozdulattal két újabb láda labda landolt a körben. Színesek, fényesek, rugalmasak, kemények, aprók és nagyocskák. Elbűvölten néztük. Mint a gyerekek. Nem volt szabad hozzáérnünk, csak hagyni, hogy a kezünkhöz, lábunkhoz, testünkhöz guruljanak a labdák. Játékos, mozgásra csábító, bizalmas érintéssel.

Amikor minden elcsendesedett, és már egy kóbor golyócska se mozdult, finoman hozzáérhettünk a labdákhoz. Kicsit továbbpöcköltük, megsimogattuk, meglendítettük őket. Aztán már lehetett labdát gurítani, finoman, csak a körön belül és csak a földön. Nem pattanhattak a labdák, nem emelkedhettek a levegőbe. Előbb mi voltunk a helyzet urai. Kiválasztottunk, elhatároztunk, mozdulatot terveztünk, lendítettünk, gurítottunk, érkezőt fogadtunk, aztán mintha lassan egy búra ereszkedett volna ránk, és egy külön világ keletkezett volna. A játék, az öröm és a teljes felszabadulás világa. Színes kavalkád a lábunk előtt. Gurulnak a labdák, nő a tempó, elérem, megfékezem, elgurul mellettem, megfogom, tenyerembe simul, hiába nyújtozom, továbblendítem, szembe, átlósan, szomszédnak, közben másik érkezik, gyönyörű az a piros, csillog a zöld,

meg kell fognom, hátha elérem, vigyázz, ne lépd túl a határokat, tartsd a ritmust. Fogalmam sincs, hány óra, csillognak a szemek, negyvenöt gyereket visz, sodor, ringat a játék öröme, élvezete. A jókedv, a szépség. És nemcsak a játéké. Az egész élet szépsége, öröme és ereje. Tíz perc ha eltelt.

A négy láda labda meghatározta a következő napok közösségét, légkörét, munkatempóját, érdeklődését. Biztos, hogy a játékoságot a Teremtő kezéből hoztuk magunkkal. Nem tanult készség. Elemi, bennünk lévő, organikus tulajdonság. Néha felszabadul, emlékezetes és messzire ható pillanatokot teremtve.

Nem csak azért mondják magukat a keresztények Isten gyermekeinek, hogy hitvallást tegyenek teremtett voltukról. Önmeghatározásunkban azért is szerepel a gyermek szó, mert életérzést, életfelfogást jelöl. Gyermekeknek tudom magam Isten előtt. Magamban hordozom a gyermek két meghatározó tulajdonságát, a rácsodálkozást és a játékot. Isten tetteit fedezem föl a gyermek átható, mindent elraktározó, ugyanakkor könnyed pillantásával, és élvezem mindazt, amit azért adott nekem a Teremtő, hogy gyönyörködjek az életben. Voltak, akik szavakba öntötték ezt az életérzést. Ráismerhetünk, mint a sajátunkra, és elmondhatjuk Istennek: világosságot vettél magadra, mint köpenyt, kocsidat szelek röpitik. Szavadra lefutnak a hegyről a patakok, források folydogálnak a völgyekben. Esőt adsz, füvet sarjasztasz, vadszamarákat itatsz, adományaid kifényesítik az ember arcát és megerősítik a szívét. Madarak és zergék, mormoták és golyák népesítenek be hegyet, völgyet, vizet és levegőt. Nyüzsg az erdő és elcsendesül. Az ember munkába indul és estig dolgozik. Idilli, békés és gyönyörű. Ahogy egy gyerek látja a világot, biztonságos helyről, a szülei szeretetének oltalmából. Milyen is lehet az Isten, aki mindezt létrehozta? Az egész gyermeki világlátás Istenre is rávetül: milyen lehet az az Isten, aki ennyi szép és örömteli dolgot készített az embernek? Jóságosnak, vidámnak, sőt játékosnak kell lennie! Világodban ott jár a *cethal, melyet azért formáltál, hogy játszadozzál vele* (Zsolt 104,26). Ez is egy hitvallás. Lehetséges, hogy meg kéne tanulnunk. És nem elfelejtenünk.

Június van. Gyerekeket viszünk táborozni. Mi lenne, ha középre gurítanánk négy láda labdát?

Az anglikanizmus öt évszázada

Sorozatszerkesztő: Fabiny Tibor

III. Anglikanizmus a 18. században

■ WILLIAM JACOB*

Elmondható, hogy 18. században Anglia és Wales alapvetően homogén keresztény (anglikán) államok voltak. Nagyon kevesen voltak római katolikusok, és a népesség körülbelül 7 százaléka tartozott csupán radikális protestáns csoportokhoz, akik saját gyülekezeti épülettel rendelkeztek. A civil társadalom azonban formálisan mindkét közösséget kizárta. Anglia és Wales ezenkívül főként mezőgazdasági társadalmak voltak: a Londonban lakók kivételével az emberek többsége kis városokban és falvakban élt, ahol jól ismerték egymást és erősen kötődtek közösségeikhez. A lelkészek legtöbbször a két egyetem, Oxford és Cambridge valamelyikén szerzett képesítést, ahol a kis college-ok tagjaiként együtt tanultak a dzsentri vagy arisztokrata származású családok gyermekeivel. Ennek következtében gyakran erős szellemi és társadalmi kötődés alakult ki a lelkészek és a köznemesi, illetve arisztokrata réteg között. A nyomtatás és publikálás is a virágkorát élte, ami azt jelentette, hogy eszmék, szellemi áramlatok széles körben és gyorsan terjedtek könyvek, pamfletek, nyomtatott igehirdetések és újságok formájában. Az emberek nagy része tudott írni és olvasni, vagy legalábbis mindenki ismert valakit, aki hangosan fel tudott olvasni. Így a teológiai eszmék és hírek, akárcsak a politikai és társadalmi változások rendkívül gyorsan és széles körben hatottak. Az emberek

szorosan kötődtek egymáshoz, nemcsak lakóhelyeiken, hanem a nemzet szintjén is.

Az egyház nemcsak a helyi közösségben, hanem az egész nemzet életében meghatározó, központi helyet foglalt el. A 18. században természetes volt, hogy az emberek többsége vagy legalább a család egy tagja viszonylag rendszeresen jár templomba (lásd Toplady, 206. o.). A templomokat úgy tervezték, hogy az egyházközség nagy része elférjen bennük, és helyet tudjon foglalni a közösség társadalmi rangjainak megfelelően. A közösségi élet ünnepei, mint a keresztelés, házasságkötés, gyermekszületés utáni hálaadás, temetések, gyakran a vasárnapi istentisztelet keretein belül történtek. Akárcsak az egyházi törvényszék által elrendelt nyilvános figyelmeztetések és vezeklések olyan bűnökért, mint a házasságtörés, fajtalankodás, rágalmazás, vagyis mindazokért, amelyek a közösség összetartozását veszélyeztették. Ezen kívül egyházi keretekben zajlottak a vásárok megnyitói és a közösségek ünnepnapjai is. A templomlátogatás elmulasztása a közösségi életből való kizárást vonta maga után. A papok és gyülekezeteik kölcsönösen jól ismerték egymást (lásd Woodforde, 206. o.).

A nemzetben erősen élt a tudat, hogy Anglia Isten kiválasztott népe, amely Isten segítségével Európa többi protestáns országával együtt arra hivatott, hogy visszaszorítsa az ellenreformáció veszedelmes előretörését, amely az üldözés eszközével az abszolút kormányzást gyakorolja. A római katolikus II. Jakab uralkodása (1685–1688) alatt az 1680-as években reális veszélye volt annak, hogy az anglikán egyház ismét római fennhatóság alá kerül, de miután Jakab király komoly ellenállással találta szembe magát, menekülnie kellett. A trónon holland származású kálvinista veje, Orániai Vilmos (azaz III. Vilmos és felesége, II. Mária) követte. Jakab anglikán lányának, Annának az

* William Jacob az Anglikán Egyház Londoni Egyházkerületében a Charing Cross főesperese (archdeacon), a londoni King's College kutatóprofesszora. Kutatási területe a vallás és a társadalom kapcsolata a 18. századi Angliában és Wales-ben. Könyvei: *Laypeople and Religion in the Early Eighteenth Century*, 1996 (Világiak és a vallás a korai 18. században); *The Clerical Profession in the Long-Eighteenth Century*, 2007 (Egyházi hivatás a hosszú 18. században). Számos tanulmánya jelent meg szakkönyvekben és folyóiratokban. 1998–2008 között a *Theology* (Teológia) című folyóirat szerkesztője volt.

1714-ben bekövetkező halála után a legközelebbi protesztáns örökös a német lutheránus hannoveri választófejedelem volt, aki I. Györgyként (1714–1727) került Anglia trónjára. A század első felének közhangulatát, valamint Anglia bel- és külpolitikáját a „pápaság cselszövéseitől”, illetve az európai, római katolikus erőktől való félelem határozta meg, melyek francia vezetéssel kísérletet tettek arra, hogy helyreállítsák Jakab római katolikus örökösödését. Anglia szoros kapcsolatot ápolt Európa protesztáns egyházi vezetőivel, különösen Poroszországgal és az ellenreformáció ellen lázadó menekültekkel Franciaországban és Salzburgban. Szász- és Morvaországot adománygyűjtésekkel támogatták, menekültjeiket pedig szívesen fogadták Angliában.

Egy „istenfélő nemzet” létrehozásának szellemében megkísérelték a bűnt és az erkölcstelenséget gyökeresen kiirtani, hiszen attól tartottak, hogy az Istennek való engedetlenség ítéletet hozhat a népre. Olyan időkben, amikor a nemzet élete veszélynek volt kitéve, például a század elején a Franciaország elleni háborúk alatt, majd a 18. század végén ismét, világiak által szerveződött önkéntes egyesületek alakultak azzal a céllal, hogy megreformálják a társadalmi erkölcsöt és magaviseletet, különösen a szexuális életvezetést, a szerencsejátékok elterjedését, illetve a vasárnapi kereskedést illetően. Azt is megpróbálták elérni, hogy a kihágásokért a hatóságok előtt történjen számadás.

A laikusok a helyi önkéntes közösségekben is aktívak voltak, akárcsak nemzeti szinten a Keresztény Tudást Támogató Társaság (Society for Promoting Christian Knowledge; rövidítve: SPCK, alapítva: 1698) munkáján keresztül. E szervezet célja az áhítatos és katechetikai irodalom publikálása és terjesztése, valamint olyan iskolák támogatása volt, ahol szegény gyerekeket tanítottak az *Imádságoskönyv* kátéjának olvasására. Emellett számos kegyes irodalmi művet tettek elérhetővé, hogy bátorítsák mind a laikusokat, mind a klérust az olvasásra, és alamizsnát is osztottak a szegényeknek. Társaságokat hoztak létre fiatal férfiak számára, hogy elmélyítsék keresztény hitüket és ismereteiket, hogy rendszeres templomjárásra neveljék őket, hogy havonta vegyenek úrvacsorát, és hogy ők maguk is adjanak alamizsnát a rászorulóknak. Az énektanulás gyakran komoly vonzerőt jelentett egy egyesületbe való belépéshez, emellett az egyházi kórusoknak ez biztosította a szükséges tagságot.

Az egyház és az állam egységesen támogatta az egyház misszióját, oly mértékben, hogy azért az ne sértse a számban kicsi, de gazdaságilag és politikailag jelentős „máshitű” közösségeket, mint például a kálvinista beállítódású presbiteriánusokat, a függetleneket, a kvékereket, a baptistákat és vezetőiket, akik 1689-ben kaptak engedélyt istentisztelet tartására. A 18. század elején a kormány a befolyt adókból finanszírozta az új templomok építését London növekvő népessége számára, majd az évek folyamán olyan nagyobb városokban, mint Manchester, Leeds, Liverpool és

Birmingham, is épültek templomok, szintén a helyi adófizetők pénzéből. A nemzeti és helyi vezetőket is az anglikán klérus oktatta az iskolákban és az egyetemeken, ahol a diákok naponta vettek részt az *Imádságoskönyv* követő reggeli és esti áhítatokon, folyamatosan hallgattak bibliai felolvasásokat, és havonta olvasták a zsoltárokat. Vasárnaponként napi két igehirdetés hivatott keresztény hitbéli elkötelezettségüket erősíteni. Az egyéni elcsendesedésekhez bibliai és az *Imádságoskönyv* szerinti szakaszok adtak iránymutatást (lásd Susannah Hopton, 205. o.). Egy széles körben elterjedt lelki irodalom bátorította az embereket a napi áhítatokon való templomi részvételre, vagy az *Imádságoskönyv* napi áhítatainak, vagy azok rövidítettebb változatainak otthoni vagy munkahelyi felolvasására (lásd Gibson, 205. o.). Emellett buzdítottak a havi rendszeres úrvacsoravételre is, melyet megelőzendően alapos felkészülést tanácsoltak [lásd *Felkészülés...*, 205. o.]. Nők és férfiak egyaránt írtak és publikáltak áhítatoskönyveket.

A püspökök nagy gonddal figyeltek oda a lelkészi utánpótlásra, és erősen szorgalmazták a jelöltek lelkipásztori elkötelezettségét és a rendszeres prédikálást. A lelkészek életvitelét és tevékenységét háromévenkénti püspöki vizitációkkal ellenőrizték az egyházkerületekben, amelyekre a lelkészeknek gyülekezetükkel kapcsolatos kérdőívek kitöltésével kellett felkészülniük. Emellett az egyházi előjárókkal és az iskolaigazgatókkal együtt részt vettek a helyi központban a püspökkel való tanácskozáson, ahol szembesültek a püspök őket érintő bírálatával, de ők is megoszthatták sérelmeiket, panaszait a gyülekezeti tagok erkölcstelen viselkedésével vagy vallási kötelezettségük elhanyagolásával kapcsolatban. Ugyanúgy a lelkészi visszaéléseket illetően is, melyeket a püspöki bírósági tanácsnak jelentettek, hogy azok járjanak el ezekben az ügyekben. A püspök rendszeresen vállalt asztalközösséget a papjaival, és a rákövetkező napon ő végezte a konfirmáció szolgálatát a lelkészek által felterjesztett személyeknél.¹ A püspökök, éppúgy, mint a Lordok Házának tagjai, részt vettek a parlamenti üléseken Londonban, és ezzel lehetőséget kaptak, hogy tanácskozhassanak egyházuk dolgairól, s hogy közös stratégiát fejlesszenek ki az egyház érdekében. Továbbá ez alkalom volt arra is, hogy kapcsolatot építhessenek ki a királyi udvarral és annak minisztereivel az egyházi ügyek előmozdítása és védelme érdekében. Számos püspök és lelkész is aktív szerepet játszott az intellektuális életben.

Az angol felvilágosodás alapvetően egyházi mozgalom volt; Angliában minimális volt az intellektuális egyházellenesség, mivel az egyházi és a világi értelmiség nagyrészt közös egyetemi képzést kapott, ellentétben más európai, római katolikus országokkal, ahol a lelkészjelöltek szigorúan elkülönítve, szemináriumokban tanultak. Az egyház-

¹ Az anglikán egyházban mind a mai napig a püspök végzi a konfirmációt. – *A sorozatszerk.*

kerületekben a főespereseket a püspökök szemének és fülének tekintették; ők voltak azok, akik évente hívták meghallgatásra a lelkészeket, hogy számonkérjék őket, illetve hogy jóváhagyják az egyház adófizetői által választott gyülekezeti elöljárók személyeit. Emellett megvitatták a klérus és a gyülekezet viselkedésére vonatkozó panaszokat is, és bíróságaikon tárgyalták ezeket.

Az egyik leggyakrabban felmerülő téma a tiszta tanítás volt, hiszen az egészségtelen és hamis tanítás könnyen Isten haragját hívhatta ki a nemzet és az egyház számára egyaránt. Az anglikán apológia és identitás kialakulásában fontos szerepet játszott az „ősegyház” életének tanulmányozása, amelyet gyakran szembeállítottak főleg a római katolicizmus, de sokszor az európai protestantizmus tanításával is. Mindez azzal járt, hogy újra kiújultak a régi hitviták Krisztus isteni lényéről, a Szentháromság természetéről, az egyház és az állam kapcsolatáról, amelyek aztán a hamis tanítástól és az eretnekségtől való félelmet és vádaskodást is eredményeztek. A krisztológiai és szentháromsági tanok, az ekkleziológia és az egyház tekintélye körüli viták hangos zűrzavara oda vezetett, hogy a hivatalos egyházi közgyűléseken és zsinatokon 1717 után fokozatosan felfüggesztették a vitákat.

A teológiai disputák ugyanis veszélyeztették az egyház és az állam egységét is. A 18. század második felében az előző évszázad teológiai és politikai vitáinak rossz emléke – mely kétszer is egy-egy király bukásához vezetett, a 18. század első évtizedeiben, a hannoveri dinasztia még bizonytalan megszilárdulása idején komoly figyelmeztető jel volt a király lelkészei és a vezető püspökök számára, hogy óvakodjanak a teológiai disputáktól. A magasegyházi anglikánok egy része, akik az egyházzal és a királysággal is fennkölt eszméket hirdettek, megtagadták a hűségüket III. (Orániai) Vilmosnak és I. Györgynek, mert gyanakodva tekintettek a külföldről jött uralkodóknak az anglikán egyházzal kapcsolatos kálvinista vagy lutheránus nézeteire. Megbélyegezték azokat, akik nem voltak velük egy teológiai állásponton, különösen azokat, akik politikailag „latitudináriusok”² voltak. A megbélyegzés kimondottan a III. Vilmos és I. György által kinevezett püspökökre vonatkozott, akik nagyra becsülték az egyházzal és a szentségekről szóló tanítást (lásd Edmund Gibson, 205. o.). Azokat, akik Krisztus istenségének és a Szentháromság természetének kérdésén feszegettek, gyakran feljelentették azzal a váddal, hogy deisták, szociánianusok vagy éppen ateisták. Míg ezek a feljelentések folytak, könyveket és pamf-

² Latitudináriusok (szó szerint: a szélesebb út követői): az anglikán egyházban a 17. század második felében kialakult mérsékelt irányzat, akik belátván a korabeli vallási vitáknak a társadalomra gyakorolt negatív hatását, igyekeztek visszafogni a felekezeti versengést, s bár maguk az anglikán egyház episzkopális keretén belül maradtak, nem tagadták meg az üdvösség lehetőségét más felekezethez tartozóktól sem. Továbbá nyitottak voltak a kor természettudományos felfedezései iránt.

leteket adtak ki, bár az egyházat ténylegesen sohasem fenyegette a heterodoxia, illetve az eretnekség veszélye (lásd George Horne, 206. o.). Amikor Theophilus Lindsey (1723–1808) és Francis Blackburne (1705–1787) mint unitáriusok kiváltak az anglikán egyházból az 1770-es években, csak nagyon kevés egyházi vagy világi személy követte őket.

Az 1730-as évek során számos kegyes csoport, leginkább magasegyházi papok és gyülekezeti tagok, köztük Samuel Walker (1714–1761) Cornwallban, Howell Harris (1714–1773) Dél-Walesben, Henry Venn (1725–1797) és Benjamin Ingham (1712–1772) Yorkshire-ben, és George Whitefield (1714–1770), John Wesley (1703–1791) és Charles Wesley (1707–1788) Londonban, egymástól teljesen függetlenül egyfajta megújulás- és megtéréstapasztalaton mentek keresztül. Ennek az új mozgalomnak a létrejöttében közrejátszottak a moráviai és európai, evangéliumi és pietista mozgalmakkal való kapcsolatok, az egyén szerepére igen nagy hangsúlyt helyező európai felvilágosodás és a 17. századi anglikán és kálvinista íráskor újrafelfedezése. A 18. század végére a „kegyeseknek” ez a mozgalma nagy hatást gyakorolt az anglikán egyházra is. Néhányan, köztük Walker, Venn és Charles Wesley megmaradtak az anglikán egyházban mint laza kapcsolópontok, melyek idővel egy szoros egyesületté szerveződtek, erős személyi kötődésekkel. Jelentős toborzó tevékenységet folytattak az arisztokráta és dzsentri réteg között, hogy finanszírozzák a fiatal lelkészelöltek felkészítését az ordinációra. Tanításuk a keresztre és az elégtételre, a személyes megtérés szükségességére és az ige hirdetésre fókuszált (lásd Howell Harris és Toplady, 205–206. o.). Néhányan közülük mások gyülekezetében folytattak missziót. Mindemellett Whitefield, Harris és John Wesley szélesebb körű misszióban gondolkodtak, és figyelmen kívül hagyták az egyház gyülekezeti kereteit, ige hirdetési sorozatokat tartottak szerte az országban, s megtért híveiket egyesületekbe szervezték, s gyakran „halásztak” meglévő vallásos, gyülekezeti közösségekben. Ez sokszor a gyülekezeti lelkészek ellenállását váltotta ki, amellyel, hogy sokan szimpatizáltak velük, és támogatták őket. A tanbeli különbségek eredményeképpen John Wesley és Whitefield útjai elváltak, de még az arminianus³ Wesleynek és a kálvinista Whitefieldnek is gyanús volt Harrisnak a morva testvérekkel való szimpátiája. Whitefield fiatalon halt meg, de papjainak, laikus támogatóinak és „társasági kapcsolatainak” védelmét és irányítását Selina Hastings, Huntingdon grófnője (1707–1791) vette át, amely így a század végére önálló felekezetté vált. John Wesley nagyon hatékonyan tartotta kézben és mozdította elő nemzetközi szintű társasági „há-

³ Jacobus Arminius (1560–1609) holland szabadelvű református teológus után arminianizmusnak nevezik azt a Wesley által is vallott felfogást, amely tagadja a kálvini kettős predestinációt, miszerint Isten előre elrendelte volna egyesek üdvösségét vagy mások bukását, s az ember szabad választását és felelősségét hangsúlyozza.

lójának” ügyeit, mely szintén gyorsan terjedt Észak-Amerikában is. Ez vezetett ahhoz a minden korábbi előzmény nélküli lépéséhez is, hogy lelkészként az egyes közösségekben másokat ordináljon és szuperintendenseket nevezzen ki, akik „püspökként” szolgálnak. Az anglikán püspökök gyanakvással és óvatossággal figyelték ezeket a mozgalmakat, s egy-egy ordináció esetében különösen izgalmas lett, hogy a lelkészjelöltek nem vallottak-e metodista és evangéliumi nézeteket. Mindazonáltal, ha így is volt, Wesley és Lady Huntingdon társaságainak híveit nem zárták ki az anglikán egyházból. Sőt az egyesületek számos tagja rendszeres gyülekezeti életet élt, különösen keresztelesek és az úrvacsoravételek alkalmával. A gyülekezetek lelkészei pedig nem tekintették őket külön felekezeteknek.

A 18. század utolsó éveiben az evangéliumi megújulás kálvinista vonala az anglikán egyházban kálvinistaellenes reakciót váltott ki a magasegyházhoz tartozók körében. Mindez az ébredési mozgalommal szembeni rivális folyóiratok, külön utat járó publikációk és konkurens missziós társaságok alapításához vezetett. Az evangéliumi keresztények (evangelikálok) az erkölcsi reformokra koncentráltak, amelyet az evangélizáció lényegi velejárójának tartottak. Ezzel szemben a magasegyház emberei az egyház hatékonyságának erősítését tartották szem előtt, és azt, hogy megreformálják az egyház „kvázi autonóm” intézményeit, olyanokat, mint a Keresztény Tudást Támogató Társaság (SPCK) és a Társaság az Evangélium Terjesztéséért (Society for the Propagation of the Gospel). Különösen fontos volt ez a disszenterek számának gyors növekedése idején, akiket szintén befolyásolt az evangéliumi ébredés, és akikre azonban alkalmanként a francia forradalom radikális politikai eszméinek ötödik oszlopaként is tekintettek. Az anglikánok többsége, sem a klérus, sem laikusok, nem lépett szövetségre egyik irányzattal sem.

Szövegközlés

Susanna Hopton, Anonymous: *Meditációk és elmélkedések gyűjteménye.* London, 1717. 417–419. o.

Otthoni hálaadás úrvacsora után

„Ó, én legdrágább Megváltóm. Te lelkembe léptél, bűneim ezért sosem hagyod eltüntetni Magadról. Tiszta szívet adj nekem, és az igaz Lelket újítsd meg bennem! Így hát tetzésedre formáltál, maradj hát velem, te uralkodj bennem, vezess és irányíts engem, vigyázz rám örökre, őrizd meg minden megpróbáltatásban és kísértésben, és sose hagyj el engem, sem le ne mondj rólam, míg be nem vittél engem a te mennyei királyságodba. Ámen.

Mit adhatnék hát én az Úrnak mindazért, amit értem tett, magamhoz veszem a megváltás kelyhét, és segítségül hí-

vom az Úr nevét. Dicsérd az Urat, én lelkem, dicsérd az Urat. Méltó a Bárány, amelyet megöltek, hogy övé legyen a hatalom, a gazdagság, a bölcsesség, az erő, a tisztelet, a dicsőség és az áldás. Ó, mindenség, angyalok és emberek, jöjjetek és zengjünk együtt a mindent átfogó dicséret énekét, mondjuk együtt a Jelenések könyvének szavaival: Áldás és tisztelet, dicsőség és hatalom azé, aki a trónra ült, és a Bárányé, örökkön örökké. Ámen.” (ROWELL–STEVENSÓN–WILLIAMS 2001, 229. o.)

Edmund Gibson: *A megmagyarozott Szentség.* London, 1705. 3. és 103. o.

„Testvérem, két dolog van, amely mindenképpen szükséges, hogy megmaradjon a hívőkben a vallás lelkiülete és a mindenható Isten tisztelete: a mindennapi imádság és az úrvacsora gyakori vétele. Aki helyesen él ezekkel az ajándékokkal: az úrvacsorával és a napi imádsággal, annak lelkét nem hagyja el Isten; és hadd tegyem hozzá, aki viszont megveti ezeket, arról Isten is megfélemedezik, mert elhanyagolta a kötelességét és megveti az eljövendő világot; így legfeljebb langyos és közömbös ő a vallás dolgait illetően.”

„Mielőtt a lelkész kiszolgáltatja az úrvacsorát, így imádkozzon: Hittel tekintek megfeszített Uramra, aki értem halt meg; és úgy dicsőítem és imádom, mint az én egyetlen Megváltómat és Szabadítómat. Ó, Uram, növeld és tedd élővé a hitemet; és add meg, hogy ezekben a szent misztériumokban bűneim elengedését és a Szentlélek vigasztaló támogatását nyerhessem el.” (ROWELL–STEVENSÓN–WILLIAMS 2001, 263. o.)

Felkészülés az új héten az Úr vacsorájának méltó vételére. London, 1749. 91. o.

„Ó, irgalmas Jézus! Add, hogy ez a halhatatlan kenyér, te szent úrvacsorád alkotója, mely által megkegyelmeztél nekem, a kegyelem, az új élet, az új szeretet, az új életerő és az új elhatározás tartalékait öntse az én gyenge és lankadó lelkembe, hogy soha el ne bizonytalanodjam, el ne erőtlenedjem, vagy el ne bukjam az engedelmességben. Ámen, Úr Jézus, Ámen.” (ROWELL–STEVENSÓN–WILLIAMS 2001, 268. o.)

Howell Harris életének rövid elbeszélése. Trefeca, 1791. 12–13. o.

„1735. jún. 18-a, titkos imádságban. Hirtelen úgy éreztem, hogy a szívem úgy olvad fel bennem szeretettel Isten, az én Megváltóm felé: és nemcsak szeretetet és békét éreztem (...), hanem vágyódást a feloldozásra és Krisztus közösségére. Azután lelkem mélyéből sírva fakadtam, olyan érzésem volt, amelyet még nem tapasztaltam előtte. Abba, Atyám! Abba, Atyám! Alig tudtam abbahagyni az Istenhez

kiáltást; tudtam, hogy az Ő gyermeke vagyok, és hogy Ő szeret és meghallgat engem.” (ROWELL–STEVENSÓN–WILLIAMS 2001, 307. o.)

George Horne: Discourse VII. Szentháromság az egységben. Rt Revd George Horne munkái. 4. köt. London, 1818. 93. o.

Ne mondd többé, hogy a Szentháromság tana pusztán kíváncsiság és szórakozás kérdése. Ezen alapszik a mi vallásunk. Mert mi is a kereszténység, ha nem a három isteni személy megmutatkozása, ahogyan egyesülnek az embert megváltó hatalmas munkájukban, általuk kezdve, folytatva és bevégezve, az ő számos vonatkozásukban Atya, Fiú és Szentlélek, Teremtő, Szabadító és Megszentelő, három személy, egy Isten? Ha nincs Isten Fia, hol van a mi megváltásunk? Ha nincs Szentlélek, hol van a mi megszentelődésünk? És mindkettő nélkül, hol van a mi üdvösségünk? És ha ez a két Személy nem lenne isteni, akkor miért vagyunk az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevére keresztelve? Ezért ne hagyjátok, hogy becsapjanak titeket az emberek: „Ez az igaz Isten és az örök élet.” (ROWELL–STEVENSÓN–WILLIAMS 2001, 327. o.)

Augustus Toplady: Jézus, a fundamentum (Rock of Ages). Egy 18. századi vidéki plébános pap naplója. 1987. 12. o.

Reggel Fen-Otteryben és délután Harpfordban tartottam istentiszteletet és prédikáltam egy nagyon nagy gyülekezetnek, különösen, ha figyelembe vesszük azt a hőmenyiséget, ami az utakon van, és azt a nagy fagyot, aminek köszönhetően egyformán veszélyes a gyaloglás és a lovaglás is. Ennek az évnek a szolgálatát az apostol hitvallásával kezdtem: 1Kor 15,10: „Isten kegyelméből vagyok, ami vagyok”, ez volt az üzenetem a nap mindkét felében. Nagyszerű érzés volt a felszabadultság ezen a délutánon, mind lélekben, mind pedig a beszédben. Ahogyan az órára néztem, meglepetéssel vettem észre, hogy az én kedves hallgatóimat már háromnegyed órája tartom fel, és mégis, állapítottam meg, úgy néztek ki, mint akik egyáltalán nem akarnak felkelni a helyükről, dacára a szokatlanul nagy hidegnek.” (ROWELL–STEVENSÓN–WILLIAMS 2001, 337. o.)

James Woodforde: Egy vidéki pap naplója 1758–1802. London, 1934.

1791

Márc. 20., vasárnap. ...A himlő jelenleg a gyülekezetben mindenütt jelen van az oltás révén stb. – Szegény John Greavest nagyon hirtelen elvitte. Csak pár napig volt beteg, de egy nagyon veszélyes rendellenességben szenvedett, peripneumonia a neve. Thorne urat küldték, hogy gondozza őt, de attól tartok, hogy nem elég korán. Leghalványabb sejtésem sem volt arról, hogy – amint kiderült –, ekkora

veszélyben van. Mindenki, aki csak ismerte, nagyon tisztelte őt. Őszintén sajnálom őt, és szívből szánom szegény özvegyét is. Imádkozz Istenhez! Vigasztald meg jelenléteddel és támogasd őt. Imádkoztam, prédikáltam és a gyülekezetbe felvettem egy hölgyet ezen a délutánon a Weston Church-ben. Mivel az asszony szegény volt, semmit nem fogadtam el tőle az egyházkezelés szolgálatáért.” (ROWELL–STEVENSÓN–WILLIAMS 2001, 338. o.)

John Wesley megtérésének története, ahogyan naplójában leírja

1738. május 19., péntek

...hétfőn, kedden és szerdán szünni nem akaró szomorúságot éreztem a szívemben.

1738. május 24., szerda

Ami szerdán, 24-én történt, azt hiszem, jó, ha részletesen elmondom, s megkísérlem úgy előadni, hogy mindenki megértse. Aki ezt nem tudja felfogni, kérje a világosság Atyját, hogy adjon neki is és nekem is több fényt.

...Aznap este nagyon vonakodva mentem az Aldersgate utcai egyesületbe, ahol valaki éppen Luthernek a Római levélhez írott előszavát olvasta fel hangosan. Kb. háromnegyed kilenc körül, miközben a szöveg arról a változásról szólt, amelyet Isten munkál a szívben a Krisztusba vetett hit által, hirtelen úgy éreztem, hogy a szívem furcsán felmelegszik. Éreztem a Krisztusba, egyedül a Krisztusba vetett bizalmat, az üdvösségért; és megadatott nekem a bizonyosság, hogy Ő elvette *bűneimet*, igen, még az *enyémeket* is, és megmentett engem a *bűn és a halál törvényétől* (Róm 8,2).

Minden erőmmel imádkozni kezdtem azokért, akik sajátos módon kihasználtak és üldöztek engem. Ezután nyilvánosan bizonyosságot tettem az ott levőknek mindarról, amit most először éreztem a szívemben. De nemsokára az ellenség megkörményezett, „Ez nem lehet hit, hiszen hol van akkor a te örömed?” Aztán megértettem, hogy a *béke és a győzelem a bűn felett elengedhetetlen attól a hit-től, amelynek Fejedelme a mi Urunk...*

...miután hazatértem, megkörményeztek a kísértések; de hangosan kiáltottam, és azok elmenekültek. Majd újra és újra visszatértek. Ahogyan fel-feleltem a szememet, *Ő segítséget küldött az Ő szent hajlékából*. És én ebben eszméltem rá, hogy mi a különbség a korábbi és a mostani állapotom között. Küzdöttem én akkor is, ó igen, harcoltam minden erőmmel a törvény alatt éppúgy, mint a kegyelem alatt; de akkor néha, ha nem mindig, legyőztem: most pedig én vagyok mindig a győztes (WESLEY 1938, 321–326. o.).

Fordította: Molnár Lilla
Lektorálta: Fabiny Tibor

Felhasznált irodalom

Elsődleges források

- ROWELL, Geoffrey – STEVENSON, Kenneth – WILLIAMS, Rowan (szerk.) 2001. *Love's Redeeming Work. The Anglican Quest of Holiness*. Oxford University Press, Oxford.
- WESLEY, John 1938. The Journal of John Wesley. *The Methodist Magazine and Quarterly Review* n. s. 20/9. 321–326. o.

Szakirodalom

- BEBBINGTON, David 1989. *Evangelicalism in Modern Britain. A History from the 1730s to the 1980s*. Unwin Hyman, London.
- CLARK, J. C. D. 2000. *English Society 1660–1832. Religion, Ideology and Politics during the Ancient Regime*. 2. kiad. Cambridge University Press, Cambridge.
- GIBSON, William 2001. *The Church of England 1688–1832. Unity and Accord*. Routledge, London.

- HINDMARSH, Bruce 2005. *The English Evangelical Conversion Narrative. Spiritual Autobiography in Early Modern England*. Oxford University Press, Oxford.
- HUNTER, Michael 1990. Science and Heterodoxy. An Early Modern Problem Reconsidered. In: *Reappraisals of the Scientific Revolution*. Szerk. David C. Lindberg – Robert S. Westman. Cambridge University Press, Cambridge.
- JACOB, W. M. 2002. *Laypeople and Religion in the Early-Eighteenth Century*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Religion and Society in England and Wales 1689–1700*. Szerk. William Gibson. Leicester University Press, London, 1998.
- Religious Identities in Britain 1660–1832*. Szerk. William Gibson – Robert Ingram. Ashgate, Aldershot, 2005.
- The National Church in Local Perspective. The Church of England and the Regions 1660–1800*, Szerk. Jeremy Gregory – Jeffrey S. Chamberlain. Boydell Press, Woodbridge, 2003.
- The Oxford Handbook of Methodist Studies*. Szerk. William J. Abraham – James E. Kirby. Oxford University Press, Oxford, 2009. 1–4. fejt.
- WARD, W. R. 1992. *The Protestant Evangelical Awakening*. Cambridge University Press, Cambridge.

„Bár tsak valaki a Sztárai ügyet felfogná”

■ KEVEHÁZI LÁSZLÓ

1829-ben a *Tudományos Gyűjtemény* című (1817–1841) havonta megjelenő magyar nyelvű tudományos folyóiratnak Gyöngyösi Benjámin zaláti prédikátor levelet írt: „Tekintetes Úr! Tekintetes Jankovich Úrnak Sztárai Mihályról való vélekedése, melyet a Tud. Gyűjt. VI. kötetében közönséggé tett, a Baranyai olvasó Közönségnek, s különösen a Protestáns Papságnak figyelmét magára vonván, közönséges óhajtásunk volna, hogy »Bár tsak valaki a Sztárai ügyét felfogná.«”

Miről van szó? Jankovich említett cikkének címe is irritáló: „A Sociniánusok eredetéről, Magyarországban volt Ecclesiájukról”. A cikkben pedig a címet alátámasztja azzal a feltevéssel, hogy hazánkban a szociniánus tanítás eredete Sztárai Mihályhoz köthető. Az Itáliából induló Socini testvérek irányzata Európában talán legjobban Lengyelországban terjedt, a lengyel ariánus vagy szociniánus csoport újkori (főként) lengyel–litván vallási irányzat volt, amelynek tagjai tagadták a Szentháromságot, elutasították a gyermekkori keresztelest, és a szabad gondolkodáshoz való abszolút jogot vallották. Ez volt az egyetlen vallási irányzat, amelyet név szerint is kizártak az 1573-as varsói konföderáció hatálya alól. 1658-ban a lengyel testvéreket kiűzték a Rzeczpospolita területéről. Utolsó határon túli közösségük 1803-ban szűnt meg. Magyarországon is megjelent az irányzat, és valóban Baranyában is, aztán Erdélyben (lásd Dávid Ferenc élete) vert gyökeret. Jankovich szerint tehát röviden: Sztárai antitrinitárius, Szentháromság-tagadó volt. Ez ellen berzenkedett Gyöngyösi Benjámin.

Aztán „felfogták a Sztárai ügyet” a 19. században is. Toldy Ferenc (Buda, 1805 – Budapest, 1875) irodalomtörténész, kritikus, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, titkára, a Kisfaludy Társaság másodelnöke már a reformáció ágának második hullámához tartozónak, tehát reformátusnak tartotta Sztárait, de ebbe a sorba tartoznak Nagy Sándor és Szilády Áron irodalomtörténészek is, hogy csak a legnagyobb neveket említsük.

A 20. századnak kellett eljőnie, amikor „kiderült”, hogy Sztárai Mihály mai szóval „evangélikus” volt. Itt dr. Schulek Tibor, Botta István és nem utolsósorban dr. Sólyom Jenő nevét kell megemlíteni, aki ezt írta: „Elég Sztárai Mihályt megemlítenünk, az ének eszközével reformáló »igaz« pap nem járt Luther hazájában, mégis egyik legerősebb oszlopa volt, a Luther által megtisztított egyháznak.” (SÓLYOM 1933, 166. o.)

A „Sztárai ügy” tehát nagy utat járt be a szocinianizmustól az evangélikussáig. Voltaképpen ezt szerettem volna kimutatni magam is „A kereszti igéjét hirdetni kezdem” című Sztárai-monográfiában (KEVEHÁZI 2005). Most, kilenc év múltán bevallhatom, hogy féltem a könyv kiadásakor. Nagy ellentűzet vártam, főként református testvéreink oldaláról. Egy református kutató testvérem reagált, saját könyvét ugyanarról a korról írva: sajnálom, hogy későn olvastam, sok fejezetet átírtam volna. De más hangot nem hallottam. Vagy azért, mert nem érte el könyvem azt a szintet, amit szerettem volna, vagy pedig érdektelenségből, nem tudom.

De ennél sokkal súlyosabb konklúzió: nincs lezárt anyag a történelemben, egyháztörténetben, semmilyen tudományágban sem! A „lezárás” szemléletével nem szabad semmihez hozzáállni, mert ha eddig el is jutottunk Sztárai Mihály ügyében, hol van még születési terminusa, hogy csak egy példát említsek. Nincs lezárt anyag: „Fel lehet venni és fogni!”

Most azonban nemrégem kezembe kaptam egy könyvet *Protestáns mártírológia a kora újkorban* címmel.¹ Ebben fedeztem fel Ács Pál nagyszerű írását: *Sztárai Mihály különös mártíromsága – a Cranmerus Tamás című Foxius parafrázis tükrében*. Ebben a cikkben több hivatkozás történelmi említett könyvemre, az egyik lábjegyzetben ezt olvastam: „Johannes Foxius, Rerum in ecclesia gestarum, quae postremis et periculosis his temperibus evenerunt commentarii, Basileae, per Nicolaum Brylingerum et Ioannem Oporinrum, 1559. (Ez a John Fox-írás eredetijének címe). – Sztárai Cranmerus-históriájának forrását (amelyet Szilády Áron még nem ismert) Erdős Károly azonosította: *Sztárai Mihály Cranmerus Tamásról szóló históriás énekének forrása*, Irodalmi Közlemények, 1914. 215–219. Keveházi László figyelmét elkerülte Erdős Károly közleménye.” – Be kell látnom és vallanom, valóban elkerülte figyelmemet, a kutatásomból és könyvemből is kimaradt ez az írás. Ebben többek közt ezt olvashatjuk:

„Sztárai Mihály 1560-ban Laskón megírta 107 hatsoros versszakban *Historia Cranmerus Tamás érseknek az igaz hitben való állhatatosságáról* stb. című verses művét. E mű végén jelzi, hogy Cranmeren kívül mások is szenvedtek mártírhalált, ezt mondja: »Renddel az új nevetek egy nagy könyvben beírták / Kik az Krisztust igazán sebes tűzben vallották« (607–608. sor).

E két sorban Sztárai határozottan rámutat a forrásra, ahonnan tárgyát merítette. „Ha mindemellett valami tekintetben kétséget hagynának fenn eme külső bizonyosságok: ellenállhatatlanul meggyőz minket Foxe munkájának forrásul használatára vonatkozólag az a »nagy könyv« amelyről Sztárai említést tesz, John Foxe-nak a már említett című könyve. (...) tény, hogy az egész költeményt szinte szóról szóra végig lehet kísérni a latin szövegben.” (Ács 2012, 85. o.)

Innentől szinte valóban versről versre haladva mutatja ki Erdős Károly, hogy a Sztárai-vers szinte fordításnak is mondható. Érdekes volna végighaladni a költeményen, de erre itt nincs elegendő hely.

„A Foxe könyvének és Sztárai költeményének egymástól való eltérése e szerint nem tartalmi, csak stílusbeli és oly csekély, hogy a különbözőség egymagában is elegendő lenne annak igazolására, hogy Szárai a Foxe könyvét vette alapul költeménye írásakor.” (Uo.)

Hogy ki küldte vagy hozta el Foxe munkáját Sztáraihoz, azt adatok hiányában megállapítani nem tudjuk, azt azonban igazolva látjuk, hogy Sztárai e költeménye értékes

¹ A *Studia litteraria irodalom- és kultúratudományi folyóirat* tematikus száma. LI. évf. 2012/3–4.

paralipomenon abból a korszakból, amikor a puritán lelkipásztorok az akkori mostoha viszonyok mellett is a legközvetlenebb érintkezést tartották fenn más államok reformátoraival” – fejezi be ugyanott Erdős Károly.

Reformátorunknak tehát nemcsak önálló témájú alkotásai voltak (drámái és más históriás énekei, ordinációs liturgiája, agendája vagy gyülekezeti énekei), hanem bátran nyúlt mások munkájához is, így Fox János művéhez is. Csak csodálni lehet a 16. században azt az érintkezést, ahogyan egymásra figyeltek, és egymásra utaltak is Európában költők, írók és reformátorok. A mai felgyorsult, internetes világból nézve komoly teljesítmény az a gyorsaság, ahogyan egymást értesíteni tudták.

Ez a rész valóban kimaradt a munkámból. Most igyekeztem pótolni. És ismételnem kell: nincs lezárt anyag semmi- ben és sehol! Köszönöm, hogy Ács Pál írását olvashattam.

Van azonban még valami Ács Pál munkájában, amire szeretném a figyelmet felhívni és tisztelettel vitatkoznék is vele. A cikk végén ezt olvashatjuk: „A Cranmerus-história ebben a kérdésben a református álláspontot látszik igazolni. [Vagyis azt, gondolom, hogy a református álláspont győzött Baranyában végül Szegedi Kis István munkájával.] Sztárai becsapott, bukott. »nyomorult« embernek, hivatalából eltávolított püspöknek látta magát 1560-ban. Ekkor már olyan indulat dült benne protestáns ellenfeleivel szemben, hogy nem volt rest a »pokolbeli ördöggel rakott« Véres Máriához (Anglia akkori királynőjéhez) hasonlítani őket. Egyszer- smind saját magát is vádolta: legszívesebben tűzbe tette volna a kezét, amellyel aláírta – mit is? Ezt egyelőre sajnos nem tudjuk. A Cranmerus Tamásról szóló példázat mégis erősen valószínűvé teszi, hogy kézjeggyével látott el egy olyan dokumentumot, amelynek tartalmával nem értett egyet. Amikor ezt megtette, akkor még nyilvánvalóan úgy látta, hogy ezzel a gesztussal megmentheti magát és az ügyet, amelyet szolgált. Az 1560-as »nyomorult esztendőben« viszont – amikor a helvét irány már országszerte túlsúlyba került – úgy érezte, hogy a saját halálos ítéletét írta alá.” (Uo. 94. o.)

Mit is írt alá? Én egyébről nem tudok, mint Szegedi Kis István püspökké választásáról, akivel akkor még „egy platformon” voltak, vagy annak tűntek az „episcopus Michael Starinus” kézjeggyével ellátott dokumentum alapján. De ez megint éppen arra utal: nincs lezárt ügy Sztárai életében sem! „Bár tsak valaki a Sztárai ügyet felfogná!”

Hivatkozott művek

- ÁCS Pál 2012. *Sztárai különös mártíromsága – a Cranmerus Tamás című Foxius-parafrázis tükrében. Protestáns mártírológia a kora újkorban. Studia litteraria. Irodalom- és kultúratudományi folyóirat*, LI. évf. 3–4. sz. (Tematikus szám.) 84–95. o.
- KEVEHÁZI László 2005. „A kereszt igéjét hirdetni kezdtem”. *Sztárai Mihály élete és szolgálata*. Luther Kiadó, Budapest.
- SÓLYOM Jenő 1933. *Luther és Magyarország*. Luther Társaság, Budapest.

Közteológiával a közéletben

Heinrich Bedford-Strohm: Helyet foglalni – A közteológia perspektívái című könyvének összefoglaló bemutatása

■ BALOG ESZTER

Heinrich Bedford-Strohm könyve¹ nyolc tanulmányt tartalmaz, melyek mindegyike a közteológia művelésére, vagyis az egyház nyilvános, közösségi szerepvállalására szólít fel. A bajor evangélikus püspök által írt könyv egyértelműen felvázolja jelen korunk kihívásait az egyházunk számára – alapvetően német viszonylatban –, és egy országhatárokon átívelő, követendő utat kíván nyújtani mindazok számára, akik felelősséggel szolgálatot végeznek az evangélikus egyházban, vagy akik annak felelősséggel rendelkező tagjai. Egy olyan közös helykeresésre hívja fel Bedford-Strohm püspök az olvasót, amely egyrészt analízis (szociológiai felmérések), másrészt a jelenkori gazdasági kihívások talaján veti fel a teológia újkori és nélkülözhetetlen szerepét a közösségben, a kisközösségektől kezdve az Európai Unióig. A jelenkori teológiának új szerepet ad: az egyház legfontosabb feladatát az egyéni és közösségi céltudatos megszólalásban látja, valamint korunk problémáinak a tisztán látásában, hasonlóan fontos számára a mai aktuális kérdésekre a megfelelő válaszkeresés. A gazdasági krízis elől nem menekülhet el az egyház, ezért a politikában, a vagyon igazságos elosztásában, a társadalom peremére szorulóknak megsegítésében is szerepet kell vállalnia. Ezért a politikában is ki kell állnia, és képviselnie kell a krisztusi utat.

A könyv előszava pontosan ezzel a felütéssel kezd: az egyháznak azt a politikát kell támogatnia, amelynek politikusai az etikai kérdésekben is tájékozottak, ahol a politikai döntésekben szociális igazságosság érvényesül, ahol a természet megőrzése a cél, ahol az élet védelmét támogatják, ahol szemben állnak az erőszakkal. Az egyház, ha ezekkel ellenkező utat lát maga előtt, feltétlen kritikát kell gyakorolnia. Az egyház feladata az, hogy részt vegyen az aktuális, társadalmat érintő vitákban. Ha azt nem teszi meg, az az egyház bűne.

A föld sója – a világ világossága?²

Szüksége van-e a civil társadalomnak az egyházra?

A vallásos tájékozódás jelentőségéről³

A második tanulmány egy mai kérdésből indul ki. A kérdés abban gyökerezik, hogy az egyházak mára már elveszítették a hatalmi jelentőségüket. Ennek ellenére a válasz a felvetett kérdésre – szüksége van-e a civil társadalomnak az egyházra? – egyértelmű „igen”.

A civil társadalomnak olyan közegre van szüksége, ahol a jó párbeszéd, viták által a legjobb megoldást lehet megkeresni a felmerülő kérdésekre. Sajnos manapság az tapasztalható, hogy sokak szerint a vallás a civil társadalom útjában áll, mert míg az egyházak egyértelmű válaszokat fogalmaznak meg, a felvilágosult polgárok vitái a demokráciában inkább késleltetik és kevésbé támogatják a gyors döntési folyamatokat.

Max Weber gondolatai alapján az egyháznak kevés beleszólónivalója van a társadalmi vitákba. Ez a nézet azonban a 20. század második felében megváltozott. Manapság az egyház hozzászól bizonyos kérdésekhez, s e hozzászólások mélyén etikai alapigazságok állnak.

A társadalomban a mai uralkodó szemlélet sajnos nem az értékteremtés, hanem egy állandó spekuláció arról, hogy hogyan termelünk még több hasznot.

Az egyháznak igenis etikai felelőssége van: „Olyan értékközösségre van szükségünk, amely az embereket és a

¹ Heinrich Bedford-Strohm: *Position beziehen. Perspektiven einer öffentlichen Theologie*. Claudius Verlag, München, 2012.

² Salz der Erde – Licht der Welt? Kirche in der modernen Gesellschaft. 13–29. o. A teljes fejezet magyar fordítását a 214–218. oldalon közöljük.

³ Braucht die gesellschaft die Kirche? 30–47. o.

közöset helyezi a gondolkodás és a cselekvés középpontjába.” (Peter Steinbrück gazdasági miniszter)

Az egyház már ötven éve aktívan felszólal az alábbi témákban: tulajdonképzés szociális felelősséggel, megbékeelés a keleti szomszédos országokkal, szociális biztonság, új kommunikációs médiumok, gazdagság, a demokrácia továbbfejlesztése, a szegénység legyőzése, igazságos béke, klímakatasztrófa, etikus felelősség a kereskedelemben, etikai reflexiók az egészségügyben.

Mindezek az etikai alapok – a korábban említett, Németországot érintő adatok szerint – az emberek kétharmadának szívébe bele vannak írva, s ennek az állapotnak a vallás megerősödését kell eredményeznie. Alapvető életünkben a szeretet kettős parancsa, mely alapján inkább érzékenyebbé tudunk válni mások iránt, semmint kioktatóvá.

Mivel a külső értékek és a belső elkötelezettség összekapcsolódása kiemelkedően fontos a társadalomban, ezért szükséges a civil társadalom számára az egyház.

A vallásosság és a civil társadalmi elkötelezettség szorosán összetartoznak. Luther Márton is így élt, írt és cselekedett. Ilyen értelemben Luther is „közteológus” volt.

A keresztyénység alapvető tájékozódást tud adni a társadalomnak az alábbi területeken:

1. A fair eljárás („Fairness”) meghirdetése a politikában.
2. Az igazságon történő tájékozódás.
3. A tartósság parancsán való tájékozódás (mint hosszú távú, előrelátó tervezés) a politikai döntéshozatalban.
4. Tájékozódás a gyengék iránti felelősségben (nem „selfmade”, hanem „Godmade” emberek vagyunk!).
5. Tájékozódás azon a képességen, hogy tanuljunk, hogy változtatni tudjunk, egy esetlegesen rosszul meghozott döntést legyünk képesek kijavítani. Azaz legyen készségünk arra, hogy a felismert rossz utat elhagyjuk a politikában is.

Összefoglalva: a társadalomnak szüksége van a vallásokra. A vallásos közkincseket be kell vinni a demokrácia párbeszédébe, hogy az a béke erejévé váljon. Közösen, együtt jelen kell lenni a társadalomban.

Egyértelmű és érthető

Az egyház közügyekben való felszólalásának négy dimenziójáról⁴

A harmadik tanulmány azzal foglalkozik, hogyan szólaljon meg az egyház, ha nyilvánosan felszólalásra kérik, vagy fel kell szólalnia.

1. Az első a „pásztorális dimenzió”. Temetés vagy valamilyen katasztrófa kapcsán, amikor a személyes élet kérdései kerülnek a közösség elé, az egyház hangsúlyozottan lel-

kigondozó, pásztoroló hangnemben szólal meg. Vagy épp együtt kell hallgatni másokkal, például szimbolikus és közösségi, nyilvános gyertyagyújtást szervezni.

Összességében bátorítóan kell odaállni mindazok mellé, akik nap mint nap döntéshelyzetben vannak.

2. A második jellemző a „diszkurzív dimenzió”. A helyes útért való kemény, de „fair” vitát kell ezen érteni, például ezekben a kérdésekben (a zsinatokon is): preimplantációs diagnosztika, klímaváltozás, gazdasági-etikai viták stb.

A közteológia művelése nemcsak a püspökök feladata, hanem minden keresztyén emberé. A pluralista társadalomban megvitathatók a problémák, nem dogmákkal állunk szemben.

Ezért szükséges a jó vita, a szenvedélyesség, a lelkesedés és az autentikus megszólalás.

3. A harmadik szempont az egyház politikát tanácsolósegítő dimenziója. Az egyházi politikai és gazdasági szerepvállalás fontos a világunkban.

4. A negyedik az egyház prófétai dimenziója, mely a Biblián alapul. Az Ószövetség prófétái, Ámósz, Ézsaiás vagy Jeremiás felszólaltak, amint észrevették az Isten parancsaival ellentétes igazságtalanságokat, ellentmondásokat, például a szegények kizsákmányolását, a társadalmi igazságtalanságot. Minden próféta úgy működött, hogy a morális problémákat nyilvánosságra hozta oly módon, hogy a személyiségük döntő volt a folyamatban. A prófétai tisztaság a személyhez kötött prófétai hangon szólalt meg. A próféciák különleges helyzetekben keletkeztek, amelyek párbeszédet kezdeményeztek, így az új helyzet kialakulását szolgálták. A próféta úgy szólalt meg, hogy nem képzelhette magát igaznak, a többieket pedig igaztalanoknak. Bár a hangja erős volt, nem képzelhette magát a király helyébe.

Mindezek alapján az egyházi felszólalásokat át kell gondolni, valamint azt, hogy az egyház munkája és feladata nem csupán verbális, hanem cselekvés is egyben: istentisztelet, diakónia, képzés és kulturális jelenlét.

„Az igazságosság felemeli a népet. . .”

Tanulmány arról, hogy milyen alapvető értékekre van szüksége a társadalomnak⁵

A fejezet lényege az alábbi kulcsmondat: az igazságosságot támogatni kell, az igazságtalanság ellen pedig harcolni. Ha a társadalomban megsérül az igazságosság, megbetegszik a társadalom, utálat és gyűlölet veti fel a fejét.

A közteológiának nagyon fontos mondanivalója az, hogy a teológiai profil összekapcsolódjon a világ nyelvével. A keresztyén tradíciót úgy kell tudni átadni, hogy megértse a világ.

Az igazság keresése sokféle úton zajlik: gazdasági, bibli-

⁴ Klar und verständlich, 47–55. o.

⁵ „Gerechtigkeite erhöht ein Volk...”, 56–79. o.

ai, filozófiai, egyházi tájékozódásról beszélhetünk. Az egyház számára a mai kihívó kérdés az, hogy mennyiben tudja nyilvánosan képviselni a szociális igazságosságot. Napjaink kérdései:

- A sokat keresőknek mennyit kellene adózniuk?
- Hogyan tudnának a gazdagok többet adományozni?
- A magas jövedelmet milyen mértékben adóztassák meg?
- Mennyi pénzre van egyáltalán szükség a megélhetéshez?
- Másnak van-e szüksége sokkal fontosabbra, szükségesebbre, mint nekem?

Fő gazdasági téma a rendelkezésre álló javak helyes elosztása. Az egyháznak ebben a kérdésben képviselnie kell a gyengék szempontját: a Biblia mindig is felhívja a figyelmet a szegények megsegítésére, ami nem egyenlő a kirekesztéssel, hanem a figyelmességgel, annak érdekében, hogy ők is az általános jólétben élhessenek.

Az egyház feladata az, hogy ma is hirdesse: Isten minden időkben megsegítette a népét, lásd az egyiptomi kivonulás sanyarú és megpróbáltatásokkal teli idejét. A hit magja a Tízparancsolat: „*Én vagyok az Úr, a te Istened, aki kivezetett téged Egyiptomból, a szolgaságból. Ne legyen más Istened!*” – ez is mutatja, hogy Isten odafordul a szegények felé, és különleges védelmet biztosít a szegények számára ma is. Tehát a szegények védelme a magja a bibliai igazságértelmezésnek.

Jézus is odafordult a betegekhez, gyengékhez, s óvott attól, hogy szívünk a gazdagságon csüngjön. Mindezek alapján a pusztá egoizmus nem lehet a társadalom alapja.

Izgalmas együtt gondolkodásra hív John Rawls amerikai filozófus az igazságelméletében. Ha az lenne a feladatunk, hogy ülünk össze, és osszuk el a hatalmat, a bevételt és a jólétet, izgalmas párbeszéd alakulna ki. Mindezt úgy kellene megtennünk, hogy nem tudjuk, kik leszünk a „játék” végén: gazdagok leszünk-e majd, vagy szegények. E tekintetben a „nem tudás hálója” borít be bennünket. Tehát: milyen szabályokat gondolnánk ki magunknak ilyen körülmények között? Rawls tapasztalatai szerint az emberek kifejlesztnek egy alapvető igazságprincípiumot: annyiban lehet hatalom és jólét, amennyiben abból a leggyengébb tagoknak is előnyük származik.

Gondolatait Bedford-Strohm püspök úgy folytatja, hogy mindezek alapján a legrosszabb helyzetet is, amíg lehet, javítani kell. Célunk kell legyen, hogy elkerüljük a kigondolható legrosszabbat. A társadalom feladata, hogy a legszegényebb rétegek számára is a legtöbbet kínálja, amit csak tud. És ez nem pusztán bibliai etika, hanem egészséges „emberértelmezés” kérdése is.

Az egyháznak foglalkoznia kell az igazságos elosztás témájával, úgy, hogy az embereket eközben nem lehet leértékelni, például gyermekekkel munkát végeztetni. Az EKD

tanácsa a gazdasági krízissel kapcsolatban: az erősek viseljék a válság terhét.

Az egyháznak hangoztatnia kell, hogy Isten sok krízisből kimentette már a népét, amikor a nép részéről érezhető volt az Isten iránti bizalom, sőt a megtérés is megtörtént. A mai gazdasági krízisben új aktualitással bír az a gondolat, hogy bízunk a jövőben, mert Isten vezet, és legyünk készek új utakra indulni kéz a kézben.

A válság ellenére Németország gazdag. De a keresztyén szociáletika szerint Isten akkor áldja meg a gazdagságot, ha az a szegények javára is fordul. Az egyháznak nagy feladata ma, hogy ezt hirdesse, és a szavakat tettek is kövessék. Ezért itt az idő a társadalom újjászervezésére abból a szempontból, hogy a társadalmi együttműködés gyümölcseiből mindenki részesülhessen. Itt az ideje, hogy felhagyjunk az egoizmussal, és a jólét ne egymás ellen, hanem egymás felé fordítson bennünket.

Együtt és nem egymás mellett

Tanulmány arról, hogy miért fontos a vallások közti párbeszéd⁶

A bajor társadalmi helyzet megváltozott, 20 százalékban migrációs háttérrel rendelkezik, a bevándorlók közül a legtöbben muzulmánok. A felebaráti szeretet, az emberszeretet új kérdése: hogyan lehet együtt élni? A kérdés megválaszolásában Jézusra kell tekinteni, valamint a történelem intoleranciájára, amely sok ember életébe került, összességében tehát: a másképp gondolkodókkal kapcsolatban kell lenni.

Párbeszéd nélkül nincsen béke. A vallási béke a világbéke alapja. A vallási kérdések mellett a szociális konfliktusokat is meg kell beszélni.

Rainer Forst a tolerancia négyféle koncepciójáról beszél:

1. *Megengedés koncepciója*: meggyőződés alapján élve.
2. *Koegzisztenciális koncepció*: veszélye, ha a vallási csoport nagyobb hatalomra tesz szert, mert elnyomhatja a többi csoportot a társadalomban.
3. *Elismerési koncepció*: a csoportok nem tartják viszsza egymást, joguk van a meggyőződésük szerint élni, amely a békés vallásos együttélést hozza magával.
4. *Értékbecslő koncepció*: a másik vallás értéknek tekintése.

A pluralista vallástéológia szerint mindenki ugyanabban az Istenben hisz, csak más-más darabkát ismer belőle. Ez az álláspont is a békességre törekszik.

Mindezek ellenére a különböző vallások nem harmonizálnak egymással zökkenőmentesen. A különbségek lát-

⁶ Miteinander, nicht nebeneinander. Warum der interreligiöse Dialog wichtig ist, 80–90. o.

hatóak, ezeket el kell ismerni. Kölcsönös meghallgatáshoz kell vezetnie ennek a helyzetnek.

A Lessing-féle gyűrűpéldázatot manapság gyakran emlegetik, hiszen a meggyőző élet mint az egyéni vallásosság igazsága az emberszeretben, a felebaráti szeretetben mutatkozik meg. A keresztyén vallás csakis Krisztusson tájékozódhat.

A vallások együttélésében ott van a tolerancia határa, ahol az emberi jogokat megsértik a vallásosság fedőneve alatt. Az iszlám rezsím tekintetében itt kérdések mutatkoznak.

Összefoglalva: az iszlámmal való együttélést támogatni lehet, de képviselnünk kell, hogy Jézus Krisztusban Isten szeretete emberré lett.

Iránytű a társadalom számára

Avagy az egyház egyik fontos feladatáról

Az alábbi rövid tanulmány lényege, hogy a pluralista társadalom tájékozódást keres, olyan alapvető kérdésekben is, mint például, hogy ki vegyen részt az afganisztáni háborúban, vagy szabad-e preimplantációs diagnosztikát alkalmazni, vagy mik lesznek a válság következményei. Az egyház felé társadalmi, gazdasági, etikai kérdések özöne árad.

Az egyház igyekszik választ adni, mindemellett a szegénység ellen is fel kell lépnie. Minden nap 25 000 ember meghal alultápláltság miatt vagy orvosi ellátás hiányában – bár lehetséges volna őket megmenteni.

A következő generáció ezt a kérdést fogja majd nekünk szegezni: „Miért néztétek el ezt az igazságtalanságot?” „Miért nem tettétek ezt a politikában fontos kérdéssé?” A legyengébbeket a társadalom centrumába kellene helyezni, képzéssel segíteni őket. Az egyház nem lehet morálisan oktató, de önkritikus és önbizalommal rendelkező egyházként fel kell lépnie az aktuális kérdésekben.

Technika, technológia és természettudományok

Gondolatok párbeszédhez⁸

Ebben a tanulmányban (is) hangsúlyosak a társadalomban feltett, etikai orientációt kereső kérdések, például az haldoklóknak való segítségnyújtás – meddig kell életben tartani a géppel élőket? Az atomenergia használata ener-

giaforrásként politikai vita tárgya, valamint a géntechnológia is sarkalatos kérdés.

Nagyon fontosak a teológiai párbeszéddek ezeken a területeken. Az emberközpontú antropológia szerint az ember a teremtés központja, a természet csak eszköz. Az ember ura a természetnek. Később, Bacon gondolkodásában már az ember feladata az, hogy a bűnbeesés által elvesztett tudást és a természet feletti uralkodást újra visszanyerje. Mai kihívásunk az, hogy a Földet olyan állapotban keltsen itt hagynunk a gyerekeink számára, mint ahogy mi magunk is szeretnénk azt megkapni.

A természetközpontú gondolkodásban az emberi életet a természetbe beágyazva kell értelmezni. Az ember élete a természettel egységben Isten kreatív energiájának a kifejeződése. Az „ökofeminizmus” irányzata is ezt a nézetet képviseli (Dorothee Söllét is idesoroljuk). A mai természet kihasználása benyújtja a számlát az embernek. Isten előtti felelősséget kell vállalnunk a természet iránt. A közteológiának ezt hangoztatnia kell.

Az egyháznak állást kell foglalnia és meg kell vizsgálnia az alábbi kérdéseket: beavatkozás a teremtésbe, állatkísérletek, atomenergia. Meg kell vizsgálni azt is, hogy a technikai változások hogyan hatnak az emberekre. Globális párbeszédre van szükség. A környezeti krízis az emberiség egyszerre etikai és spirituális krízise.

Elköteleződés a demokrácia mellett

Tanulmány a közteológiáról és az egyházak szerepéről az egybenövő Európában⁹

Az európai országokban nyitottság tapasztalható az Európai Unió felé, a civil társadalmi életben vélemény- és információcserék zajlanak. Azonban a politika az irányadó vonal, bár a lényeges kérdések gyakran a nemzeti kormányzatoknál dőlnek el, és nem az Európai Parlamenten keresztül. Itt ezért egyfajta demokráciahiányról beszélhetünk.

Mindebben az egyházaknak különös szerepük van. Az egyház és a demokrácia közt a 20. századig kisebb-nagyobb távolság volt. A teológiai és etikai kérdések közös átbeszélése ezért is nagyon fontos volna, mint például a szociális igazságosság, a bérminimum, az új biotechnológia, az embriókutatások, a haldoklók ellátása, a migráció, az ökológiai kihívások és a klímaváltozás kérdésében.

Az egyházat megkérdézik olyan politikai kérdésekben, amelyek etikai dimenziója kézzelfogható. Az egyházaknak nyitottnak kell lenniük, a közteológiának ebben van nagy szerepe. A közteológia – public theology – fogalma a '70-es évekből, Chicagóból ered, az elnevezés Martin Marty ne-

⁷ Kompass für die Gesellschaft. Eine wichtige Aufgabe der Kirchen, 91–96. o.

⁸ Technik, Technologie, Naturwissenschaften. Leitplanken für einen Dialog, 97–110. o.

⁹ Engagement für die Demokratie. Öffentliche Theologie und die Rolle der Kirchen im zusammenwachsenden Europa, 111–122. o.

véhez fűződik. Később az USA-ban Ronald Thiemann és Max Stackhouse, Németországban Wolfgang Huber és Jürgen Moltmann képviselték. A közteológiát egyre növekvő figyelem övezi Dél-Afrikában és Brazíliában is.

Főbb állomások:

2007 Princeton: a Global Network for Public Theology megalapítása.

2008 Bamberg: a Dietrich Bonhoeffer Közteológiai Kutatóállomás létrehozása.

2007 óta: International Journal for Public Theology.

Főbb hangsúlyok:

1. A bibliai-teológiai profil erősítésére van szükség.
2. Fontos egyfajta kétnyelvűség annak érdekében, hogy a szekuláris világ és az egyház egymásra találjon.
3. Az interdiszciplinaritás hangsúlyozása: a teológia szoros kapcsolatban áll a közgazdaságtannal, a politológiával, a szociológiával, a természettudományokkal és más tudományágakkal.
4. Politikai tanácsadói képesség: a teológia adjon útmutatást a politika számára, cél, hogy együttműködés alakulhasson ki.
5. Próféta kritika: cél, hogy az egyház kimondhassa a véleményét az átgondolásra, változtatásra vonatkozóan.
6. Interkontextualitás: az ökumenikus gondolkodás fontossága.

Személyes összefoglalás

Az Evangélikus Hittudományi Egyetem közteológiával foglalkozó szemináriuma¹⁰ gondolkodásra készített sokféle tekintetben, többféle cikk átolvasása kapcsán is. Magyarországon az evangélikus egyházban a püspökök képviselik a közteológiát, például a püspöki körlevelek, egyházi állásfoglalások formájában. Az egyházunk hivatalos állásfoglalásait ők fogalmazzák meg, és közösen hagyják jóvá. Egyház és állam, politika az ő szintjükön találkozik sokkal inkább, mint a lelkészek köreiben.

A közteológia magyarországi aktuális kérdéseit érdemes lenne összegyűjteni egy tanulmányban, hogy látha-

tóvá válják, manapság milyen tipikus kérdésekkel, kihívásokkal állunk szemben, és milyen lehetséges válaszadról lenne szó. Ez egyben a közteológiai viták, eszmecserék tudatos dokumentációjának a kezdete is lehetne arról, hogy milyen aktuális etikai kérdésekben hogyan foglalunk állást a jelenre és a jövőre vonatkozóan is.

A németországi helyzet nem vonatkoztatható ránk minden tekintetben, de például a klímaválság, a természet romló helyzete, bizonyos bioetikai kérdések, valamint a génkutatást érintő témák, gazdasági kihívások Magyarországot is nagyban érintik mint EU-tagállamot.

A gazdasági válság következtében egyre nagyobb nyomás nehezedik a keresztyén egyházakra, úgy is, mint szociálisan segítő intézményekre. A jövő egyik kérdése lehet az is, hogy egyházunk miként tud ezzel a helyzettel megbirkózni. Vajon milyen stratégiát lenne érdemes kidolgozni. Mennyiben kell majd a gyülekezeteket, gyülekezeti tagokat sokkal inkább egymás megsegítése irányába mozdítani? Mennyiben lesznek a gyülekezeti közösségek a mindennapi életet segítő közösségek? Mennyire vannak erre felkészítve a lelkészek, és mennyiben tudják majd a gyülekezetet sokkal koncentráltabban új célok felé fordítani?

Hasonlóan anyagi kérdéssé válhat és meghatározó lehet az is, hogy ki áll majd ki és hogyan egyházunkban azért, hogy meddig tartsanak életben egy haldoklót gépekkel, mert ez is jelentős anyagi kérdéseket von maga után? Vagy ki lesz az, aki teológiai alapokon állva a társadalmi igazságosságért harcolva a gazdagok béréből nagyobb adót kér majd, az egyház nevében is? Ki fogalmazza meg, hogy a gazdagok mennyit és mire adományozzanak – akár az egyház fennmaradása érdekében is?

Lehet, hogy most még koraiak ezek a kérdések – nem tudjuk, mit hoz a jövő. A közteológiai éberséget azonban meg kellene tanulnunk és gyakorolnunk kellene, hogy formálhassuk a körülöttünk lévő világot, és a mainál jobb világot építhessünk. Miközben a múlt nehézségeit is magunkkal cipeljük, egyúttal előre is tekintünk egy mélyreható gazdasági válság lehetőségét is magában rejtő jövő felé. Rajtunk, az egyházakon is múlik, hogy milyen világot építünk fel: meghalljuk-e a felénk irányzott kérdéseket akkor, amikor közösen kell válaszokat keresnünk? Megértjük-e egymás nyelvezetét akkor, amikor a jövő világa a közösségek belső erején, összefogásán és cselekvőképességén múlik majd?

¹⁰ 2012/2013, II. félév, rendszeres szeminárium doktoranduszok számára, vezette: Béres Tamás.

A föld sója – a világ világossága?

*Egyház a modern társadalomban**

■ HEINRICH BEDFORD-STROHM

„A föld sója – a világ világossága” – aki a szájára veszi ezeket az erőteljes bibliai metaforákat azért, hogy az egyházzal beszéljen, az manapság hol izzad, hol reszket. Az egyház részéről való eligazítást – ezt megállapíthatjuk – ritkán keresték jobban, mint az elmúlt években, amikor a nemzetközi pénzügyi folyamatok és az abból kialakuló gazdasági világválság sok olyan alapvető dolgot megkérdőjelezett, amelyek nemrég még érvényesek voltak.

De másik oldala is van a dolognak. A 2010. évben az egyházon belüli gyermekmolesztálási ügyekről kiobbant vita megmutatta, milyen érzékenyen reagál ezekre az esetekre a nyilvánosság. Hiszen egy olyan intézménnyel kapcsolatosak, amelynek önértelmezésében központi szerepet játszik a föld sójának és a világ világosságának metaforája. Elég nehezen fogható fel, hogy közöttünk, a tiszteletreméltó honpolgárok házainak homlokzata mögött olyan dolgok történnek, amelyek következménye a gyerekek lelkének rombolása. Az pedig különösen nehezen viselhető el, hogy ezek a dolgok egy olyan intézmény keretében is lejátszódnak, amelyet a társadalom még mindig az erkölcs és emberség nyilvános hangjaként szeretne elfogadni.

Öszinte magatartás

Ezért olyan fontos, hogy az egyházban sok területen őszinte önvizsgálatot éltünk át. Az egyházban olyan emberekkel találkoztunk, akik őszintén kifejezték félelmüket. Megtapsztaltuk a tisztánlátás igényét, amely szerint az igazság elsőbbséget élvez az imázs fenntartásával szemben. Őszinte együttérzést tapasztaltunk az áldozatokkal kapcsolatban, és segítőkészséget is, ahol egyáltalán még lehetséges a segítség.

Ezek a hangok, de mindenekelőtt társadalmi és teológiai megfontolások adnak bátorságot ahhoz, hogy most tényleg az egyházzal beszéljek, amely a „föld sójának” és a „világ világosságának” képéből él. A nyilvános „szabadság egyházáról”, amely nem a kiválasztottság bizonyosságát ápolja önmaga igazolásaként, de nem is idomul a korszaklem által irányított vállalkozási tanácsadás szakzsargon-

jához, hanem Isten erejéből valóban szereti a világot, Jézus útját tanúsítja, és az ő gyógyító erejét sugározza benne.

Azért, hogy érthetővé tegyem, mit gondolok ezzel kapcsolatban, a következőkben néhány tapasztalati adattal szeretném szemléltetni a vallás és az egyház jelenlegi helyzetét. Azután megjelölök néhány pontot, ahol azok a társadalmi változások mutatkoznak, amelyekkel ma dolga van az egyháznak. Végül ötceppnyi lelki életelixirt szeretnék kínálni, amely – szilárd meggyőződéseim szerint – új élet-erőt adhat ma a társadalomnak.

Vallási szemérmesség

Ha a tapasztalati adatok fényében teszünk fel kérdést az egyház jelenlegi helyzetéről, akkor a válasz a legkevésbé sem annyira egyértelmű, mint a tapasztalati kutatás látványos objektivitása alapján kézenfekvőnek tűnne. Sokkal nehezebb kérdéseket feltenni a vallásos beállítottságról, mint gondolnánk. A válasz arra a kérdésre, hogy minden imádság meghallgatásra talál-e, attól is függ, hogy mit nevezünk imádságnak, és ez bizony a teológusok között is vitatott.

A megkérdezettek önmagukról adott felvilágosításával sem állhatunk biztos talajon. Konrad Fischer¹ évekkel ezelőtt egy, a vallásos szemérmességről szóló, még mindig nagyon aktuális tanulmányában rámutatott arra, hogy egyes párok könnyebben beszélnek szexuális életükről, mint legintimebb vallásos érzéseikről.

Mindenekelőtt gyakran találkozunk azzal a jelenséggel, hogy az emberek a vallásról és az egyházzal csak német összefüggésben beszélnek, anélkül, hogy felismernék, milyen gyenge villanás ez ahhoz, hogy a világhelyzetet is láttassa. Így általában a vallás és különösképpen is a kereszténység hanyatlásáról a fejekben élő elképzeléseknek nincs sok közük a Kínában vagy Afrikában zajló gyors növekedéshez. De akkor most e korlátozottság tudatában beszéljünk a német összefüggésekről.

Beszélhetünk – minden nehézség tudatában – ezt-azt a vallási fejlődésről és az egyházi kötődésről. Az EKD rendszeres gyülekezeti tagság-kutatása mellett az utóbbi idő-

* Heinrich Bedford-Strohm: Salz der Erde – Licht der Welt? Kirche in der modernen Gesellschaft. In: uő: *Position beziehen. Perspektiven einer öffentlichen Theologie*. Claudius Verlag, München, 2012. 13–29. o. (A kiadó szíves engedélyével.)

¹ Konrad Fischer, német teológus, korábban a heddeshheimer gyülekezet (Mannheim közelében) lelkésze. A brettener Melanchthon-ház és akadémia kutatója, publicista. (Jegyzetek a fordítóktól. – *A szerk.*)

ben különösen a nagyszabású Bertelsmann vallási monitor² szolgáltatott adatokat, amelyekkel a továbbiakban foglalkozom.

Meglehetősen stabil

Először is, bizonyos riasztó jelentések nyomán arra kell rámutatnunk, hogy bár erőteljes társadalmi változások zajlanak, mind az egyház nyilvánosságbeli helyzete, mind pedig taglétszáma meglepően stabil. Ez mind Nyugat-Németországra – az ismert történelmi okokból sokkal alacsonyabb szinten –, mind Kelet-Németországra vonatkozik. Ha a vallási monitor számait nézzük, a nem vallásosak aránya Kelet-Németországon 65,8 százalék, kétszer annyit, mint a vallásosaké (34,2 százalék). A lakosság egy része intellektuálisan ott is nyitott a vallási témákra, és lehet számolni a (kisszámú) törzstagsággal, „akiknek vallásossága figyelemre méltóan stabil”.

Nyugat-Németországban, ahol a vallási monitor felmérése szerint a megkérdezettek 78 százaléka keresztény vallási közösséghez tartozónak vallja magát, az istentisztelet csökkenő látogatottsága és a taglétszám visszaesése ellenére a diagnózis nem annyira lehangoló, mint várnánk. Nyugat-Németországban az egyház – amint Karl Gabriel³ vallásszociológus a vallási monitor adatai alapján állítja – Kelet-Németországgal összehasonlítva „az utolsó ötven év társadalmi átalakulásában meglepő stabilitást mutatott. A lakosság nagy többsége megtartotta a tagságot, az egyházak vasárnapról vasárnapra – de különösen is az olyan nagy események idején, mint az egyházi napok és a páp látogatások – gondoskodnak a legtöbb látogatót vonzó nyilvános rendezvényekről a köztársaságban; még mindig érezhető ezek hatása a társadalomra és a politikára, különösen is a szociális szolgáltatások, az oktatás, a fejlesztéspolitikáért való felelősség területén és az orvosi etika határkérdéseiben.” Gabriel egy előrejelzéssel zárja értékelését: „A legvalószínűbb az a fejlődés, hogy kevésbé görcsösen fognak bánni a változó, de léteiben vitathatatlanul vallásos kultúrával egy szekuláris társadalomban, amely számára a keresztény egyházak fontos, de semmiképpen sem az egyetlen képviselői [ennek a kultúrának].”

Tapasztalatilag lehetséges-e valamilyen módszerrel felismerni azt, amit teológiai joggal feltételeznek az egyház szerepéről a civil társadalomban? Vagyis azt, hogy az egyház valóban felismerhetően hozzájárulhat a társadal-

mi összetartozáshoz? Richard Traummüller szociológus a minap ezzel a kérdéssel kapcsolatban először értékelte ki a Németországban található legnagyobb empirikus adatállományt, az úgynevezett „szociál-ökonómikus panelt” – *A vallás mint a társadalmi összetartozás forrása*⁴ című könyvében –, és figyelemreméltó eredményekre jutott.

Erősebb civil társadalmi elkötelezettség

Valóban ki tudja mutatni, hogy Németországban mind az egyéni vallásosság, mind a nyilvános vallásgyakorlás pozitív hatással van a szociális integrációra. Emellett jelentős különbségeket állapít meg a vallásos hagyományok között.

Miközben a rendszeres istentiszteleti részvétel minden vallásban a barátok nagyobb hálózatát alakítja ki, és a barátok, szomszédok gyakoribb találkozásával jár, a civil elköteleződés formális hálózataiba való bekapcsolódás főleg a keresztény felekezetekben, különösen is a protestantizmusban talál támogatásra.

A vallásos protestánsok – így Traummüller – „nagyobb mértékben elkötelezettek az önkéntesség mellett, mint a katolikusok. A protestáns gyülekezetek – folytatja – szociális elköteleződésükkel és részvételükkel termékenyebb talajt kínálnak, mint a katolikusok. Ez összhangban van a társadalmi tőke elméletének egyik fő érvével, amely szerint a horizontális szerveződésű protestáns közösségek nagyobb teret hagynak az elköteleződésre, mint a katolikus egyház hierarchikus szervezeti felépítése.”

A protestánsok örvendezhetnek a felekezeti vitáktól nem befolyásolt szociológusok fenti megfigyelésének, de ebben a diagnózisban nem a felekezetre való kielézés az érdekes.

Sokkal inkább figyelemre méltó, hogy tapasztalatilag szilárd összefüggés állapítható meg egy bizonyos keresztény felekezet teológiai önértelmezése és tagjainak társadalmi magatartása között. A teológiai viták – ezt a következtetést vonhatjuk le – sokkal lényegesebbek a valós életre nézve, mint amennyire első pillantásra nyilvánvaló lenne.

Erős meggyőződések

Két teljesen eltérő minta lehetséges, ha a közösség jelentősége iránt érdeklődünk a modern társadalomban. Vagy úgy értjük a közösséget, mint a társadalom ellentétpár-

² A Bertelsmann Alapítvány vallási monitora interdiszciplináris és vallásközi szinten működő adatgyűjtés, amely a vallásosság hagyományos és új formáit vizsgálja. www.religionsmonitor.com/files/About_the_Religion_Monitor.pdf.

³ Karl Gabriel (1943) római katolikus teológus és szociológus, a münsteri Westfälische Wilhelms-Universität professzora és Keresztény Társadalomtudományi Intézetének igazgatója.

⁴ Richard Traummüller osztrák származású szociológus, jelenleg az angliai Essexi Egyetemen tanít. A hivatkozott műve: *Religion als Resource sozialen Zusammenhalts? Eine empirische Analyse der religiösen Grundlagen sozialen Kapitals in Deutschland*. German Institute for Economic Research, Berlin, 2008. (SOEP Papers on Multidisciplinary Panel Data Research 144.)

ját, ahogyan Ferdinand Tönnies,⁵ a nagy szociológus, a német szociológia nesztora, több mint száz éve megjelent „Gemeinschaft un Gesellschaft” című könyvében tette.

A közösség tehát annak a helye, ahol azok az emberek, akiket a rokonság, az összetartozás érzése vagy erős közös meggyőződés köt össze, menedéket találnak – egy olyan társadalommal szemben, amelyet az önzés, a rideg céltudatosság és a gazdasági haszon maximalizálása jellemez. Nem meglepő, hogy e közösségfogalom fényében a modern nyugati társadalom kialakulását lényegében a pusztulás történeteként kell értelmezni: egyre inkább elvész a közösség. Egyre inkább felülkerekedik az önzés.

A másik értelmezési lehetőség nem osztja ezt a modernséggel szembeni pesszimizmust. Ezt a szociológiában először Tönniesnek egy kortársa dolgozta ki hatásosan, aki jó okkal a francia szociológia alapítójának számíthat: Émile Durkheim.⁶ Művében hasonlóan látja a társadalmi munkamegosztást, mint Tönnies, a közösségnek a régi erős belső egyetértés által hordozott formái („mechanikus szolidaritás”) erodálódnak. Ő ugyanakkor a közösség új formáit látja a helyükbe lépni („szerves szolidaritás”).

Közösség különbözőség által

Az értelmezési lehetőség ereje, amelyet Durkheim több mint egy évszázaddal ezelőtt bemutatott, abban van, hogy szemünk megnyílik a közösség és a társadalmi összetartás sok olyan új formájára, amelyek csak a modern pluralista társadalomban váltak lehetővé. Csak így léphetünk túl a konzervatív kultúrakritika minden politikai táborban megtalálható álláspontján, amely társadalmunkat szemlélve értékvesztést, a közösség elvesztését és az általános önzést látja. Igaz is, a közösség régi formái, amelyek erős elkötelezettséggel és gyakran élethosszig tartó kötelekkel jártak, veszítenek jelentőségükből. Ki tudná ezt jobban a pártok és a sportegyesületek mellett, mint az egyházak!

De ez nem jelenti automatikusan azt, hogy az emberek önző módon csak a saját énjükkel törődnek. Megváltozott formákban bővülnek a társadalmi kapcsolatok, és az elkötelezettségre való készség sem csökken, hanem sokkal inkább követelményeinek és elvárásainak jellege változik. A közösséget ma egyre inkább hálózatokban tapasztalják

meg, tehát olyan közösségi formákban, amelyek a modern társadalom eredeti produktumainak tekinthetők.

Azt, hogy mi jellemzi a hálózatokban folyó életet, érdekes kicsit közelebbről megvizsgálni. Az ilyen hálózatok jellemzőit három szempontból lehet a legjobban leírni, amelyeket pluralizálódásnak, individualizálódásnak és kölcsönösségre irányultságnak nevezek.

Erős és gyenge kapcsolatok

A pluralizálódás azt jelenti, hogy már nem lehet egy közös alapvetésből kiindulni, amelyből a hagyományos közösségek éltek, és amelynek minden más alárendelődik, legyen az a családi kötelék, a politikai meggyőződés vagy a vallási irányultság.

Manapság az emberek számos különböző közösségben élnek, amelyek mind-mind jellemzőek életükre, a sportegyesületektől a tekeklubtól vagy az irodalmi körtől kezdve a gyerekek iskolai közösségén át a szokásos nyári vagy karácsonyi ünnepségeikkel együtt a szomszédi körökig, polgári kezdeményezésekig vagy éppen az egyházi közösségekig. A közösségeknek ez a sokfélesége alkotja azt a hálózatot, amelyben élünk. Azt, hogy ma mennyire központi szerepe van ennek a pluralizálódásnak az egyénnek a társadalmat támogató lépéseiben, Mark Granovetter⁷ amerikai szociológus lenyűgöző kutatása mutatja be, amelyet most szeretnék ismertetni.

Granovetter „erős” és „gyenge” kapcsolatokat különböztet meg, és különböző funkciókat rendel hozzájuk. Az erős kapcsolatok a bensőséges csoportokban lévő kapcsolatok, amelyeket hagyományosan a „község” fogalmához kötünk. Ezek olyan mélyebb érzéseket közvetítenek, mint a szeretet és a biztonság, sok időt igényelnek, és jellemzőjük a magas fokú elkötelezettség.

A gyenge kapcsolatok az erős kapcsolatokkal ellentétben kevésbé időigényesek, és kevesebb érzelmi elkötelezettséggel járnak. Az a legnagyobb erősségük, hogy inkább a személyes hálózat szélein találhatók, és ezért hídfunkciót tölthetnek be más közösségek felé. A gyenge kapcsolatok révén válik lehetővé az átjárás más társadalmi miliókba.

A pluralizálódás nem jelenti a közösség megszűnését

A társadalmi kapcsolatok lehető leggyengébb formája – Granovetterhez hozzátéve ezt lehet magyarázatképpen mondani – manapság a „tetszik” gomb a Facebook közösségi portálon. Ha ön – amennyiben regisztrált ezen az

⁵ Ferdinand Tönnies (1855–1936) német szociológus és filozófus, jelentős szerepe volt a szociológiaelmélet és határterületeinek kidolgozásában. Legismertebb eredménye a közösség és társadalom közötti különbségtétel (1887).

⁶ Émile Durkheim (1858–1917) francia szociológus, a modern szociológia és kulturális antropológia atyja, legjelentősebb úttörő egyénisége, klasszikus alakja. Iskolateremtő könyvei születtek általános társadalomelméleti kérdésekben, valamint a bűn, az öngyilkosság, a vallás és vallásosság tárgyában.

⁷ Mark Granovetter (1943–) amerikai szociológus, a Stanford Egyetem professzora. A '70-es évektől a modern szociológia elméletalkotója, jelentős művei a szociális hálózatok elméleteihez és a gazdasági szociológia területeihez tartoznak.

oldalon – minimális időráfordítással szeretné magát egy Facebook-ismerősének az emlékezetébe idézni, csak nyomja a „tetszik” gombot ismerőse egyik közzétett fényképe alatt vagy bármely kijelentése mellett. Ezzel az egyetlen kattintással jelez neki: még vagyok, és fontos nekem, hogy ne felejtse el engem. És ha megvan az oka, hogy a megfelelő társadalmi kapcsolatok ismét aktiválódnak, akkor ehhez már megvan a megfelelő kommunikációs bázis.

Ennek annyiban van teljesen kézzelfogható vonatkozása – amint Mark Granovetter kutatása is kimutatja –, hogy a gyenge kapcsolatoknak akkor lesz különös jelentőségük, amikor a mindennapokban szóba kerül a társadalmi támogatás nyújtása. Egy munkahelyet változtató emberekről készült tanulmány rámutatott, hogy legtöbbjük nem barátai, hanem lazább ismerősei segítségével talált új munkát.

Úgy tűnik, hogy a lazább hálózatok nagyobb szerepet játszanak a mindennapi társadalmi segítségnyújtás eseményeiben, mint első pillantásra sejthető. A gyenge kapcsolatokon keresztül lehetővé váló pluralizálódás biztosítja az átjárást számtalan egyéb közösséghez, amelyek által máskülönben zárt horizontok tárulnak fel. Mindezek a megfontolások azt mutatják: a pluralizálódás nem a közösségek *megszűnését*, hanem mindenekelőtt a *megváltozását* eredményezi. Az egyház számára központi jelentőségű, hogy a gyenge hálózati kapcsolatokat is elismerje a közösség formáiként, és kínálatában ezekkel is számoljon.

Tudatos döntés

A második szempont, amelyet említeni szeretnék, az individualizálódás. Ez semmi esetre sem jelent automatikusan – mint azt néha feltételezik – énközpontú individualizmust. Az individualizálódás mindenekelőtt sokkal inkább csak azt jelenti, hogy manapság az embereknek elvileg megvan a szabadságuk, hogy adott szerepek és életutak követése helyett úgy alakítsák életüket, ahogyan akarják. A „barkácséletrajz” kifejezés, amelyet Ronald Hitzler⁸ szociológus alkotott meg, és bekerült a köznyelvbe, írja le az olyan kísérletek esélyeit és kockázatait, amikor az emberek, amennyire lehet, maguk alakítják az életüket.

A számtalan elkötelezett önkéntes jelenléte a pártokban, egyesületekben és az egyházakban azt mutatja, hogy az effajta individualizálódásnak semmiképpen sem kell egoizmushoz és elmagányosodáshoz vezetnie. A szabadság szolidáris gyakorlása az ilyen elköteleződésben eleven bizonyossága annak, hogy individualizálódásnak és közösségnek nem kell szembenállnia egymással. Aki ma elkö-

telezett az egyház mellett, az tudatos döntésből tesz így, nem pedig azért, mert alapvetően nincs más választása.

Az egyházból való kilépésre is új fény vetül, ha a helyeslő individualizálódás kifejezésének látjuk. Bármennyire fájdalmas is az egyházból való kilépés mint tudatos döntés következménye, amellettt éppoly fontos és örömteli az a tény, hogy az individualizálódás körülményei között meglepően sokan továbbra is vállaltan fenntartják az egyház iránti hűségüket.

Az önkéntesek beleszólást akarnak

Harmadikként egy olyan jellegzetesség tűnik fel, amelyet kölcsönösségre irányultságnak nevezek. A kölcsönösség szempontja a közösség iránti elkötelezettség alapjaként egyre inkább az áldozathozatal gondolatának helyére lép. Itt is ajánlatos az óvatosság: a kölcsönösségre irányultság egyáltalán nem jelenti automatikusan azt, hogy ma az emberek, miközben teljesen a gazdaságosság gondolkodásában élnek, csak akkor hajlandók valamilyen teljesítményre, ha megfelelő ellentételezést kapnak. Ez sokkal inkább azt jelenti, hogy az emberek elkötelezik magukat másokért, de ez nem olyan érzéssel történik, hogy áldozatot hoznak és megtagadják önmagukat, hanem olyan érzéssel és elvárással, hogy önmaguk is profitálni tudjanak belőle.

Manapság az önkéntesek már nem hagyják magukat kizsákmányolni. Komolyan akarják venni saját magukat, beleszólást akarnak, tovább szeretnék magukat képezni abban, amit önként végeznek. Szeretnék, ha önálló személyiségként tisztelnék őket, és nemcsak segédcsapatként tekintenének rájuk, amelyet ki lehet használni, ha mégoly nemes cél érdekében is.

A kölcsönösségre irányultságra is érvényes, hogy viszszaosztja a közösséghez kötöttség bizonyos tényezőit, például az önfeláldozás készségét. Az azonban, ami az ilyen hagyományos kötőerők helyébe kerül, mindenestre magában hordozza egy, a modern körülmények közötti sikeres közösségi kapcsolat lehetőségét. Ez a kapcsolat összeköti az egyén komolyan vételét a közösség iránti elkötelezettséggel.

Liberalizáció esélyekkel és kockázatokkal

Annak eredményeként, ahogyan a fentiekben leírtam a közösség változását a modern társadalomban, megállapítom: ha a közösség fogalmát nem redukáljuk az erős kapcsolatokkal és egyértelmű közös nevezővel jellemzett kis csoportokra, hanem a társadalmi hálózat gondolata által kibővítjük, akkor a modern társadalomban a közösség elvesztésének diagnózisa megengedhetetlen leegyszerűsítésnek bizonyul. Sokkal inkább a közösségek liberalizációjáról kell beszélnünk, amely kockázatokat, de esélyeket is tartalmaz.

⁸ Ronald Hitzler (1950) német szociológus. Tagja a Német Társadalom a Szociológiáért nevű egyesületnek (DGS), és a Dortmundi Műszaki Egyetemen elsősorban politikai szociológiával foglalkozik.

A jövő egyháza számára – ez a tézisem – döntő jelentőségű a társadalmi liberalizációnak ez a konstruktív alakítása. Ebben nem segít az, ha a régi időket gyászoljuk, és az egyház meghatározó erejének elvesztése miatt panaszkodunk, amely túl gyakran egy meg nem kérdőjelezett, inkább állami privilégiumokon, mintsem a meggyőződés erején nyugvó társadalmi dominancián alapult.

Az egyháznak sokkal inkább minden oka megvan arra, hogy helyeselje az individualizálódást, pluralizálódást és a kölcsönösségre irányultságot, az ezekkel leírt társadalmi fejlemények fényében pedig újra érvényesítse az evangéliumot. Szilárd meggyőződésem szerint látható lesz, hogy az egyház valamit adhat ezzel a modern civil társadalomnak, ami nemcsak hogy nem idegen ettől a civil társadalomtól, hanem egyenesen életelixirre lehet számára.

A kereszténység és az egyház kulturális ereje nem a viszonyokhoz való alkalmazkodásban, hanem nyilvános egyházként a civil társadalomban betöltött szerepében van. Végso soron nem a tagok megtartásával kapcsolatos stratégiai megfontolások, a „public relations” programok vagy a hatékony apparátus dönt az egyház jövőjéről, bármennyire is jó értelemben vehetők. Végül is az egyház hitelessége jelenti a döntő különbséget.

Egy ilyen hiteles egyház, amely sugározza is azt, amiről beszél, sokat tehet azért, hogy az az erőteljes kép, amelyet Jézus adott nekünk az útra, amelyet megígért és ránk bízott, valóban újra igaz legyen: „Ti vagytok a föld sója, ti vagytok a világ világossága!”

*Fordította: Bonnyai Anna, Kovács Katalin Ágnes,
Sinkó Gábor Vilmos, Szentpétery Péter
Átdolgozta: Szentpétery Péter*

BESZÁMOLÓ ◀

Friss tartalmak régi formákban

Lelkészakadémia Pullachban

■ SCHALLER BERNADETT

► **Talán nem mindenki tudja, hogy Pullach egy München melletti kellemes kisváros, ahol a Németországi Evangélikus Egyház (VELKD) nagyszerű lelkészakadémiát működtet Theologisches Studienseminar Pullach néven. 2014. március 10. és 14. között lehetőségem nyílt részt venni a pullachi lelkészakadémia egyik kurzusán, s az ott szerzett benyomásaimat, élményeimet, tapasztalataimat szeretném megosztani egy rövid beszámoló formájában elsősorban lelkész-társaimmal, valamint a *Lelekírástör* olvasóival a folyóirat hasábjain.**

A Magyarországi Evangélikus Egyház Külügyi Osztályának tájékoztatása alapján bukkantam rá egy olyan ötnapos kurzusra, amely érdekesnek és időtartamát tekintve is megoldhatónak tűnt számomra. A kurzus címe: *Andachten. Frischer Wind für ein bewährtes Format* (Áhítatok. Frissítő szél egy bevált formához).

Jelentkezésemet elfogadták és visszaigazolták, az utazás és az ott-tartózkodás költségeit a német egyház vállalta, a külügyi osztály pedig technikai segítséget nyújtott. Budapestről mindössze hét-nyolc órai vonatozással átszállás nélkül is elérhető München, ahonnan a főpályaudvaron már csak egy S-Bahnra (gyorsvasút) kell fel-

szállni, amely 20 perc alatt Pullachba ér. Innen pedig már 10 perces sétával elérhető a helyszín, a Theologisches Studienseminar.

Mindjárt a megérkezés után kellemes meglepetés volt számomra már maga az épület is, amelyben mindent ennek a célnak megfelelően alakítottak ki: társalgóterem, kápolna, csoportszoba, zeneterem, olvasószoba, teológiai könyvtár, egyszemélyes lakószobák, belső kerengőudvar tartozik az épülethez, kint pedig gyönyörű kert várja az épületből kilépőket. A megérkezéskor egy dossziében minden szükséges tudnivalót megkapnak az érkezők: részletes program, helyi térkép, jelszó az internethasználathoz, rövid prospektus Münchenről. Vannak kéthetes szemináriumok is, amelyek nyilván több lehetőséget kínálnak; én Münchenbe már nem utaztam be e rövidebb kurzus néhány napja alatt. A program igen kellemes beosztású, jó arányban vannak elosztva benne az előadások és a szabadfoglalkozásokra fordítható idő. Hozzá kell tennem, hogy úgy tűnt, német kollégáinkban valahol egy beépített óra ketyeg, mert mindig pontosan kezdődtek a programok. (A pontos kezdésre egyébként a résztvevőknek is oda kell figyelniük; az egyik külföldi kolléga rendszeresen késett, és bár nem szóltak érte, de láthatóan zavarta az előadót és a csapatot is.)

Evangelisch-Lutherische Kirche in Deutschland

Teológiai továbbképző szeminárium

447. kurzus

2014. március 10. – 2014. március 14.

Áhítatok. Frissítő szél egy bevált formához

Vezető: Dr. Detlef Dieckmann von Büнау rektor

OKR Christine Jahn

	Március 10., hétfő	Március 11., kedd	Március 12., szerda	Március 13., csütörtök	Március 14., péntek
8.00	Megérkezés és bejelentkezés 17 óráig	Reggeli áhítat	Reggeli áhítat	Reggeli áhítat	Reggeli áhítat
8.20		Reggeli	Reggeli	Reggeli	Reggeli
9.00		Találkozás a Bibliával	Találkozás a Bibliával	Találkozás a Bibliával	Találkozás a Bibliával
11.00		Zene az áhítatban Andreas Schmidt kántor, München 12.20 Déli ima	Áhítatkísérletek Dr. Johannes Goldenstein, EKD Reformbüro 12.20 Déli ima	Napközbeni imádságok, Iona- és Taizé-áhítatok OKR Christine Jahn 12.20 Déli ima	Műhelymunka: íróműhely Visszatekintés és kitekintés Detlef Dieckmann 12.20 Úti áldás
12.30		Ebéd	Ebéd	Ebéd	Ebéd
14.00	Tea, kávé, süti	Tea, kávé, süti	Tea, kávé, süti	Tea, kávé, süti	S-Bahn Pullachból 13.27 13.47 Jó utat kívánunk hazafelé!
15.30	17.00 Ismerkedés, várakozások, kíván- ságok, bevezetés a témába Detlef Dieckmann	Népszerű zenék az áhítatokban Dr. Johannes Goldenstein, EKD Reformbüro	15.00(!) Az áhítat spirituális magyarázattal Pastor Thomas Bretz-Rieck, Bad-Bederkesa	Hétfőzáró ima és vasárnapi üdvözlés OKR Christine Jahn	
18.00	Vacsora	Vacsora	Vacsora	Úrvacsorás istentisztelet	
18.40	Esti áhítat	Esti áhítat	Esti áhítat	Ünnepi büfé	
19.00	Együttlét a társalgóteremben (Aufenthaltsraum)	Az esték szabadon szervezhetők. Kulturális ajánlat: http://www.muenchen.de/veranstaltungen.html			

A résztvevők között aktív és nyugdíjas lelkészek, gyülekezeti munkatársak – prédikációs szolgálatot is végző presbiterek – is voltak. A csoporttársaim nagyon kedvesen és barátságosan fordultak hozzám, érdeklődtek a magyarországi viszonyokról. A program házigazdája (és szervezője) a szeminárium vezetője, dr. Detlef Dieckmann volt, aki mindig röviden bemutatta az előadót az előadás kezdetén, valamint a napi áhítatokat vezette. Az előadók (kántor, lelkész, liturgiai szakember, ifjúsági munkás) valóban újszerű lehetőségekkel ismertettek meg bennünket. Elsősorban a gyakorlatban kívánták megmutatni az általuk kipróbált vagy kifejlesztett módszereket, formákat és bátorították a résztvevőket, hogy mindenki lehetőségeihez, alkatahoz illeően igyekezzen változtatni, újítani a maga munkaterüle-

tén. Volt olyan nap, amikor tíz-tizenöt áhítatot is meghallgattunk, illetve gyakorlati jelleggel kipróbáltunk.

Sok mindent tudnék még mesélni a pullachi lelkészakadémián tapasztaltakról, de rövid beszámolót ígértem. Annyit még szeretnék elmondani, hogy az épület pincéjében egy nagyszerű teológiai könyvtár található, amelyből igény szerint lehetett könyveket kivenni és szabadidőben vagy esténként a szobánkban olvasni. Egy mondat erejéig még említést kell tennem a fantasztikus konyháról, az „überelhetetlen” német reggelikről.

Mindent egybevéve, egy testi-lelki-szellemi kényeztetés volt számomra ez a pár nap. Bátorítok minden németül értőt, hogy ha adódik rá módja és lehetősége, legyen részese a pullachi lelkészakadémia kurzusainak.

„Íme, új jött létre”

Észrevételek a vasárnapi istentisztelettel kapcsolatban

■ SZILAS ATTILA

Vasárnap

Mi nem a szombatot szenteljük meg, ahogy azt Isten a Tízparancsolatban rendelte, hanem Jézus feltámadásának napját. A vasárnap nemcsak munkaszüneti nap, nem is általában az igehirdetés napja, hanem a feltámadott Úrra emlékezés napja, az evangélium hirdetésének napja. „*Ha valaki Krisztusban van, új teremtés az, a régi elmúlt, íme, új jött létre.*” Ezen a napon nem illő és nem üdvösséges a Tízparancsolatot olvasni, mivel az még a régi (6-) szövetséghez tartozik (Gal 3,24–25; Ef 2,15; Kol 2,14).

A Tízparancsolatot természetesen önvizsgálat céljából lehet olvasni gyónás előtt, de ami az istentiszteleten történik, az nem gyónás! A gyónás elkövetett személyes bűnök megvallása, és nem az istentiszteletnek a része. Az istentiszteleten azt valljuk meg, hogy „sokszor és sokféleképpen vétkeztem”. Ez bűnvallás – és ez az istentisztelet része. Erre adott felelet nem feloldozás a bűnök alól, hanem a kegyelemhirdetés (Jn 3,16).

A „közös gyónás” fogalomzavar. Akkor beszélhetnénk róla, ha történetesen többen ugyanazt a bűnt követnék el és egyszerre vallanák meg, de akkor már nem egyéni bűnről, nem az „én bűnömről” van szó, ami a gyónás lényege. Sajnos a gyónás – bár Luther még fontosnak tartotta – alig ismert nálunk, ezért jött a „közös” gyónás, ami valójában

„protézis”, valami hiányzó részt pótolni hivatott betoldás. Nem valódi gyónás.

Úrvacsora

Az is kérdéses, hogy helyes-e az úrvacsorát gyónással összekötni. Ebből ered, hogy sokan gyónásnak nevezik az úrvacsorás istentiszteletet, így az a bűneinkről szól, és tulajdonképpen nagypénteki alkalommá válik: bánkódás bűneink miatt, amelyek Jézust a keresztre juttatták. Pedig az úrvacsora a feltámadás feletti örömmek, a hálaadásnak és a dicsőítésnek az ünnepe. Következésképp nem bűnbánati énekeket kellene énekelni, hanem dicséreteket. Sajnos egész kegyességi életünkre rányomja bélyegét a bűntudat, ahelyett, hogy Krisztus áldozatára tekintve az öröm és hála jellemezné.

Az az érzésem, hogy tévesen értelmezzük és rossz helyen keressük a bűnt, ezért nem szabadulunk tőle. Eseti bűnökre, törvényszegésekre gondolunk, holott Jézus a Hegyi beszédben világossá tette, hogy a bűn sokkal mélyebben határozza meg az emberi létezést. A bűn az Újszövetség szerint *hitetlenség*. Erre kellene rákérdezni a bűnvallásnál – önzésünkre, félelmeinkre, kételkedéseinkre, elkeseredéseinkre és elégedetlenségünkre, amelyek a hitetlenség jelei.

KRISZTUSBAN MINDNYÁJAN ÉLETRE KELNEK ◀

Veszteség vagy nyereség, halál vagy Krisztus

Igehirdetés Megyaszai László Kálmán temetésén*

■ FABINY TAMÁS

„Nekem az élet Krisztus, a meghalás nyereség.” (Fil 1,21)

Gyászoló gyülekezet, szeretett testvéreim a Jézus Krisztusban! Halál és veszteség: emberileg nézve ez a temetők világa. Mindennek már előrevetíti hosszú árnyékát egy-egy be-

tegség, amikor „a halál árnyékának völgyében” járunk. Megyaszai László testvérünk nem sokkal nyugdíjba menetele előtt tudta meg, hogy betegség támadta meg a szervezete. Nemcsak ő és szerettei, hanem a gyülekezet nagy része is tudta ezt akkor. Lucfalvi szolgálatáért hálát adó istentiszteletünkön, 2010 áprilisában ennek tudatában hirdethettem Isten igéjét 2Kor 4,7 alapján: „*kincsünk cserépedény-*

* Elhangzott Nagykeresztúron 2014. március 24-én.

ben van...” Ezzel a felismeréssel szembesült a folyamatosan gyengülő test valóságában. Közben azonban minden idejét lekötötte hűségese feleségének ápolása, akinek elmenetele ugyancsak a „halál és veszteség” földi realitását jelentette.

És íme, most lelkésztestvérünk koporsója mellett is meg kell állnunk, a halál és a veszteség tudatában.

Veszteség érte a családot: fia és leánya, veje és a bővebb család fájdalma ez. Veszteség érte a gyülekezetet, az egyházmegejét és a lelkészi kart. Espereshelyettesként és lelképásztorként a megbízhatóság szobra volt. Őrá mindig számítani lehetett, lett legyen szó a közösség erőtlenebb tagjainak hordozásáról, közegyházi feladatvállalásról vagy éppen a településért végzett társadalmi munkáról. Igazi közösségi ember volt. Csapatjátékos. Ez utóbbit nemcsak átvitt értelemben, hanem a szó eredeti jelentésének megfelelően is mondom, hiszen nemcsak szeretett, hanem tudott is futballozni. Vékony természetével, fúrge lábaival még a hatodik x után is elfutott a szélen...

Küzdelmes, mégis gazdagon megáldott életének mennyi epizódját felidézhetjük most. Valóban minden a halálról és a veszteségről szól? Az ige alapján és közös hitünk jegyében mondom ezzel szemben: nem a halálról és veszteségről beszélhetünk most, hanem Krisztusról és nyereségről!

Hangfelvétel is őrzí azt a vallomását, ahogy nem sokkal elmenetele előtt egy bibliaórai körben arról vallott, hogy már tíz éve szolgált lelkészként, amikor igazából megtért. Egy egész éjszaka vívódott – mint Jákób az angyallal –, míg aztán meg nem szólalt benne a belső hang: „*Ne félj, mert megváltottalak, neveden szólítottalak, enyém vagy...*” Attól a hajnaltól kezdve Krisztus és a Krisztusban kapott nyereség hirdetője volt. Bibliikus hitel csak Krisztusról prédikált, csakis őt élte meg. Ebből a küzdelemből tudjuk: nem ő ragadta meg Krisztust, hanem az Úr nyúlt utána, megmentette őt a haláltól és az elvesztéstől, és tette hírnökévé.

Százszor és százszor hirdette az ambrózfalvi, a lucfalvi és más szószékeken, hogy nem a veszteség, hanem a nyereség jegyében lehet új életünk. Pál apostol nyomán arról szólhatott, hogy a hervadhatatlan koszorút lehet elnyerni.

„*Nekem élet a Krisztus, a meghalás nyereség*”, vallja az apostol. A szöveggörnyezetből kiderül, hogy fogolyként a halál révén áll. Azt is írja ugyanis, hogy „*akár életben maradok, akár meghalok*”. Börtönből ír levelet a filippi gyülekezetnek. Ezek a sorok mégsem siralomházi hangulatot árasztanak, hanem sokszoros öröm van bennük. Egyrészt felkészült a halálra, hiszen vallomásában ezt is mondja: „*vágyom elköltözni és Krisztussal lenni*”, mégis az örömet, az örök élet örömét hirdeti meg.

Mi mégis a halálról és a veszteségről beszélünk? Ha igen, akkor a kísértő próbál minket a hit útjáról letéríteni. Kövessük ezzel szemben az apostoli útmutatást: „*Ne éljünk úgy, mint akiknek nincs reménységük*”, illetve „*ha Krisztus*

nem támadt fel, akkor minden embernél szájalomra méltóbbak vagyunk!”

Nem mindegy, hogy a veszteséget vagy a nyereséget látjuk. A halálnak vagy Krisztusnak akarjuk Megyaszi Lászlót átadni. Hadd idézzem ebben az összefüggésben Nikodémus evangéliumát. Ez a könyv nincs benne az újszövetségi kánonban, az 1. század keresztényeinek hitét és hitvallását tükrözi. Az apokrif szövegben arról van szó, hogy Jézus halála után belső meghasonlás éri a gonosz erőit, aminek keretében Hádész így korholja a Sátánt: „Mi szükségből rendelted el a dicsőség Királyának megfeszítését, hogy idejőjön és kiforgasson minket? Lásd, hogy mindent, amit a tudás fájával nyertél, elveszítetted a kereszt fájával. Minden örömed gyászra fordult: a dicsőség királyát akartad megölni, de magadat ölted meg!”

Mivel ezeket a mondatokat Hádész mondja, nekünk, az örök életben hívő embereknek ellenkező előjellel kell azokat idézni. Amit a tudás fájával – vagy Ádám és Éva bűnében – elveszítettünk, azt megnyertük a kereszt fájával. Ugyancsak ellenkező előjellel mondhatjuk ennek következményeit: gyászunk öröme fordult!

Szeretett Testvéreim! Nem a halál és a veszteség jegyében jöttünk össze, hanem azért, mert nekünk az élet Krisztus, a meghalás pedig nyereség. Erről szól a temetéseken gyakran énekelt 504. számú énekünk: „Az élet nékem Krisztus, / A halál nyereség...” Ennek utolsó versében így éneklünk: „Neki örömmel mondok dicséretet”. Ez pedig visszavezet oda, hogy igénk az öröm levelelének szíve közepe.

Ennek jegyében szólítom meg a családot: a halált és a veszteséget látjátok, vagy Krisztust és nyereséget? Ha az utóbbit, akkor hálát adhattok az édesapáért és apósért, a szeretett családtagért, és rábízhatjátok magatokat és családokat valamennyi itt maradt tagját.

Így szólítom meg a lelkészeket is: adjatok, adjunk hálát kollégánk és testvérünk hűségéért, alaposságáért és felelősségtudatáért. Ahogy egykor ő tette, tudjuk mi is sirva felismerni: Jézus elvette bűneinket, és új életet ad. Mindezt nem a halál és a veszteség fölötti sírás, hanem a Krisztussal való közösség és nyereség tudatában omló könnyek katarzisa lehet.

Végül a gyülekezeteket szólítom meg. Az orosházit és a szentetornyait, ahol négy évet, az ambrózfalvit, ahol tizenhat évet, valamint a lucfalvit, ahol tizenhat évet szolgált. Negyvennyolc évvel ezelőtt ordinálták. Azóta sok ezer igehirdetés, keresztele, konfirmáció, lelképásztori szolgálat és temetés fűződik az ő személyéhez. Most vizsgálják a gyülekezetek, hogy megértették-e szolgálatának lényegét. Ha csak a halált és a veszteséget látjátok, akkor még nem. Ám ha eljutott szívetekig az ő szüntelen bizonyágtétele, akkor megértették szolgálatának értelmét, és vallani tudjátok: „*az élet Krisztus, a meghalás nyereség*.” Megyaszi Lászlónak, nektek és nekünk, mindnyájunknak. Ámen.

Emlékezés Megyaszi László Kálmán (1943–2014) evangélikus lelkész szolgálatára

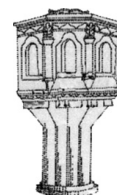
■ RÁCZ DÉNES

Megyaszi László Kálmán lelkész 1943. május 30-án született a Békés megyei Csorváson földművelő család egyetlen gyermekeként. Orosházán a Táncsics Mihály Gimnáziumban érettségizett 1961-ben, majd az Evangélikus Teológiai Akadémián 1966-ban végzett és kezdte el lelkési szolgálatát. Négy évig Orosházán volt segédlelkész. 1968-ban kötött házasságot Zelenka Irén Évával, aki mindig társa volt a szolgálatokban is. Még orosházi segédlelkészként adhatott hálát Istennek első gyermeke, László születéséért. 1970-ben Orosházára és Szentetornyára kapott helyettes lelkési megbízást. Ebben az időben örvendezhetett feleségével együtt második gyermeke, Enikő születésének is. 1972-ben egy évre Szentetornya és Orosháza-Rákóczi-telep lelkésze, majd 1973 augusztusától tizenhat éven át Ambrózfalva parókus lelkészeként ellátta Csanádalberti, Pitvaros, Battonya és Mezőhegyes gyülekezeteinek lelkési szolgálatát is, valamint rövid ideig Csanádpalota és Nagylak is szolgálati területéhez tartozott.

1989 júliusától tizenkilenc éven át a Lucfalvi Evangélikus Egyházközség lelkésze volt. Gyülekezeti szolgálata mellett a Nógrádi Evangélikus Egyházmegye espereshelyettesi tisztét is ellátta, egy cikluson át részt vett a zsinat munkájában is egyházmegyéje lelkési küldötteként. Mindig örömmel és lelkesedéssel, másokat is buzdítva vett részt egyházmegyei, országos egyházi programokon összegyűjtve a gyülekezet tagjait is. A rá bízott egyházmegyei feladatokat lelkiismeretesen igyekezett végezni. Nyugdíjba vonulása előtt néhány hónappal derült ki, hogy daganatos betegsége

van. Mégis 2008. június 1-től 2010. július 31-ig helyettes lelkészként látta el a lucfalvi gyülekezet lelkési szolgálatát. Utolsó gyülekezetének fiájába, Nagykeresztúrra költözve mindig is figyelemmel kísérte a gyülekezet életét, és amennyire betegsége ezt engedte, szívesen szolgált továbbra is a gyülekezeti alkalmakon.

Megyaszi László lelkész szolgálatát mindig a precizitás és az alaposág jellemezte. Szeretett időben érkezni mindenhová, és mindennek igyekezett a lehetőségekhez mérten a legjobban utánanézni. Örömmel járult hozzá kutatómunkával akár egyházi, akár világi témában írt dolgozatok és tanulmányok írásához. Emberséges hozzáállását, segítőkészségét és szeretetét környezetében mindig elismerték még a más nézeteket vallók is. Ökumenikus szellemen épített kapcsolatokat más felekezeti szolgatársakkal, gyülekezeti tagokkal, mert számára nem a név, hanem a Krisztusra tekintés volt a fontos. A gyülekezeti tagokkal szoros kapcsolatot tartott nemcsak a látogatások alkalmával folyó beszélgetésekben, hanem a fizikai munkák alkalmával is. Szívesen segédkezett a maga lendületes, igyekvő módján építkezésnél, kaszálásnál és egyéb munkáknál. Mindig részt vett lakóhelyének társadalmi munkáiban is példát adva ezzel a keresztyén szeretetre, a mások iránti, az egyének és a közösségek iránti elkötelezettségre. Családi vagy baráti beszélgetések kapcsán is újra és újra előkerült az a téma, ami igazán foglalkoztatta, aminek életét szentelte: a Krisztus ügye. Ehhez az Úrhoz készülve hagyta el sok szenvedés után ezt a földi világot.

Pünkösd ünnepe

►► ApCsel 5,27–32

Igehirdetési előkészítő

Előzmény

Pünkösd hatása – a Szentlélek megújító kiírása – nagyon meglátszott az apostolokon. Láthatatlanul látható hatalmas fordulat következett be a személyes életükben azáltal, hogy egy felfoghatatlan, de hihetetlen változás játszódott le köztük és bennük. A pünkösd csoda történelmileg is tetten érhető.

Az életüket reszketve féltő tanítványok hirtelen a Lélek kiírásának köszönhetően hitvalló, bátor, mártíriumra kész tanítványokká lettek, és Péter első igehirdetése után elkezdődött a megállíthatatlan misszió, amelynek nem könnyen feldolgozható különlegessége a kínhalált jelentő véres kereszt és az emberi értelem számára szinte akceptálhatatlan feltámadás. Minimum felfoghatatlan. Az nem igaz, hogy Jézus korában természetes lett volna a halottak feltámadása vagy feltámasztása (tekintsünk el a minimális mennyiségű tetszhalott esetektől). Önmagában véve a kereszt közismerten a legbotrányosabb kivégzőeszköz volt az ókorban, ember magától soha nem merészelt volna arra gondolni, hogy egy ilyen kétségbeejtően véres, tehát rettenetes gonosztettre emlékeztető kivégzőeszközt igehirdetése tárgyává tegyen. S egy olyan embert, akit ezen a viszolyogtató kereszten végeztek ki. Spartacusból soha nem lehetett volna világmegváltót varázsolni!

Az ApCsel 2,1kk-től megkezdődik a misszió, de nem emberi erővel, hanem a Szentlélek átalakító, újjáteremtő valóságának köszönhetően. Péter bátran nevével nevezi a megfeszítőket (ApCsel 2,23), vállalják a konfliktusokat és

a börtönt (ApCsel 4 és 5), minden veszélyt. Mert már nem pusztán emberi erejükre hagyatkozhatnak. Olyan képességet kaptak, hogy „sok jel és csoda történt”, a „nép magasztalta” őket, „az Úrban hívők száma növekedett”, voltak gyógyulások, és élő hívő közösség formálódott – ez nem az apostolok tehetsége vagy ügyessége, hanem a pünkösd Lélek műve.

A pünkösd igehirdetés igeszakasza: 5,27–32

Letartóztatás, fogház és szokatlan menekülés

A hivatalos vallás és az államhatalom képviselőit „irigység fogta el”, és az apostolok újra börtönbe kerültek „hatóságilag” (5,17), de az „Úr angyala” kicsempészte őket a dohos falak közül, és szó sincs disszidálásról vagy emigrációról, ők az angyali szónak engedelmeskedve reggel azonnal elmentek a templomba „és tanítottak”. Az előjárók és az őrség fejében eszement zavarodottság támadt, ilyet még nem láttak, s bár félve a néptől, újra előállították őket kihallgatásra (az 5,17–26 összefoglalása). Ettől kezdve válik izgalmassá a számunkra a textus, tekintettel pünkösd ünnepére.

Kihallgatás és bizonyoságtétel

A vád nagytekintélyű képviselője, a főpap – kísérei és a szadduceus csoport jelenlétében – fenyegető hangon és szigorúan emlékezteti őket a korábban kiadott hallgatási parancs megszegésére mint főbenjáró vétekre. Elővezették őket, és Lukács a *hisztémi* igével érzékelteti, hogy az apostolok megálltak (helyálltak) a Nagytanács előtt. A 27. vers szerint a főpap nagyon ingerült. A kérdésnek látszó megszólalása dühből fakad, amikor a 28. vers már így fogalmaz: „mondtuk, parancsolva parancsoltuk meg nektek” (λέγων παραγγελία παρηγγειλαμεν υμιν),

hogy hallgassatok, és ne tanítsatok! A rendelkezés szigorú, életveszélyes. Ésszerű és józan lenne visszavonulni és valóban hallgatni a Jézus által is ajánlott úgynevezett belső kamrába. Csendben meditálva.

Szó sincs róla! Az apostolok cselekszenek, és ott, ahol a legfontosabb, a templomban. Az életveszélyes fenyegetés ellenére sem voltak hajlandók hallgatni, mert a Szentlélek olyan mélységig árasztotta be szívükbe a Krisztus ügyének titkát, hogy elhallgatni, csendben lenni nem lehetett. Szilenciumra nem hajlandók. Mert a hitük nagyon nagy élmény nekik. Kezdtől fogva élmény volt számukra Jézus társaságában lenni. Felejthetetlen az, amit vele vándorolva átéltek. A csodák sokfélesége, a közelségében a békeség, az elfogadottságot élménye, Jézus emberi nyíltszívűsége, szeretete, az új istenkép a mennyei Atyáról, és hogy emberi méltatlanságukból kiemelte őket. Igaz, utólag is pirulniuk kellett időnkénti értetlenségük és gyávaságuk miatt, de azután ott állt előttük újra Jézus, a Feltámadott. S ha bennük volt is emberi deficit, gyógyító erőként áradt lelkükbe a Lélek salaktalanító tüze!

A főpap és kísérete – okos szadduceusokkal együtt – nem volt képes felfogni a Szentlélek hitet teremtő és bizonyágtételt fakasztó csodáját. Hiszen egyszerű „melós” emberekkel álltak szemben, akik se divatos rabbi, se híres egyetem nevét nem tudták megnevezni, nincs diplomájuk. Hogy jönnek ezek ahhoz, hogy „tanítsanak”? Életveszélyesen meg kell őket fenyegetni és majd megszeppennek.

Péter és az apostolok nincsenek megszeppenve, a Szentléleknek köszönhető élő hitűkből fakadóan ők is határozottan válaszolnak. Fenyegetéssel bélelt főpapi kérdésre élő hittől átítatott módon válaszol Péter, a többiek egyetértésével: „Istennek kell inkább engedelmeskednünk (...) és ő feltámasztotta Jézust, aki ti (!) fára függesztve kivégeztetek.” (5,29) S a Lélektől olyan lendületet kapnak a vádlottak padján, hogy rögtön egy kiskátényi tananyagot adnak művelt kihallgatóik elé: ez a feltámasztott Jézus a fejedelem és üdvözítő, ő hozott „megtérést és bűnbocsánatot”, mi ennek a tanúi vagyunk a Szentlélekkel együtt (5,30–32). Ennek a három versnek gazdag a hittani tartalma, az ünnepi ige hirdetésre nem jut annyi idő, hogy mindegyik lényeges elemet kiemelhessük a szószéken.

Péter azonnal az ószövetségi hagyományokkal kapcsolja össze a történetet, amikor „a mi atyáink Istenét” nevezi meg, aki feltámasztotta (*egeiró*, ’felébresztette’) Jézust. Isten teremtő hatalmának győzelme a halál felett! Első a feltámasztás! Péter, a bátor a nagytekintélyű uraknak: Ti, emberek kezét emeltetek rá, fára függesztettétek, de Isten felébresztette őt a halottak közül. Isten embereinek látszó férfiak, Isten ellenetek cselekedett! (30)

Második a történet lényegi üzenete: és ez a Feltámasztott a legelső (*ἀρχηγός*), azaz a legfőbb vezetőnk, de még ennél is több, mert az Isten jobbján ülő üdvözítőnk

(σωτήρ) és két dologgal ajándékoz meg minket. Egyrészt az ő Lelke végzi el bennünk a *μετάνοια*-t, azaz a megtérést, lényünk forradalmi változását, és az ezzel összefüggő *ἄφεσις ἁμαρτιῶν*-t, azaz a bűnök megbocsátását, elengedését. Óriási fordulat az életünk egészében, és hatalmas tehertől való megszabadulás! Ezt tette értünk az Atya akarata szerint Jézus, és ez lett világos számunkra a Lélek által (31).

Az eseményekből fakadó küldetés: tanúk (*μάρτυρες*) vagyunk, az átél, megtapasztalt események tanúi. De nem egyedül vagyunk tanúk, mert az Isten által adott Szentlélek is az rajtunk keresztül és velünk együtt.

Az ige hirdetés felé

A Szentlélektől indítva állítom, hogy nem magatoktól jöttek ma ide, hanem ugyanez a Lélek, Jézus Lelke inspirált titeket arra, hogy számos lehetőség helyett ma ezt a helyet válasszátok. Helyet, ahol Isten alázatos szolgájaként hirdethetem pünkösöd csodáját az életed számára. A történetet hallottátok, de többről van itt szó, mint egy régi, izgalmas történetről! Vajon megússzák-e az apostolok? Ennél is többről! Az ő hitvallásukról van szó, mert minket is – így az idő távlatán keresztül – szeretnének megszólítani. Azaz a Szentlélek Isten Jézus Krisztus által érkezik a mi szívünkbe is. Beengedjük-e?

Kik állnak itt a történetben egymással szemben? A főpap kíséretével együtt az apostolokkal. A mi helyzetünk ehhez képest változott. Semmiféle főpap, és semmiféle hatalmi apparátus mostanában nem akarja kikezdeni a hitünket. Volt ilyen, de ez – egyelőre – a múlté. Most másféle erő áll szemben velünk: korszellem. Kire hallgatunk? A korszellemre-e, amely hitünket akarja ledarálni, maszatozni, elkenni, vagy a Szentlélekre hallgatunk-e, aki a golgotai kereszt Krisztusára és a feltámasztott Úr felé fordítja figyelmünket, lényünket, szívünket?

Fürdössük meg az életünket Isten Lelkének sugárzásában! Tudatosítsuk: van életünknek vezetője, aki tudja az irányt az örök élet felé. Van üdvözítőnk, aki leveszi rólunk a leg súlyosabb életterheket (klasszikus nevén a bűneinket), hogy derűsebben haladhassunk ezen az életúton eleget téve földi kötelességeinknek is. Megajándékozott vagy! Ha idejöttél, ne menj el üres szívvel, halld meg, szívedbe suttog az élő Isten Szentleke: gyermekem, szeretlek, veled járok, és velem célba találsz Jézus Krisztus által.

Még egyre lenne szükség, hogy teljes legyen az ünnep: légy békekövet! Kövesd az apostoli hagyományt, vagyis az Úr Jézust. Egyszerű és örömteli, felemelő és lelkesítő. Ezt nem én ígérem, hanem ő, én – az ige hirdető – csak egy vagyok azok között, akik tapasztalatból szólnak tanúskodnak erről a pünkösdi csodáról! Ámen.

Tallózó

„Péter és társai jól ítélik meg a helyzetet. A főpap hangja nem az Isten hangja, igénye nem az Úr igénye. (...) Az apostolok mellett és által a Szentlélek tesz bizonyosságot, akit Isten kész mindazoknak ajándékozni, akik engedelmesskednek neki.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„A »fölfüggesztették a fára« kifejezés utal a MTörv 21,22–23-ban levő átokra, amely a fán függőre vonatkozik. (...) hogyan lehet a Messiás az, akit Isten megátkozott (...). A válasz csak az, hogy Isten feltámasztotta és felmagasztalta (...). Bár az Ószövetség olyanokat mond átkozottaknak, akiket keresztre feszítettek, de Isten akarta a Messiás halálát, és aztán feltámasztotta.” (*Szegedi bibliakommentár – Újszövetség. Korda–Bencés*)

„Ha a Lélek munkálkodik, akkor az evangélium megállíthatatlanul terjed, és a hatása alá kerülők meglepő változáson esnek át. (...) Isten Szentlelke munkálkodásának »jele« az Ősellenség – és csatlósai – bőszi, ámde tehetetlen dühe is. (...) Pünkösöd csodája, hogy bármely szereplőjére tekintünk, annak emberi alkalmatlanságát állapíthatjuk meg. (...) Jézus ügyének nincs emberileg hiteles tanúja!” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák. Magánkiadás*)

„Reflexük jellemzően az olyan emberé, aki nem bűnbánatra való ösztönzést hall ki az evégből hirdetett igéből, hanem úgy értik, mintha az apostolok a felelősöket keresnék.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd. Kálvin Kiadó*)

„...lefejtették az egyházi és polgári engedetlenség alapelvét. (...) A prédikáció tehát az Istennek való engedelmességgel kezdődött és azzal is fejeződött be. Isten gyermekei kötelesek engedelmeskedni Uruknek, akár a földi hatalmasságokkal szembehelyezkedve is, s bár ezért büntetést róhatnak ki rájuk, a Szentlélek szolgálata gazdagon kárpótolja őket a szenvedésekért.” (John Stott: *Az apostolok cselekedetei. Harmat–KIA*)

„A válasz valójában vádbeszéd. Abban is, mikor az Istennek való engedelmességet elébe helyezi az emberek felé való engedelmességnek. Hogyan lehetnének a főtanácsnak engedelmesek, mikor Isten mást parancsol nekik. Azaz, amit a főtanács követel, az nem más, mint Isten iránti engedetlenség.” (Ablonczy Dániel: *Tovább! Open Art Kiadó*)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

„Kép az, hogy szörfösök a tengeren várják a Nagy Hullámot, életük legnagyobb hullámát, azt, amelyik már megszűröl morajlik, noha még tükörsima a víz, azt, amelynek már a hangjáról is tudják, hogy igen, ez az, ez lesz az, most fognak találkozni avval, amiért valaha is vízre szálltak, és oldalt egy kis ladikban, egy nevetségesen törékeny kis mo-

toros hajóban üldögel valaki, aki le akarja kapni, amikor a szörfös a Nagy Hullám elé áll és farkaszemet néz vele, mert aki a ladikban ül – mert mindig van, aki a ladikban ül –, arra gondol, hogy ő ugyan nem merne odaállni a Nagy Hullám elé, viszont nagyon szeretne – mert mindig van, aki nem mer, de nagyon szeretne –, és akkor inkább itt ül oldalt, a ladikban, és leveszi azt, amikor megmérkőznek egymással, a Hullám meg a szörfös, írta Schubert Franz, mert kell olyan is, aki leveszi, nem lehet, hogy mindenki csak csinálja, kép az, hogy nem mindenki csinálja.

Hanem van, aki nézi, és úgy csinálja, mert azért az is csinálás, alkalmasint oops, édesanyám, becsinálás, mert van, hogy akkora az a hullám, hogy aki a szörfön, de az is, aki a ladikban ül, arra gondolnak, gyakorlatilag egyazon pillanatban, hogy ez tévedés, súlyos tévedés, hogy nem kell mindent szemtől szembe, elég, ha elmesélik, elég, ha elolvasod, elég, ha beleég az emlékezetedbe, de a kép mégis az, hogy nem tudsz nem odanézni, amikor jön, nem tudod elfordítani a fejed, hanem csak ordítani, mint egy eszelős, ahogy a torkodon kifér, és akkor, gyakorlatilag öntudatlanul kattintani, na ez a kép.”

Bán Zsófia (1957–) magyar író, irodalomtörténész: *A fotográfia rövid története*

VERS

Weöres Sándor: *Kereszt-árnykép*

A kereszt felső
ága égre mutat,
nagy örömhírt tudat:
„itt van a te utad”

a kereszt két karja a légebe szétszalad,
rajta sovány kezek tört vért virágnak:
„vigyázz: őr a lélek, de a test megszakad,
kétfelé visz ösvény s te szabad vagy, szabad”

a keresztnek alsó
ága földre mutat:
„veszöldj: itt áss kutat,
lásd benne arcodat.”

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Legfontosabb üzenet, amit Péter mond: „Istennek kell inkább engedelmeskednünk, mint az embereknek.” Minden, ami Isten akaratával ellentétes, az számunkra rossz. Sokszor mégis inkább hajlunk arra, hogy embereknek feleljünk meg, csakhogy elkerüljük a konfliktusokat. Persze a lelkiismeretünk ilyenkor jelez és elesettségek, megaluvásunk miatt bűnbocsánatot kérhetünk, van kihez for-

dulnunk. Példaértékű az apostolok magatartása: kigúnyolhatja, megfélemlítheti, megalázza őket bárki, a Szentlélekkel megtelve nekik földi hatalmasságok nem tilthatják meg, hogy hirdessék Jézus Krisztust. Bárcsak ilyen bátran vállalnánk őt, és hirdetnénk ma is az evangéliumot! Félelmetes, hogy a farizeusok még mindig attól félnek, hogy a felelősséget rájuk hárítja a nép Jézus halála miatt. Csak a hatalomféltés szól belőlük, és elengedik a fülük mellett a lényegét: az apostolok már a feltámadt, élő, bűnbocsátó Jézust hirdetik nekik is, és nem egy halott próféta kivégzőit vádolják. Nagy kérdés, hogy a Nagytanácsból felismerte-e valaki, hogy ez nem csak egy mozgalom, vagy hogy volt-e közülük megtérő. Mindannyian – talán még a nem hívő emberek is – tisztában vagyunk a virágvasárnapi bevonulás utáni, vagyis a nagyhéten történt eseményekkel, a kereszthalál értelmét és Isten akaratát azonban csak a tények ismeretében nem érthetjük meg. Magamat hívőnek gondolván többször is feltettem a kérdést magamban: egy szerető édesapa hogy engedheti meg azt, amit Jézusnak el kellett szenvednie, miért nem akadályozta meg? Csak a Szentlélek segítségével és Isten akaratából érthető meg, mekkora ajándékot kaptunk Istentől Jézus halála által. Nem sajnálkoznunk kell emiatt, hanem hálát adni és áldani az Urat. Jézus meghalt értünk, hogy örök életünk legyen. Nincs más dolgunk, mint engedelmeskedni neki és az életünket az ő szerető kezébe tenni. Számtalanszor mondta Jézus tanítványainak: ne mondjátok el senkinek. Ők mégis megtették. Bár Márk úgy fejezi be evangéliumát, hogy az asszonyok senkinek sem mondtak semmit, mert féltek. Először. De aztán azt látjuk, hogy nem maradnak szótlanok ők sem és a tanítványok sem, hiszen napról napra növekedett a gyülekezet a hívőkkel. Mert a tiltás ellenére is mertek beszélni.

Pünkösöd 2. napja

▶▶ ApCsel 15,6–12

Igehirdetési előkészítő

Pünkösdi gondolatok

Pünkösdkor örülünk annak, hogy a Szentlélek megvilágosító ereje elért mindannyiunkat, és végre értjük is mindazt, ami Jézus Krisztussal történt. Arra is rányílik a szemünk, amit a saját életünkben már eddig véghezvitt Isten, ugyanakkor megpillantjuk a távlatokat és a célt is.

Pünkösöd ragyogó, táncoló, túlradó öröm, mint a szerelemé vagy a részegségé. Pazarló, nagylelkű, befogadó és másokra is átragadó öröm a Szentléleké. Egyetlen ellensége a „farizeusi” szűkkeblűség, amelynek jelszava: csak mértékkel, csak a méltóknak.

Szóról szóra

Ebben az ügyben. Az ügy nem más, mint a zsidó és a pogány származás jelentősége az akkoriban kialakuló keresztény közösségen belül. Pontosabban Mózes törvényeinek az egyetemessége, illetve a korhoz és néphez kötöttsége. Üdvözülhet-e valaki pusztán a Jézus Krisztusba vetett hit által, vagy előbb be kell térnie a zsidóságba?

Nagy vita támadt. Egy zsidó mondás szerint ha három álláspontot akarsz, kérdezz meg három zsidót. De a magyarok sem maradnak el tőlük, amikor megállapítják, hogy hárman négyfelé is tudjuk húzni mind az ország, mind az egyház szekerét. Ilyen esetekben pedig páráz vita kerekedik.

Ha pedig az üdvösség kérdését összekeverjük az önzonosság kérdésével, akkor olyan tüzes vita közepében találhatjuk magunkat, melynek során komoly égési sérüléseket szerezhetünk. Az előbbire a válasz csak az idők végezetén derül ki, ezért fölöslegesen idegesítjük magunkat, hacsak nem azért gyűltünk össze, hogy mindenki üdvösségéért imádkozzunk. Az utóbbi tisztázása viszont megér nemcsak egy misét, de számos vitát, sőt összejövetelek sorozatát, amelyek alatt kikristályosodnak a közösségi önzonosság tartóoszlopai, fontosabb pillérei és az éppen uralkodó szokások időleges díszei.

Péter. Ő az első, aki szólásra emelkedik. Az első, aki a tanítványok közül belépett egy pogány házába. Az első, aki együtt evett a pogányokkal. Az első, akit ezért felelősségre is vontak. Az első, aki bizonyosságot tett arról, hogy Isten a pogányoknak is megadta a Szentlelket és a megtérést az életre: „Tudjátok, hogy tiltott dolog zsidó embernek idegenrel kapcsolatot tartania vagy hozzá bemenni. De nekem Isten megmutatta, hogy egyetlen embert se mondjak szentségtelennek vagy tisztátalannak.” (ApCsel 10,28)

Hallják a pogányok, és higgyenek. A pogányok egyik legnagyobb félelme a kereszténység fölvetelével kapcsolatosan az volt, hogy ezáltal egész múltjukat és kultúrájukat meg kell tagadniuk. Az úgynevezett „pogány” kultúra ugyanis jelen esetben nem természeti népek sámánizmusát jelentette, hanem az európai kultúra bölcsőjét: a görög drámákat, időmértékes verseket, meséket, természettudományos fölfedezéseket, az orvostudományt és a filozófiai iskolákat.

A kereszténység a történelme során számtalanszor beleesett a hibába, hogy a teológiát összemosta egy adott társadalom államberendezkedésével és kultúrájával, hithirdető hevületében pedig mindezt egységes csomagtervként szállította a gyarmatokra. És miközben a kenyai nap alatt fekete Luther-kabátban izzadó lelkész a korálénekek szépségeire próbálta rávezetni a frissen megtérteket, addig Indiában a misszionáriusok a marhasültes vacsorákon bizonyosodtak meg arról, hogy a hívek valóban anglikáná lettek.

Isten bizonyoságot tett mellettük. Isten nem véletlenül zavarta össze az emberek nyelvét Babelben. Isten nem véletlenül választott népet magának. Isten nem véletlenül küldte Fiát egy nép közé. A népek történelmének, kultúrájának, nyelvének, sajátos gondolkodásmódjának, értékeinek szerepe van az üdvösségtörténetben is. Mindezek Isten végtelen gazdagságának sokszínű jelei a Földön.

A kereszténység magában hordja annak kettősségét, hogy miközben Jézus Krisztusban nincs sem zsidó, sem görög, az evangélium hirdetése közben zsidóvá és görögé kell válni, nemzeti nyelven, az adott kultúrába ágyazódva kell megszólalnia. E kettősség föl vállalásával, az egyetemes emberi és az adott nemzeti kulturális örökség megbecsülésével és ápolásával a kereszténység lebontja a válaszfalakat ember és ember között és átível a határokon.

Megadta nekik is a Szentlelket. Az embernek kevés nagyobb kincse van a Szentléleknél. Rajta keresztül válik életé minden hittanórán elsajátított ismeret, minden prédikáció, ének és imádság. A Szentlélek kézzelfogható valósággá teszi a hitet, a reménységet és a szeretetet. A Szentlélek Istenért égő szerelemre gyújtja az embert, visszavonhatatlanul. Tüze ott ég az ember tekintetében, hevít, melegít, világít. Ha elhagynák is, megmarad, mint a csontokba rekesztett parázs.

A Szentlélek olyan, mint a hegyen épített város: mesziről is fölismerhető. Kornéliusz házába lépve Péter apostol egyértelműen azonosította a jelenlétét, csakúgy, mint Pál apostol és Barnabás a pogányok közt munkálkodva. A kereszténység legégetőbb kérdései manapság hasonló esetekhez köthetők: Miért lehetséges, hogy föl ismerjük a Szentlelket egy homoszexuális emberben? Miért lehet jelen a Szentlélek a más vallású hívőkben?

Semmi különbség. Mi tehát az igazság? Különbek vagyunk? Egyáltalán nem! Hiszen előbb már kimondtuk azt az ítéletet, hogy zsidók is, görögök is mind bűnben vannak, amint meg van írva: „Nincsen igaz ember egy sem; nincsen, aki értse, nincsen, aki keresse Istent. Mind elhajlottak, valamennyien megromlottak, és nincsen, aki jót tegyen, nincs egyetlen egy sem.” (Róm 3,10–12)

Hit által. Az ember a szándékainak őszinteségét, a szívének tisztaságát csak a hit által tudja visszanyerni. Csak a feltétlen Istenre hagyatkozás, csak az önös érdekek föl adása, az én halála hozhatja el az új életet.

Az egyetlen nehézség mindezzel kapcsolatban az csupán, hogy nem megy magától. Nem megy elhatározásból, nem megy erőből, sem a törvények és szabályok pontos betartásából. Persze ez mind-mind kell hozzá. De egyszer csak váratlanul, mint az éjjel ránk törő tolvaj, érett gyümölcsként az ölünkbe hullik. És ez a váratlanul, ez a mégis, ez a csak most, csak neked – ez a kegyelem.

Megtérni bárki képes: elhatározza, hogy ezután az Isten útján marad, nem szegi meg a törvényt, sőt kér és zör-

get kitartóan. De a hit – vagyis a személyes és bensőséges kapcsolat Istennel – ajándék. Ahogyan a Szentlélek is.

Miért kísértitek Istent? Jézus Krisztus a szőlőmunkások példázatában fogalmazta meg markánsan az irgalmas Isten képét, amikor számon kéri a gazdán az isteni igazságosságot: „Barátom, [...] én az utolsónak is annyit akarok adni, mint neked. Hát nem szabad-e nekem azt tennem a javaimmal, amit akarok? Vagy a te szemed azért gonosz, mert én jó vagyok?” (Mt 20,13–15)

Vajon miért gondolja azt egy keresztény ember, hogy az ő feladata az ítélkezés, ahelyett, hogy az emberek – legyenek akár pogányok, akár bűnösök, akár a társadalom kivetettjei – megmentésén, Isten szívének hozzájuk hajlításán fáradoznék?

Ábrahám, aki „Isten barátjának nevezetett” (Jk 2,23), azért könyörgött, hogy Isten ne pusztítsa el Sodomát. Jézus bűnösökkel és vámszedőkkel evett együtt, és azt hirdette: „nem azért jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem hogy a bűnösöket” (Mk 2,17). Miért gondolná bárki, hogy ő nagyobb Ábrahámnál és Jézusnál, és az ő feladata nem a lelkek megmentése vagy az Isten előtti szüntelen könyörgés a világért, hanem az ítélethirdetés?

Mi is, mint ők. Az egyházban nem lehet kettős mérce. Isten országában nincsenek másodrangú állampolgárok. Egy test vagyunk, bármennyire is különbözünk egymástól. Éppolyan nagy csoda, hogy mi részesei lehetünk Krisztus testének, mint az, hogy mások is.

A Szentlelket és a hitet mindnyájan ajándékba kaptuk: Isten kegyelméből vagyunk, akik vagyunk.

Tanmese

A történet szerint a pokolban sínylődik a rablógyilkos, aki egész életében másokat károsított meg, ártatlanokat rabolt ki, árvák pénzét szedte el, kegyetlen volt még a gondolata is. Soha semmi jót nem tett senkivel, a jóért rosszal fizetett, a hálát hírből sem ismerte. Élete egyetlen jócselekedete az volt, hogy egyszer megkímélte egy pók életét. Isten látja a rablógyilkos mérhetetlen pokolbéli szenvedéseit, és megesis a szíve rajta.

Ahogy a rablógyilkos föltekint a menny felé, egy nap azt látja, hogy egy vékony pókfonál ereszkedik le feléje. Gyorsan megragadja, és elkezd rajta fölfelé mászni. Körülbélül félúton járhat, amikor hátratekint, és észreveszi, hogy a nyomában rengeteg másik ember is elindult, és mind ott csimpaszkodik, lóg, erőlködik a pókfonálon.

A rablógyilkos egyszeriben elkezd gondolkodni, hogy vajon mennyire lehet erős a pókfonál, hányan is lehetnek mögötte, és hogyan szabadulhatna meg tőlük, hogy ő egészen biztosan fölérjen. E pillanatban elszakad a kezei között a pókfonál, és ő visszazuhan a mélybe.

Tallózó

„A pogánykeresztények számára azt a minimális törvénytartási kötelezettséget határozta el a zsinat, aminek megtartása biztosítja a pogány- és zsidókeresztények asztalközösségét. (...) A gyűlésen Isten Szentlelke van jelen. A Lélek által megszólaló tanítás nyomán véget ér a vita. Ahol Isten igazsága nyilvánvalóvá, akarata ismeretté válik, ott a vita befejeződik.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„...az ún. „tertius usus legis” (a törvény harmadik használata) problémája. (...) Igénk és reformátoraink (hitvallásaink) szerint azonban a törvénynek ilyen szerepe nincs. (...) Az elméletinek látszó kérdés merőben gyakorlati. Arról van szó, hogy az Isten népéhez tartozásnak vannak-e *külső* ismérvei, azaz lehet-e *láthatóvá* tenni a kereszténységet.” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„...nem kell rájuk kényszeríteni a Törvényt. De ugyanakkor módot kell találni arra, hogy zsidó- és pogánykeresztények *együtt élhessenek*, egymás házában közös szeretetvendégségeket tartsanak. (Ez volt az úrvacsorának is a kerete.) E végből el kell vágni az útját annak, hogy a pogányságból jövőök behurcolják a pogányságot magát mint vallási és erkölcsi fertőzést. Tartózkodjék tehát minden pogánykeresztényen a bálványoknak áldozott dolgoktól, a vértől, a fülva holt állattól és a paráznaságtól. (...) a pogánykereszténység megerősödött, rövid idő alatt túlnőtt a zsidóságon, s egy század múlva az atyák már alig értették az egész feszültséget.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„...tartózkodjanak a bálványok által beszennyezett dolgoktól, a szexuális erkölcstelenségtől, a fülva holt állatoktól és a vértől. Elsőre úgy tűnhet, hogy Jakab itt ellentmond önmagának. Ez nem a törvényeskedés bizonyos formája? Nem éppen most helyezte őket törvény alá? A válasz az, hogy ennek a tanácsnak egyáltalán semmi köze sincsen a megváltás kérdéséhez. Azt a témát már megtárgyalták. Ennek a tanácsnak viszont a zsidó és a pogány hívők közti *közösséghez* volt köze.” (William MacDonald: *Ó/Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

Amikor egy hajó, egy távoli szigeten kötött ki egy napra, a hajón utazó püspök elhatározta, hogy megpróbálja olyan hasznosan eltölteni az időt, amennyire csak lehetséges. A parton séta közben találkozott három halással, akik a hálójukat rendezgették. Tört angolsággal elmagyarázták neki, hogy évszázadokkal korábban misszionáriusok megkeresztelték az őseiket.

– Mi keresztények! – mondták büszkén, miközben magukra mutattak.

A püspökre ez igen jó benyomást tett. De ismeritek-e az Úr imáját? Sohasem hallottak róla. Ettől a püspök elképedt. Ho-

gyan állíthatják ezek az emberek, hogy keresztények, amikor még olyan alapvető dolgot sem ismernek, mint az Úr imája?

– Akkor mit mondtok, amikor imádkoztok?

– Égre emeljük a szemek. Imádkozunk: Mi is hárman vagyunk, Ti is hárman vagytok, köszöneteket rajtunk!

A püspökben elhűlt a vér ettől a primitív és teljesen eretnek természetű imától. Ezért aztán egész nap avval foglalkozkodott, hogy megtanítsa őket a Miatyánkra. Azok meglehetősen nehezen tanultak, de nagyon igyekeztek, s így még mielőtt a püspök másnap elvitorlázott volna, legnagyobb meglepedésére hiba nélkül felmondták az egész szöveget.

Hónapokkal később a püspök hajója ismét a sziget felé tartott. A püspök, miközben a fedélzeten sétálva esti imáját végezte, meglepedetten gondolt vissza arra, hogy azon a távoli szigeten most él három ember, aki – az ő türelmes erőfeszítéseinek köszönhetően – most már megfelelően tud imádkozni. Miközben ezen gondolkodott, feltekintett és megpillantott egy fénypontot keleten. A fény a hajó felé tartott. A püspök csodálkozva látta, hogy három ember a vízen járva közeledik a hajó felé. A kapitány megállította a hajót, a tengerészek a korlátnak dőlve figyelték a csodálatos jelenséget.

Amikor látótávolságba kerültek, a püspök megdöbbenve ismerte fel a három emberben barátait, a halászokat.

– Püspök! – kiáltották. – Mi annyira boldogok, találkozunk veled. Látunk, hogy hajód a sziget mellett elmenni, és siettünk találkozni veled.

– Mit akartok? – kérdezte a püspök elámulva.

– Püspök – mondták –, mi annyira, annyira sajnálni. Mi elfelejtjük csodálatos imát. Mi mondjuk: Miatyánk ki vagy a mennyekbe, szenteltessék meg a te neved, jöjjön el a te országod... aztán elfelejtjük. Kérünk, mondd el az egész imát még egyszer!

– Kedves jó barátaim – mondta nekik –, menjetek haza, és amikor imádkoztok, mondjátok ezt: Mi is hárman vagyunk, Ti is hárman vagytok, köszöneteket rajtunk!

Anthony De Mello (1931–1987) jezsuita szerzetes és pszichoterapeuta: *Mi is hárman, Ti is hárman*

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Az emberi természet azóta sem változott, ma is hajlamosak vagyunk arra, hogy úgy gondoljuk, többek, jobbak vagyunk, mint mások. Azt hisszük, nekünk biztosan „jár” az üdvözülés, mert eljárunk templomba, támogatjuk a gyülekezetet. Jó esetben csak „lesajnáljuk”, aki szegényebb, tehetségtelenebb, akinek nem olyan szép a ruhája, lakása, autója vagy esetleg lakása sincs. Talán sokan gondolják, gondoljuk úgy, ha mi többet tettünk, akkor nekünk több is jár.

Képesek vagyunk elfeledkezni arról, hogy a Jézus Krisztusba vetett hit ugyanúgy munkálhat gazdagban és szegényben, jól öltözöttben vagy rosszul öltözöttben, okosban és kevésbé okosban.

Időről időre emlékeztetni kell magunkat arra, hogy az üdvözülésre senkinek sincs többletjogosultsága, „...mi is az Úr Jézus kegyelme által üdvözülünk. Éppen úgy, mint ők.”

Jézus mindannyiunkért az életét adta.

Mindenkinek azt kellene meglátnia, amiről itt Péter beszélt – a ma emberének is. Annak is, aki a templomban ül a padokban, és akkor nem a különbségeket keresnénk, hanem azt vennénk észre, hogy miben egyezünk. Hiszem, hogy ez a szeretet alapja.

Miért van az, hogy a Biblia többször beszél arról, hogy a Szentlélek munkálkodik az emberek között, viszont manapság nem lehet ezt észrevenni? Hol van? Vagy a mi szívünk nem elég nyitott arra, hogy befogadjuk és munkálkodjon közöttünk? Vagy a mi szemünk nem látja meg Szentlélek munkáját?

A legnagyobb örömhír számomra ebben az egyetlen félmódatban van: „mi is az Úr Jézus kegyelme által üdvözülünk.” Tehetünk jót, akarhatunk jót cselekedni, mondani, gondolni. De sokszor olyan kevesek vagyunk mindehhez. Csak Jézus kegyelme fog minket megmenteni az örök életre – én ebben reménykedem.

Lélegezz bennem, Szentlélek...

Lélegezz bennem, Szentlélek,
hogy arról gondolkodjam, ami szent.

Irányíts engem, Szentlélek,
hogy azt cselekedjem, ami szent.

Vezess engem, Szentlélek,
hogy azt szeressem, ami szent.

Erősíts meg engem, Szentlélek,
hogy megóvjam, ami szent,

és óvj meg engem, Szentlélek,

hogy sose veszítsem el, ami szent. (Szent Ágoston)

Szentháromság ünnepe

► Ef 1,3–14

Igehirdetési előkészítő

A textusról

Az apostoli köszöntés után (1–2. versek) Pál egy himnikus hálaadást ír le ezekben a versekben, amelyben élénk tárja Isten gazdagságát és szeretetének mélységes voltát. A himnikus forma miatt a szakaszt sokan liturgikus szövegnek gondolják.

Textusunk legfontosabb kifejezése, az *ἐν Χριστῷ* tipikusan páli fogalom. Csak az Efezusi levélben összesen több mint harmincszor kerül elő ez a kifejezés. Ebben az igeszakaszban is különböző formában kilencszer találunk utalást Krisztusra, az „őbenne”, „Krisztusban”, „Krisztus ál-

tal” kifejezésekben. Vagyis textusunk kulcsfogalmáról van itt szó, amellyel kifejezésre juttatja az apostol, hogy Isten titka sem tárulhat fel előttünk másban, mint Krisztusban.

Maga a dicséret a 3. versben megfogalmazott hálaadással kezdődik – amely teljesen megegyezik a Második korinthusi levél elejével. A hálaadást követő dicséret pedig négy, nagyjából egyenlő részre osztható. Bár különböző írásmagyarázók különbözőképpen osztják fel a szakaszt, számomra a következő szakaszolás tűnik logikusnak: 4–6, 7–10, 11–12, 13–14. Könnyen felismerhetők ezek a szakaszok már csak azért is, mert mindegyik ugyanazzal az *ἐν ᾧ* ’őbenne’ szóval kezdődik. Ezt követően ír Pál az egyes témákról.

1. *A kiválasztásról*: *ἐξελέξατο ἡμᾶς* – *kiválasztott minket*. A 4. vers fókuszában kiválasztásunk áll, ami Isten kezdetől fogva meglévő szeretetére mutat. Isten szeretete igaz életre kell hogy indítson minket. Hogy szentek és feddhetetlenek legyünk, és magasztalhassuk dicsőséges kegyelmét.

2. *A megváltásról*: A 7. vers tulajdonképpen Kol 1,14-nek – „*akiben van megváltásunk és bűneink bocsánata*” – egy bővebb változata. Az *ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν* kifejezés így is fordítható: „őbenne »birtokoljuk« megváltásunkat”. Az első jelen idejű állítmány ez a szövegben. Mielőtt azonban valami felsőbbrendűségi érzés kerítene hatalmába bennünket, jó tudatosítanunk magunkban, hogy az *ἔχο* ige azt is jelenti, hogy ’közel lenni valamihez’. Tehát bár hitben már a miénk, még nem értük el. Vagyis a „már igen és még nem” helyzetében vagyunk. A megváltás (*ἀπολύτρωσις*) szabadítást jelent az ár kifizetése által. Ezt a szót használták a rabszolgák kiváltására. Itt a bűnök bocsánatára utal, ami pedig csakis Jézus vére által lehet a miénk. Mert Krisztus vére az az ár, ami megfizettetett a bűn rabszolgaságából való szabadításért. A 9. vers szerint ezt a titkot – az ő üdvözítő akaratának titkát – ismertette meg velünk Krisztusban Isten.

3. *Az örökössé tételről*: Az *ἐκληρώθημεν* kifejezés a profán görög nyelvben azt jelenti: ’sorsvetés útján kijelölni’ vagy ’hozzájutni valamihez’, vagyis ’elnyerni valamit’. Ez a valami pedig nem más, mint a *κληρῶς*, vagyis az eszkatologikusan értendő osztályrész (Balikó Zoltán). Az örökösök, vagyis az egyház (az elhívottak) feladata az, hogy *dicsőségének magasztalására legyen*.

4. *A Szentlélek által való eljegyzésről*. A 13. versben az *ἐσφραγίσθητε* kifejezés azt jelenti ’megpecsételtettek’, vagyis a hitben a Szentlélek által eljegyzésünk pecsétjét, örökségünk zálogát kaptuk meg. A Szentlélek tehát a mi „örökségünk keze”.

A Szentháromság titka

Milyen az Isten? Mindannyiunk válasza más erre a kérdésre. Sőt, élete különböző szakaszaiban mindenki más-más választ ad az istenkérdésre. Aki mélységben gyötrődik,

már-már elveszítve hitét, az azt mondja, Isten próbára tevő Isten. Aki átélt csodálatos gyógyulást, felegyenesedést, az azt mondja, Isten megtartó Isten. Aki nem érti, hogy élete hogyan sodródhat olyan erővel lefelé, az azt mondja, Isten érthetetlen Isten...

Egy angol vers hét vakról szól, akik arra kérik tanítójukat, hadd tapintsák meg az elefántot, hogy fogalmuk legyen róla. S amikor mesterük odaviszi őket az elefánthoz, az egyik vak végigsimítja az elefánt oldalát, s azt mondja: Jé, az elefánt olyan, mint egy házfal! A másik a lábát fogja át, és egy oszlophoz hasonlítja. A harmadik az ormánya után kígyónak, a következő a fülét pálmalevélnak véli... Igaza volt valamennyinek? Igen, de csak egy-egy részizgazságot tudtak meg az elefántról, s milyen messze voltak az egész megismerésétől.

Milyen az Isten? Az egyik azt mondja, szerető Úr, a másik azt mondja, kiszámíthatatlan, szeszélyes Úr, a harmadik azt mondja, félelmetes...

Természetes, hogy minden válaszuk rendkívül szubjektív. Hiszen mindannyian saját tapasztalatunkból kiindulva nyilatkozunk, azt gondolva, hogy helyesen látjuk Istent. Annak alapján nyilatkozunk, amit átéltünk vele kapcsolatban. De jó azt is tudnunk, amit Pál mond ebben az igében róla, hogy ő az egyetlen és örök Isten, aki *kiválasztott bennünket, aki megváltott Krisztusban, és elpecsételt minket az üdvösségre Szentlelke által*. Az apostol csodálatosan gazdag képet rajzol elénk a Szentháromság titkáról, akinek mindhárom személye gyönyörűen rajzolódik ki előttünk textusunkban.

Az igehirdetés felé

Gazdag kincsesláda ez a szakasz. A magasztaló ének – amivel kezdi Pál az Efezusi levelet – feltárja mindazt, amit az ember megtapasztalhat Istenből. Tetten érhető benne az élet értelme, titka és végső célja is. Mert Pál nem tud az életről Isten nélkül beszélni, nem tud a hétköznapi élet számtalan problémájára Isten nélküli válaszokat adni, nem tud létünk számtalan útvesztőjében nélküle eligazodni.

Az öreg apostolnak minden kérdésében, személyes problémájában, hitharcaiban, kétkedéseiben és önmagával való küzdelmeiben is ott van Isten. Amikor elbizonytalanodott, akkor bátran vallotta: kiválasztotta őt az Úr. Amikor bűnei elhatalmasodtak rajta, s úgy érezte, sosem szabadulhat régi természetétől, akkor vallotta, éppen ezért kaptunk Krisztusban kegyelmet, hogy szabaduljunk általa. Amikor úgy érezte, nem bírja már tovább, mert túl sok a gond, a feszültség, s ő nem elég bölcs azok megoldásához, akkor hirdette, hogy a Szentlélek erősít, támogat, biztat a csüggedésben, a gyötördésben.

Oly sokszor tapasztalta meg Pál élete során a Szent-

háromság Isten hatalmát, hogy nem is tud róla másként beszélni, csak örvendező, magasztaló módon: „*Áldott az Isten...*” Olyan ember mondja ezt, aki tudja, hol a helye, tudja, kinek köszönhet mindent. Nem felejtette el, hogy ki fordította meg őt a damaszkuszi úton. Tudja, ki erősítette szorongatásuk közepette. Tudja, ki adta a bölcsességet a gyülekezeteken belüli vitás kérdések megoldásához. Tudja, hogy csak azért maradhatott meg a szolgálatban, mert valaki kiválasztotta őt. Ha csak a saját farizeusi múltjára támaszkodott volna, akkor keménysége nem sok mindenre lett volna elég, tanult bölcsessége nem túl hosszú úton vezetne volna.

Pál vallja, hogy csak azért van ott, ahol van, és úgy, ahogy van, mert Isten választotta ki őt. Olyan üzenet ez, amelyről hajlamosak vagyunk megfeledkezni. Az, hogy hallgathatom Isten ígését, hogy szolgálatában állhatok, az hogy készülhetek egy-egy gyerek- ifjúsági vagy családos táborba, az nem azért van, mert mi, szolgálattevők olyan rendkívüliek vagyunk, hanem azért, mert Isten kiválasztott a szolgálatra. Milyen szánalmas, amikor ezt visszautasítjuk, amikor rosszul sáfárkodunk, amikor magunknak akarjuk bekebelezni a dicsőséget...

Hogy örülhetett Pál, amikor gyülekezetek születtek munkája nyomán, amikor terjedt az evangélium, amikor új és új emberek álltak be a sorba, megbékéltek pogányok és zsidó háttérű keresztények! Micsoda öröm látni, hogy van értelme fáradozni! S mit mond mindezeket látva? Hátlatelt, magasztaló szívvel zengi: „*Áldott a mi Urunk, Jézus Krisztus Istene és Atyja, aki megáldott minket mennyei világának minden lelki áldásával a Krisztusban.*”

Mert Krisztusért van minden. Pál nem hagyja, hogy bármi is eltántorítsa őt ettől az alaptól, sem saját hírneve, dicsősége, sikere, mások elismerő tekintete. Mert mindez mulandó, változékony, tér és idő korlátainak kiszolgáltatott, egyedül Jézus Krisztus örök, ezért csak őbenne részesülhetünk mindabban az áldásban, amiről itt hallunk: *kiválasztás, megváltás, bűneink bocsánata, elpecsételés a Szentlélek által*. Olyan áldások ezek, amelyek nélkül nem lehet teljes az élet. Aki azonban Krisztusra épít, az részesülhet ezekben az áldásokban. Pál úgy beszél erről, hogy Krisztusban ez valóság!

A szent és feddhetetlen élet nem képmutató élet, nem az arcra égett maszkok élete, hanem a szorongató, sodró krisztusi szeretet élete. Mert ez az, ami megváltoztat, minden más csak játék, szerep és képmutatás. A megváltozott élet attól más, hogy felismeri önmagában az esendőséget, és nem tartja magát különbnek másnál, vállalja hibáit, természetét, és paradox módon éppen ezért tud másként szólni és cselekedni, vállalni feladatot vagy éppen lemondani, másként viselni terheket és másként nézni előre. Mert a megváltozott élet tudja, hogy csak bűnbocsánatból élhet, s ezért tudja magasztalni az Istent.

Tallózó

„Mi szóval áldunk, Isten áldásai ellenben tettek, itt közelebbről: a megváltás hatalmas tényei. (...) De nem elszellemesített, légius ajándékai ezek Istennek. Mert a lelki áldás lehet anyagi természetű is, a lényeges, hogy Istennel való megbékélésüket és az emberekkel való jó viszonyukat munkálja. (...) Isten Krisztusban áldotta meg őket. (...) Ezért az ő tulajdonképpeni életük, amit most hitben élnek, már azzal a mennyei, tehát síron túli étellel azonos.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Isten tettével kapcsolatosan nem a teremtést, hanem a kiválasztást hangsúlyozza. (...) Kol 1,16 (...) a teremtés a Krisztusra nézve történt. (...) A »predestinációs gondolat« (...) annak megvallása, hogy Istené a teljhatalom kezdettől fogva a világ végezetéig égen és földön egyaránt. (...) »Isten nem azért választott ki bennünket, mert előre látta, hogy mi szentek és igazak leszünk, hanem azért, hogy szentekké és igazakká váljunk. (...)« (Balikó).” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák. Magánkiadás*)

„Pál az ige befejezett alakját használja, arra utalva, hogy a hívők megáldása és kegyelemben részesítése az örökkévalóság múltjában történt. (...) Mivel az üdvösség mindentől fogva Isten kegyelme, természetes dolog, hogy a keresztyének dicsőítsék őt ezért! (...) örökségünk záloga (...) előleg lefizetéseként azzal a biztosítékkal, hogy utána még sokkal több következik.” (*A Biblia ismerete kommentár-sorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány*)

„Pál nyomon követi Isten munkáját a megváltásban az örökkévaló múlttól az időn keresztül az örökkévaló jövőig.” (William MacDonald: *Ó/Újszövetségi kommentár. Evangéliumi Kiadó*)

„»[Isten] kisorsolt bennünket«, ami az ószövetségi nyelvhasználatnak megfelelően azt jelenti, hogy (sors-)részünk van Isten népének ígéreteiben és örökségében.” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó*)

„Az egyház nagyon hosszú ideje azt hangsúlyozza, hogy mit kellene tennetek Istenért, de a Biblia nem erre fekteti a hangsúlyt, hanem arra, hogy mit tett Isten értetek. Mindezt Pál három fejezeten keresztül sorolja nekünk, és csak azután írja majd, hogy »járjatok az elhíváshoz méltóan«.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre. The Word for Today*)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

„Arra ébredtem fel, hogy a kutya ugat. Ahogy kipattant a szemem, abban a pillantásban az ajtó is megnyílt, s hát kit hozott az Isten?

Édesanyámat!

Úgy felszöktem, hogy még a házat is szinte elvittem. Volt

nagy öröm s szíveskedés mind a két részről. Anyám tyúklevest hozott nekem egy kantáros fazékban, s azt mindjárt oda is tette a tűzhöz, hogy felmelegítse. Éppen vasárnap lévén s délidő, így akart nekem tyúkleveses ünnepet szerezni.

El is gondoltam, hogy milyen is, Istenem, az édesanya: eljött az étekkel ilyen messze is a gyermeke után, s még ha tudná, hogy a vadak megesszik, úgy is eljönne bizonyosan. Ez nagyobb dolog volt a bombáknál s nagyobb még a Nick Carternél is. Olyan nagy, hogy egyszerre sírni kezdtem.

– Hát te mért sírsz? – kérdezte megijedve édesanyám.

– Én örömben – mondtam.

– Milyen örömben?

– Én abbéli örömben, hogy nekem is van édesanyám.”

Tamási Áron (1897–1966) Kossuth-díjas magyar író: *Ábel a rengetegben*

VERS

Kukorelly Endre: *Azt mondja aki él*

Azt mondja aki él és fenn járkal,
azt sem tudni, hogy meddig
bírja. Talán felírta valami kis papírra,
a zsebében hordja, aki él,
hogy meddig. Talán van, aki

tudja, és remeg, mintha
a szerelemtől. Talán ha kibírnánk
nem keresni és nem találni semmit.
Azt mondja akire süt a nap, Uram
rám süt a te napod, miránk süt

ez a nap. Vagy így hallgat
tovább, és senkihez se szól, nem
megy, megáll, néz, vagy nem is
néz, csak hallgat. Nem látja,
micsoda fekete is az a nap.

Azt mondja aki él, hogy lenni csak,
egy kicsit is lenni, azt nem lehet.
Az élők, ahogy vannak, lépkednek
csak, mint a gép. És lépnek úgy,
mint a gép. Mint a gép, Uram.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Első hallásra szinte alig valamit értettem meg az igéből. Számomra túl bonyolult a nyelvezete. Ezért hordok az énekeskönyv mellett még Bibliát is az istentiszteletekre.

Jó előre elolvasni még otthon az Útmutató szerint az igehirdetési alapigét, mivel első hallásra követhetetlen. Kiváltképp igaz ez a levelekre.

Tele van az ige a hétköznapiakban nem használt szavakkal és szófordulatokkal. Ami az első században első halásra – remélhetőleg – érthető volt, az a 21. században már egészen „ismeretlen”.

Alapos – többszöri – átolvasás után az alábbi gondolatok fogtak meg:

1. „*Öbenne van – az ő vére által – a mi megváltásunk és bűneink bocsánata is.*” Mennyire nem vesszük komolyan, illetve gépiesen vesszük magunkhoz az úrvacsora szentségét és benne az Isten bocsánatát, mely örök életre visz!

2. „*Öbenne lettünk örököséivé is.*” Milyen jó egy olyan országnak az örökösévé lenni, amely soha el nem múlik! Különösen akkor érint meg ez a gondolat, amikor anyukám sírja mellett állok meg.

3. „*...megváltsa tulajdon népét.*” Istenhez tartozunk teljesen, ezt jelenti, hogy sajátjaiként gondol ránk. Ez pedig nemcsak a teremtettségünkől adódik, hanem a megváltottságunkból is.

Az ige legfontosabb üzenete, hogy az Úr mindenáron közösséget szeretne velem teremteni Jézus Krisztus által.

Az ige aktuális a mai világban, amikor nincsenek biztos kapcsolatok, nincs összetartás az emberek között – sajnos egyre inkább igaz ez faluhelyen is.

Kérdés: a 11. versben az „eleve elrendelés” egyenlő azzal, amit a 12. versben olvasunk, hogy „előre reménykedünk a Krisztusban”, mivel örökösévé lettünk?

Az igének csak egy-egy gondolatát kellene kiemelni: mit jelent az örökség? Eleve elrendelés, az idők teljességének rendje stb.

Szentháromság ünnepe után 1. vasárnap

▶▶ 2Móz 19,3–8

Igehirdetési előkészítő

A vasárnapról

A Szentháromság ünnepe utáni vasárnapok liturgikus színe a zöld. A növekedést fejezi ki. Amit Isten elrejtett bennünk mindazáltal, amit Jézusban elvégzett, s amit hirdett az adventtől pünkösdig terjedő ünnepek, azt életre kelti bennünk és növekedésre indítja a Szentlélek.

A most következő kilenc vasárnapot indítja a mostani téma: *Isten hív.* Jó végiggondolni, egységben látni ezt a kilenc hetet. Ennek az első vasárnapnak egyik összefoglaló gondolata az igehirdetés, mint amelyen keresztül Isten hitet ébreszt bennünk. Valójában nincs is más, ami igaz hitre vezethetne minket, csak az igehirdetés a maga sokféle formájában.

A lekciónak és a liturgia tétélei

Az evangéliumi lekciónak – a gazdag és Lázár példázata – fő gondolata, hogy „meghalljuk Isten hívó szavát, és ne tegyük hiábavalóvá a kegyelem idejét” (Jánossy Lajos: *Az egyházi év útmutatása*). A levélbeli szakasz szerint is Isten kezdeményez, ő hív el bennünket. Ő előbb szeretett minket, s mi ezért szeretünk.

Az antifóna Isten hűségét dicsőíti. Az introitus zsolotár az Úr ígéretére hivatkozik. A Kyrrie imádság dicsőíti Krisztust, aki teljes nyitottsággal hív bennünket, aki megismereti az Atya akaratát (ami nem azt jelenti, hogy megtanítja, hanem inkább, hogy ismertté teszi, napvilágra hozza azt), és aki Szentlelkét is azért küldte el, hogy mi megnyíljunk az ige, a hívó szó előtt.

Rövid exegézis

A *Lelkipásztor* régebbi számai közül a következőkben olvashatunk erről az ígéről:

LP 1969/4. 250. o.	Benczúr László
LP 1980/5. 296. o.	Csizmazia Sándor
LP 1988/4. 246. o.	Ifj. Kendeh György
LP 2002/5. 197. o.	Babka László
LP 2003/6. 227. o.	Barcza Béla
Az Ószövetség a szószerzők II. (2002) 9. o.	Joób Máté
Az Ószövetség a szószerzők IV. (2003) 20. o.	Jutta Hausmann

A 4. verset a protestáns új fordítású Biblia szegényesen fordítja: „*hogyan hoztalak ide benneteket*”. A fordítások többsége hangsúlyozza, hogy Isten magához hozta, magához vezette a népet. „...maga Isten a cél” (HAUSMANN 2003, 21. o.).

Bár csak az 5. versben szerepel a „szövetség” kifejezés, az egész szakasz erről a szövetségről szól. Igénk voltaképpen a Sínai-tradíció (2Móz 19 – 4Móz 10,10), s azon belül a 2Móz 19–24 fejezetekben szereplő szövetségkötés prólógusa (JOÓB 2002, 9. o.). Isten szól népéhez: emlékezteti őket tetteire és hatalmára, elmondja szövetségének feltételét, végül ígéretet tesz. A nép pedig elfogadja a szövetséget kijelentésével.

A szövetség Isten és Izrael között néhány esetben olyan, mint az emberek közötti szövetségkötés: mindkét felet egyformán kötelezi. Azonban 1Móz 15 olyan fordulatot hozott a szövetség értelmezésében, amely Izrael Istennel való egész kapcsolatát megváltoztatja. Ott ugyanis Isten szövetsége csupa ígéret. Jutta HAUSMANN figyelmeztet, hogy az 5. vers három tagmondata közül az első következménye a másik kettő (2003, 21. o.). A most használt fordítások többsége ezzel szemben két feltételt állít a harmadik tagmondat érdekében: „*ha engedelmesen hallgattok sza-*

vamra, és megtartjátok szövetségemet, akkor ti lesztek az én tulajdonom.” Fontos Jutta Hausmann figyelmeztetését komolyan vennünk, hogy ne az emberi cselekvés kerüljön középpontba, hanem egyik oldalról Isten cselekvése, másik oldalról az ember hite.

Isten ígéretében szerepel a „papok királysága” is. Ennek két jelentése lehet. Az egyik az, hogy a nép valamennyi tagja pap lesz (Jel 1,6). Vonzó gondolat, amikor az egyetemes papságról beszélünk, amikor a pünkösdi prédikációban Péter azt idézte, hogy az egész népre kitölti az Úr a Lelket. A másik jelentés arra vonatkozik, hogy Izrael népe nem királyok uralma alatt, hanem papok vezetésével él majd. Azok vezetése alatt, akik Isten előtt állnak. Valóban szent is, Istennek elkülönített, sőt a zsoltár szerint „boldog az a nép, amelynek Istene az Úr” (Zsolt 33,12). Péter apostol pedig ezt a kijelentést a Krisztusban hívókra, az egyházra érti (1Pt 2,9). Azért szent ez a nép, mert nem királyok és nem fejedelmek vezetik, hanem igéjével, a papok által hirdetett igéjével maga Isten vezeti népét. Tehát nem annyira a formai utalások – „Így szólj! Ezeket az igéket kell elmondanod!” –, hanem az ígélet közepe – „papok királysága” – fordítja tekintetünket az igehirdetés szolgálata felé.

Szintén az 5. versben szerepel a „tulajdonom” kifejezés, amelynek első jelentése – ahogyan erre Joób Máté emlékeztet – a kincs, az érték. Istennek tehát népe nem egyszerű tulajdona, hanem kincse, amire vgyáz (2002, 10. o.).

A gyülekezet

Alapvetően nem az időpont határozza meg a gyülekezetet. Nem az, hogy most kezdődik a nyár s benne a vakáció. Lezárultak az EP-választások, folynak az egyetemi és érettségi vizsgák, és elkezdődött a fociév. Alapvetően nem ez határozza meg a gyülekezetet. Sokkal inkább egyéni helyzete, saját sorsa. Inkább az határozza meg a gyülekezetet, hogy akár a sokakat átfogó események, akár az egyéni sorok között Isten népének tudja-e magát.

Vázlatkísérlet

1. Az egyházi év – karácsonytól pünkösdig – emlékeztet, mit tett értünk az Úr. Elkötelezettségét mutatja, kitartását jelzi, megmásíthatatlan szándékát láttatja velünk, hogy minket magához vezessen. Izrael népének is többször elmondta ezt a tapasztalatot az Úr (Mózes, Józsué), mi is évről évre halljuk, hogy Isten mindent odaadott azért, hogy célhoz jussunk.

Ahogy újra végiggondoljuk Isten ajándékainak sorát, a hatalom és az erőszakmentesség együttes jelenlétét látjuk: abban, ahogy született (angyalkar – jászolbölcső); ahogyan

bevonult Jeruzsálembé (pálmaág – szamar); ahogyan szenvedett és meghalt (természeti jelenségek – szenvedés); ahogyan feltámadt (félelem – „ti ne féljete!”).

2. Isten azért mutatta meg tetteit, Jézus Krisztus azért tette nyilvánvalóvá az Atya akaratát, hogy bizalommal teljesítsük azt. Annyi minden vonz bennünket ebben a világban. Gondoljunk csak arra, hogy mennyiszor hagyjuk el Isten útjait azért, mert „mi nem látunk jobb megoldást”. Mennyiszor nem vesszük figyelembe, talán nem is ismerjük Isten rendjét, és alkalmazkodunk a világ megszokott döntéseihez (emberi kapcsolataink terén, a teremtésvédelem terén, gazdasági döntéseinkben – tehát szinte egész életterünkben). Így egybefoglalva ez kissé felszínesnek tűnik. Jó, ha valós eseteket gondolunk végig az igehirdetésre készülve. Minket azonban „papok királyságává” tett az Úr azért, hogy megszólított. Nem külső hatalmak, hanem ő maga vezet bennünket. Egyénenként is és gyülekezetként is.

3. Isten vezetése nem egy-egy bibliai vers idézése. Isten vezetése Jézus ismerete. Könnyen láthatjuk, hogy a Sínai-szövetséget Jézus élte meg, ő teljesítette be. Ő az Atya drága kincse, tulajdona. S benne és rajta keresztül az egyház. Ezért Krisztust hirdetjük, hogy valóban „papok királysága” legyen a gyülekezet: az igehirdetésen keresztül vezesse népét – a pusztai vándorlás során is – önmagához az Úr.

Hivatkozott művek

HAUSMANN Jutta 2003. Szentháromság ünnepe után 1. vasárnap. *Az Ószövetség a szószerző IV.* (A Lelkipásztor melléklete). Szerk. Hausmann Jutta. Luther Kiadó, Budapest. 20–22. o.
JOÓB Máté 2002. Szentháromság ünnepe után 1. vasárnap. *Az Ószövetség a szószerző II.* (A Lelkipásztor melléklete). Szerk. Hausmann Jutta. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest. 9–12. o.

■ BENCZE ANDRÁS

Tallózó

„Isten választásában nyoma sincs a kegyencválasztásnak. Izrael hivatása nem kiváltság vagy hatalom, hanem szolgálat és vértanúság. (...) Az egész népnek lehetőséget nyújtott a választásra, hogy elfogadjá-e vagy sem az isteni küldetést (...). A vallás Izraelben nem volt egy kiváltságos osztály titkos tana, nem a »misztériumok« gyűjteménye, amelynek megőrzését a papokra bízták volna, mint Egyiptomban.” (*Hertz Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„...legyenek számára papok királysága és szent nemzet. Ez a szándék teokrácián alapul, vagyis hogy Isten maga fog felettük királyként uralkodni. Ezért engedelmességet kell kérnie tőlük. (...) »Valamit rendelt az Úr, mind megteesszük.« Ez merész nyilatkozat volt, amely önbizalomból eredt, és világosan megmutatta, hogy nem értékelték azt a kegyelmet, amely Egyiptomban meglátogatta és eddig hoz-

ta őket. Kegyelemre kaptak, kegyelemre volt szükségük. Azaz a fogadalommal, amelyet tettek, a törvény alá helyezték magukat.” (Arno C. Gaebelein: *Ószövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„Miközben az egész Szentírás *hasznos számunkra* (2Tim 3,16), nem az egészséget írták közvetlenül *nekünk*. (...) A hangsúly akkor az anyagi áldásokon volt, földi környezetben. De ez ma már nem igaz. Isten nem ígéri azt, hogy engedelmisségünket pénzügyi jóléttel jutalmazza. Ehelyett ennek az üdvőtörténeti korszaknak az áldásai szellemi áldások, mennyei környezetben.” (William MacDonald: *Ó/Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„Nem kell az izráélieknek mind *papokká* lenniük, de a kizárólag Isten szolgálatára rendelt papi létformának kell vezérelnie őket.” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel*. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó)

„A nép – ahelyett, hogy önmagát ismerve ezt mondta volna: »Noha el vagyunk szánva az engedelmisségre, nem merjük magunkat ilyen feltétel alá helyezni és kockára tenni áldásunkat, sőt biztosan elveszíteni azt« – magára vállalta, hogy megtesz mindent, amit az Úr mond (2Móz 19,8). Az áldás most Ádám esetéhez hasonlóan mind az ember, mind Isten hűségének függvényévé vált. Távolabb volt ez az áldás attól, amivel mi rendelkezünk.” (J. N. Darby: *A Biblia könyveinek áttekintése*. Evangéliumi Kiadó)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

„– Mi az a halálban, amitől a legjobban félnek az emberek? – kérdeztem a Rebbétől.

– Hogy mitől félnek a legjobban? – gondolkodott el. – Nos, például attól, hogy mi történik velünk azután? Hová kerülünk? Olyan lesz-e, amilyennek képzeltük?

Ez csakugyan nagy kérdés...

– Igen, de valami mástól is rettegünk.

– Valami mástól?

A Rebbe előrehajolt.

– Attól, hogy elfelejtenek – suttopta.”

Mitch Albom (1958–) amerikai író,
újságíró: *Csak egy kis hit kell*

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A szakasz egyik fontos üzenete az, hogy Isten nem csupán kiválaszt egy népet, amelyet a tenyerén hordoz, hanem azt is várja a választottaktól, hogy Isten parancsainak megtartásával mutassák meg a világnak: Isten az, aki tenyerén hordozza őket, ők pedig engedelmeskednek, és hallgatnak az ő szavára.

Mégis látványosan hiányzik a választott nép életfolytatásából az Isten iránti engedelmisség, noha az erre való felszólítás eléggé egyértelmű. Ezért is meglepő, amikor azt olvassuk: egy akarattal felelték, megteszik, amit az Úr mondott.

Nem túl könnyelmű ez az ígélet? Gondoljunk csak az aranyborjúra, melynek révén rögtön kiderül, „hányadán állunk”. Pedig milyen szép az a megfogalmazás, hogy „saszárnyakon hordoztalak” – Isten nem „magával vonszolja” népét, hanem valósággal szabadon szárnyalhatnak, és Isten csodái valóban minden nép fölé emelik Izrael népét. Mégsem vesszük észre, hogy Isten „felülről” szól, nekik pedig el kellene fogadniuk a magasból kiáltó Úr „Úr voltát”.

Nem spórolhatjuk meg a szükséges önvizsgálatot: hol állunk és hogy állunk a saját ígéreteinkkel, és a ránk bízott feladatainkat mennyiben tudjuk az ígérekhez híven teljesíteni? Tényleg Isten ígéje irányítja az életünket?

Amikor utólag kicsit körbejártuk a vasárnap témáját is, mindjárt másképp hangzik az, hogy „papok királysága” lesztek. „Nem biztos, hogy szívesen élnék papok királyságában” – ha azonban ez a lelki vezetést jelenti, akkor szinte nélkülözhetetlen az, hogy mégis „papok királyságában” éljünk, ahol rendszeresen szembesülünk Isten igazságával, hogy a szó legpozitívabb értelmében ez az isteni igazság és bölcsesség irányítsa az életünket.

Szentháromság ünnepe után 2. vasárnap

▶ Zak 1,3–6

Igehirdetési előkészítő

A textus háttere

E prófécia Dárius perzsa király uralkodásának második esztendejében hangzott el, közvetlenül Haggeus próféta szolgálata után. Círus Kr. e. 539-ben kelt ediktuma (2Kron 36,22–23; Ezsd 1,2–4 és 6,3–5) lehetővé tette a Babilonba száműzött választott nép fiainak a hazatérést, a hazatérőknek pedig meghagyja, hogy építsék fel a jeruzsálemi templomot. Visszakapták a Nebukadneccar által elvitt templomi kincseket; a templom építésének költségeit is a királyi kincstár állta; a Babilóniában maradt zsidóknak pedig megparancsolta, hogy legyenek a hazatérők segítségére.

A hazatérés szakaszokban valósult meg. Először csak kisebb, majd egyre nagyobb csapatok indultak haza. Sokan azonban nem vállalták a hazatérés kockázatait. A hazatérők lelkesen kezdtek munkának, de a körülmények nem kedveztek nekik. Belső konfliktusok és a samáriaiak áskálódása miatt le kellett állítani az építkezést. Az egész birodalom területén lázadás tört ki. Dárius verte le a lázadást,

és ő lett az új uralkodó. Az új helyzet reménységet ébresztett a zsidóságban. A nagy nemzeti összefogás elérésének idejét remélték. Ezt a reménységet táplálta Haggeus és Zakariás próféta. Dárius engedélyezte a templom továbbépítését. Kr. e. 515-ben fel is szentelték az új templomot.

Zakariás papi családból származott. Iddó pap unokája volt. Nehémiás és Ezsdrás szerint azonban Iddó fia (Ezsd 5,1; 6,14; Neh 12,16). Valószínű, hogy Berekja, Zakariás apja korán meghalt, és Iddó nevelte fel az árván maradt fiút. Zakariás nevének jelentése: az Úr megemlékezett róla, gondolt reá, az Úr dicsőséges. Nem véletlenül viselte ezt a nevet. A templomépités és a nemzeti egység megteremtésének válságos időszakában arról tett bizonyosságot, hogy az Úr nem feledkezett el népéről. Megemlékezett övéről. A felépített templom is arról tanúskodik, hogy az Úr jön Jeruzsálembe, hogy népe között lakozzon.

Zakariás közvetlenül kapja a parancsot a prófétálásra. Az Úr atyai tanácsát hirdeti a templomot építeni akaró népnek. Nem a magánvéleményét mondja. Nyomatékosan hangsúlyozza: ezt a Seregek Ura mondja. Az Úr tanácsa pedig az, hogy a templomépitő nép térjen meg! Ez nem is tanács, hanem határozott parancs: Qal imperativusban áll, hogy térjetek meg hozzám! Jelentése: 'megtérni', 'visszafordulni', 'ismételten Isten tulajdonává lenni, válni' (5Móz 28,31; 1Sám 7,14; 1Kir 12,26).

Isten nagyon megharagudott elődeikre (2. vers). Ez már a múlté. A múltból le kell vonni a tanulságot. A fiaknak meg kell térniük. Egész életvitelükben láthatóvá kell lennie annak, hogy ők valóban Isten tulajdonai.

Elgondolkodtató ez a megtérésre hívás. Hiszen Isten haragja már nyilvánvalóan elmúlt. A hazatérés, a templomépités éppen arról tanúskodik, hogy már velük van az Isten (Hag 1,3), s hogy ők valóban megtértek, hazatértek, és Isten ügyének, a templomépitésnek szánták oda az életüket, szolgálatukat.

Figyelmeztetés ez a folyamatos, szüntelen Istenhez való fordulásra. A megtérés nem egyszeri döntés, elhatározás kérdése. Egész életen át, naponként újból és újból meg kell térni Istenhez. Az a tény, hogy odaszánom életemet Isten ügye szolgálatára, például a templomépitésre, még nem jelent feltétlenül a személyes megtérést is. Nem az ügynek, nem a szolgálatnak kell odaszentelnem az életemet, hanem az Úrnak, hogy egészen az övé legyek: akkor és csak akkor lesz áldás a szolgálatomon, igyekezetemen.

A 4. vers a múltra irányítja tekintetünket. Isten haragjának (2. vers) okát részletezi: az elődök nem tértek meg gonosz útjaikról és gonosztetteikből. A *derek* jelentése: 'út', 'életvitel', 'magatartás', 'habitus', 'ösvény'. Az elődök egész életvitele rossz, gonosz, utálatos és veszélyes volt. Az akkori próféták őket is megtérésre hívták, mindhiába. A *qásab* Hifilben: a figyelést, a készséges és figyelmes meghallást, a hallott dolgok elfogadását jelenti. Ezt fokozza a *sáma* 'hallani', 'meghallani', 'engedelmeskedni', 'követni'.

Úgy tűnik, mintha a 4. és 5. vers között valami kimaradt volna, amit a prófétai irat nem örökített meg. Az elődök és a hajdani próféták felidézése cinikus magatartást válthatott ki a fiakban, és ennek hangot is adtak. Az elődök már rég meghaltak, prófétáik is. Ezért semmi értelme a múltra hivatkozni. Nincs aktualitása az új helyzetben – gondolták.

Igaz, hogy a múltat le lehet zárni azzal, hogy az atyák nincsenek, és a próféták sem élnek már, de az Úr igéi és rendelkezései utolérték őket. Ezt nem szabad elfelejteni. Isten igéje élő és ható valóság. A halál sem győzi le. A fiakon is be fog teljesedni. Az elődök és a próféták halála, elmúlása nem hatálytalanítja az igét. A *nászag* jelentése: 'elérni', 'utolérni', sőt Hifilben az üldözést és menekülést is jelenti. Az atyák hiába menekültek az ítélet elől, az ítélet üldözte és utolérte őket. Isten igéje, amelyet prófétái által hirdettetett, bekövetkezett rajtuk.

Sajnos csak azután tértek meg és látták be, hogy Isten igazságosan bünteti meg őket, amikor már utolérte őket Isten haragja. Ez megkésett megtérés volt! A templomépitő fiaknak okulniuk kell a múltból, hogy még idejében, amíg tart a kegyelem ideje, térjenek meg Istenhez.

A vasárnap evangéliuma, a nagy vacsoráról szóló példázat (Lk 14,15–24) ugyancsak nyomatékosan figyelmeztet arra: amikor szól és hív az Isten, akkor kell meghallani és elfogadni a meghívást és menni. Az alkalmak elmúlnak. Földi vándorutunk is véges. De Isten igéje örökké él. És vele üdvössége van a halandó embernek!

Prédikációvázlat

Zakariás akkor prófétált, amikor a választott nép fiai végre hazatérhettek a babiloni száműzetésből, és nekifogtak felépíteni a templomot és az országot. Azt gondolná az ember, hogy az ilyen páratlan nagy lehetőség csupa örömmel és lelkesedéssel tölti el az építőket. Hiszen kevés nemzedéknek adatott meg a templomépités öröme, ne is beszéljünk a nemzetépítésről, a nemzet újraegyesítésének történelmi lehetőségéről. Az ilyen ritka és felemelő feladatokkal azonban inkább a gondok és a bajok járnak együtt, semhogy az öröm és a lelkesedés.

A hazatérés lehetőség volt. A királyi ediktum megengedte a választott nép fiainak a hazatérést, a hazatérők pedig feladatul kapták a templom újraépítését. Megkapták a templomból elzsákmányolt kincseket, sőt anyagi támogatást is kaptak a perzsa uralkodótól. A nagy birodalom már érezte az összeomlás jeleit. Círus, majd Dárius bizonyára úgy gondolták, nem jó az istenek haragját maguk ellen kihívni. Ahhoz, hogy nyugodalmuk, biztos jövőjük legyen, a Nebukadneccár által lerombolt jeruzsálemi templomot helyre kell állítani. Néha a pogány hatalom lelkiismerete is megmozdul, mert fél az istenek hatalmától.

A hazatérés szakaszokban történt. Nem sokan vállalkoztak rá. Babilóniában az odahurcolt zsidók egzisztenciát

teremtettek maguknak. Ha nem is volt olyan, mint amelyet maguknak álmodtak, de biztos volt. Viszonylag jól éltek, integrálódtak az ottani társadalomba. Ezt a biztos egzisztenciát feladni azért, hogy a semmiből újat építsenek maguknak – ezt bizony kevesen vállalták. Ehhez erős nemzeti öntudat és az áldozathozatali készsége kellett. Úgy tűnik, a száműzetés megpróbáltatásai kiölték a választott nép fiaiból a nemzeti és vallási öntudatot. Nem is csoda, hiszen az ott születet nemzedék csak elmesélésből ismerte népe dicsőséges múltját.

A kezdeti nehézségek után hamar le is állt a templomépítés. Nem mindenki nézte jó szemmel a zsidók vallási és nemzeti újraépítkezését. A samáriaiak be is panaszták őket az uralkodónál, és kérték, hogy állítsák le a templomépítést. Talán azért áskálódtak, mert szerettek volna részt venni a templomépítésben, de a zsidók elutasították őket, mert féltették tőlük vallási tisztaságukat. Az idegen vallási elemek befolyása elől öntudatosan, mereven elzárkóztak.

A birodalom egész területén lázadás tört ki. Dáriusnak sikerült elfojtania a lázadást, és ő lett az új uralkodó. Úgy gondolta, nem hiányzik neki, hogy a hazatérő zsidók is felázadjanak – ezért engedélyezte a templom továbbépítését. Ugyanebben az időben prófétált Haggeus is, aki lelkesen buzdított a templomépítésre.

Zakariás viszont egészen rendkívüli ötlettel állt elő. Látványosan nem a templomépítésről szólt. Ő megtérésre szólította fel a templomépítőket. Előbb térjék meg az Istenhez, és akkor Isten is hozzátok tér, közeledik. Csak ha igazán megtértek az Istenhez, akkor lesz templomok, ahol az Isten köztetek lakozik majd!

A templomépítés tulajdonképpen csak jelképes cselekedet. Isten országát építik a templomépítők: ahol az Isten velük lakozik majd. Minden kőből épített templom az igazi lelki templomra, Isten országára utal, mutat előre. De ez csak akkor és csak úgy válik valóra, ha maga Isten jön és ajándékoz meg az ő közösségével. Nélküle hiába erőlködünk, nélküle hiába fáradozunk és építünk. Istenhez csak hittel, engedelmes, igéjét figyelmesen meghallgató és azt megtartó hittel lehet közeledni. Ezért kell hozzá megtérni.

Elgondolkoztató, hogy kinek hirdeti Zakariás a megtérésre hívást. Azoknak, akik fizikailag és lelkileg is már megtértek: akik vállalták a hazatérés nehézségeit, kockázatait, és akik erős öntudattal őrizték vallási, nemzeti tisztaságukat, Istenhez tartozásukat. Ha azoknak hirdetné Zakariás, akik Babilonból még nem tértek vissza – értenék a felszólítást. Ha azoknak hirdetné, akik hagyták magukat beszennyezni idegen, pogány vallási elemekkel – értenék. De ő azoknak hirdeti: térjék meg, akik hazatértek, vissza az ősi vallás szívébe, Jeruzsálembe, és akik valóban vigyáztak vallási tisztaságukra.

Komoly figyelmeztetés ez valamennyiünk számára. A megtérés ugyanis nem egyszeri döntése és elhatározása az embernek, amit – ha megtörtént – „letudhat” magának. Folyamatos, szüntelen megtérésre van szükségünk. Mindig Istenhez fordulni, minden körülmények között. A temp-

lomépítő választott nép fiai Dáriusban vagy más politikai hatalmasságban bíztak, reménykedtek, s talán a saját erejükben és elszántságukban: mi megcsináljuk, akárhogy is legyen. Elkezdjük, be is fogjuk fejezni. Zakariás figyelmezteti őket: egyedül Istenben bízzanak. Őhöz térjenek meg, és akkor ő is közeledni fog hozzájuk, akkor lesz templomuk.

Mi sokszor fordítva ülünk a lóra. Oda szánjuk életünket egy jó ügy szolgálatára, Isten ügye, az egyház szolgálatára. És legjobb tehetségünk szerint építjük a gyülekezetet, építjük a templomot, ha kell... A mai ige arra int: Istenhez kell térnünk! Istennek kell odaszánnunk az életünket. Ez az első és döntő lépés. Az Istennel való személyes érintettség a meghatározó. Ha ez a személyes kapcsolat Istenrel életre kel és él bennem, akkor áldás lesz a szolgálatomon, igyekezetemen, még akkor is, ha mindenféle nehézség, kudarc vagy gonosz áskálódás ellehetetleníti azt, még akkor is áldás lesz szolgálatomon, amikor emberileg lehetetlennek tűnik a célkitűzésem.

Minden elmúlik ezen a világon. Elmúlik a dicsőséges múlt, elmúlnak a megpróbáltatások is, meghaltak az ősök és Isten igéjének hirdetői is, de Isten igéje örökérvényű. Ezért íratott meg számunkra Isten igéje a választott nép történetébe ágyazva, hogy meglássuk, megértsük, ahogyan rajtuk beteljesedett mindaz, amit Isten közölt velük, úgy bennünket is utolér az ige, rajtunk is beteljesednek Isten ígéretei: az ítélet is, az evangélium is. Ezért a történelemben, a múltban kijelentett ígét figyelmesen meghallgatni, arra építeni mindennél fontosabb. Csak az igében van élet és jövő! Minden más mulandó. Az ige pedig Isten hozzánk szóló üzenete. Jézus Krisztusban jött közénk. Jövedele, hozzánk címzett hívása ugyancsak időhöz, alkalmakhoz kötött. Ezek az alkalmak is elmúlnak az idővel együtt. Lemaradni, lekésni, elkésni ezekről annyit jelent, mint az üdvösségről lemaradni, arról a páratlan lehetőségről, amikor Isten velünk lakozik majd az ő mennyei örök hajlékában.

■ KOVÁCS LÁSZLÓ ATTILA

Tallózó

„Ezután nagy idő telt el, kihalt egy generáció ítéletmondó prófétáival és a megítéltekkel együtt. Egyedül Isten igéje marad örök és állandó (Mt 24,35), sőt mindig aktuális.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„...haragjában is szeretete lángolt. Azért hívta a próféták által: Térjenek hozzá. Lássák meg, hogy szereti őket. Térjenek hozzá, hogy megáldhassa őket. (...) Egyszerűen vissza kell fordulni Istenhez, akinek hátat fordítottunk, hogy meglássuk kegyelmes orcáját. Isten arca mindig szerető arc, de nem látja meg, aki elfordul tőle.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„Az itt szereplő erélyes, megtérésre buzdító felhívás rá-

mutat azoknak a lelki áldásoknak a feltételére, amelyeket Isten az ez után következő nyolc látomásban megígér. Az Úr nem nyújt vigaszt a nem bűnbánó szíveknek. (...) Az isteni áldásban való részesülésnek nem pusztán az volt a feltétele, hogy folytassák a templomépítést, hanem az is, hogy térjenek meg Istenhez(...) Most az Úrhoz való teljes megtérés Isten áldásához fog vezetni, melyet az én is hozzátok térek szavak fejeznek ki.” (A Biblia ismerete kommentár-sorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„...nemcsak hogy meg kellene térniük Istenhez helytelen útjaikról, de a fogságból is vissza kellene térniük Júdába, valamint újjáépíteni Isten házát, és helyreállítani Isten népének társadalmát.” (Jeromos bibliakommentár. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„Zakariás igehirdetésében felismerhető a ragaszkodás a múltban elhangzott próféciákhoz, például az Ezékieléhez. Azután őrzí a belőlük levonható tanulságokat. Ugyanakkor rámutat, hogy nem a próféták személye volt a fontos. Ők már nem élnek (5). Tehát a ma felhangzó próféciára kell figyelniük. Előle nem lehet kitérni azzal, hogy a hajdanvolt prófétákat emlegetik.

Jézus ugyanezt a gondolatmenetet követte (Mt 23,29), midőn nyíltan szolt arról, hogy a próféták sírjainak díszítése a menekülésnek egyik válfaja az elől, amit őáltala mond Isten. A múltat mindig akkor becsüljük helyesen, ha a jelenben figyelünk Isten szavára és tetteire.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd.* Kálvin Kiadó)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

„A roncs, megkönnyebbülvén, nem süllyedt annyira, de süllyedt folyton.

A helyzet reménytelenségén nem lehetett sem segíteni, sem enyhíteni. Már minden eszközt fölhasználtak.

– Van-e még valami, amit a tengerbe lehet dobni? – kérdezte a főnök.

A doktor, akivel senki sem törődött már, kilépett a fülke egyik sarkából, és így szolt:

– Van.

– Mi? – kérdezte a főnök.

A doktor így felelt:

– A bűnünk.

Valamennyien megrezzentek és fölkiáltottak:

– Ámen.

A doktor halványan, kiegyenesedve, egyik ujját ég felé emelve szolt:

– Térdeljetek le.

Ingadoztak, ami a térdelés kezdete.

A doktor újra kezdte:

– Vessük a tengerbe bűneinket. Azok nehezednek re-

ánk. Azok süllyesztik el a hajót. Ne gondoljunk többé a menekülésre, az üdvösségünkre gondoljunk.”

Victor Hugo (1802–1855) francia költő, regény- és drámaíró: *A nevető ember*

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Úgy szol itt hozzánk az Úr, mint szülő a gyermekéhez: „Miért kell újra, minden nap ugyanazt elmondani?” „Nem tanultok?” „Mindig ugyanabba a hibába estek!” „Folyamatosan büntesselek benneteket?”

Az igeszakasz megfogalmazása nem igazán jézusi lelkületű, inkább ószövetségi. A fenyegető, büntető Isten képe merül fel benne?

Érezzük ugyanakkor, hogy mennyire jó nekünk az Úr végtelen irgalma. Hiszen még a tanítványok is, akik évekig Jézus körül voltak, még ők is elhibázták, ők sem voltak mindig kitartóak.

Az Istennel való találkozáshoz kell hogy legyen bennünk vágyódás. „Kérjete, és adatik néktek.” De Isten is folyamatosan közeledik, akkor is, amikor mi nem tudunk róla, nem érezzük. A megtérés élménye olyankor érkezhethet, amikor elfáradok a keresésében, feladom, elengedem. Mintha ő jobban látna a mi tudattalan énünkbe, mint mi magunk.

Hasonló lehet a megtérés a szerelemhez. Vágyódunk rá, de erőltetni nem lehet. Tőlem függetlenül ér el, és egész lényemmel benne vagyok.

Fontos a személyes érintettség. Lehet a hitről, megtérésről beszélni, vitatkozni, mint elvi dolgokról. De ha egyszer csak személyesen is érint, akkor tudom másoknak is továbbadni úgy az üzenetet, hogy őket is megérintse.

A megtérés értelmezéséről: nem lehet egyszeri alkalom, inkább folyamatos úton levés, fontos állomásokkal. Egyfajta elköteleződés, amely után a hitnek bizonyos dinamikája alakul ki. Hullámzó mélypontokkal és csúcsokkal.

Szentháromság ünnepe után 3. vasárnap

▶ Ézs 64,3–8

Igehirdetési előkészítő

Trito-Ézsaiás kora

Ézsaiás próféta könyvét az írástudomány hagyományosan három részre osztja. Míg az első 39 fejezet a babiloni fogságot megelőző, 8. századi történelem eseményeire reagál, addig a második, 40–55. fejezetig terjedő szakasz a fogság alatti kor próféciáit, prédikációit gyűjti egybe, valamint a könyv utolsó egysége, az 56–66. fejezet már a

hazatértek gondolataival, érzéseivel foglalkozik. Ebből a harmadik szakaszból hangzik fel vasárnapi textusunk is. Beleolvasva ennek a kornak a leírásába egyáltalán nem dicsőséges hazatérésről van szó. Bár Izrael történelméből az olvasó úgy gondolná, végre elhozta Círus perzsa király a szabadulás napját, a hazatérés lehetőségét, ezt az időszakot azonban inkább csalódott, kiábrándult szavakkal írják le az erre a korszakra reflektáló prófétai szövegek. Nehémiás és Ezdrás könyveiben olvashatunk a problémák mibenlétéről, azonban ezek a könyvek már inkább a bajok orvoslásának, az újrakezdetnek sikerének szemszögéből állítják elénk a hazatérés jelentőségét, azonban az első tapasztalatok, az átélt események egyáltalán nem erről szólnak a hazatérés utáni esztendő első pár évtizedében. Sokkal inkább beszélhetünk éhezésről, a saját hazában való otthontalanságról, a szentségnek, az Istenhez tartozás megélésének számtalan elhajlásairól, a csüggedésről. Ezt fejezi ki Izrael panaszéneke is. Jellemző témák ebből az időből: 1. Fájó, hogy nem mindenki tért haza. 2. Az otthonmaradottak tehetősebbek, de elhagyták az Urat, nem a mózesi törvények szerint élnek, sokszor bálványimádók. 3. Az Izrael földjén lakó idegenek, illetve a körülöttük lakó idegen népek vallási hatásai megjelennek a saját nép körében is. 4. Végül annak átélése, hogy bár hazatértek, mégsem szabadok teljesen, hiszen egy idegen nép, a perzsák irányítása alatt élnek, samáriai helytartójuk pedig hátráltat minden újrakezdetet, akár a templom, akár Jeruzsálem újjáépítéséről van szó.

A nemzeti panaszének

Ebben a történelmi helyzetben szólal meg Izrael panaszéneke is (63–64. fejezet), mely magán hordozza a korábbi eseményekkel kapcsolatban megszólaló panaszénekek jellemző formáit, témáit is. Reménységként és kérésként hangzik el fejezetünk elején az Úr megjelenése, amely tűzzel és a föld megindulásával jár együtt. Ez jeleníti meg számukra egyrészt Isten valóságát a többi népek isteneihez viszonyítva, másrészt Isten szentségét, mely az e földön lakókkal szemben (még saját népével szemben is) sokszor pusztító hatalomként áll eléjük a bűn valósága miatt. Izrael népe, *saját népe* azonban reménykedik abban, hogy Isten megemlékezik arról, hogy ő maga választotta ki e kis népet, hogy bizonyosság legyen e világban. A panaszban újra megjelenik a sokszor felhangzó téma: Jeruzsálem és a templom pusztulása (az ígénket követő versekben). Ezt saját bűneik büntetéseként élik meg, de várják egyben azt is, hogy Isten megkegyelmez, megkönyörül népén, és újra állni fog Sion hegyén Isten háza. Nem csupán arról van szó, hogy messzi földön, Babilonban sírnak amiatt, hogy minden elpusztult, hanem már hazatérve élik meg azt, hogy még mindig nincs erő, nincs pénz, nincs hatalom, amely-

lyel helyreállítanák mindazt, ami porba dőlt. A türelmetlenség, a csüggedés, a reménytelenség hangja szólal meg, mégis valami kapaszkodót keresnek, amely végül nem lehet más, csakis Isten maga.

A szent és bűnös feszültsége

A próféta panaszénekeiben, a nép érzéseiben, de a vasárnap jellegében is megjelenik az alapgondolat: Isten szentségének és kegyelmének feszültsége. Döbbenetes erővel mutatja be ez az ének is, hogy a bűn milyen rombolást tud véghezvinni az ember vagy egy nép életében. Olvasva Jeremiás próféta könyvének 14. fejezetét, amely rokon vonásokat mutat a most tárgyalt panaszénekekkel, a hideg futkos az ember hátán, ahogyan megjeleníti a próféta a pusztulás képét. Hasonló erővel találjuk magunkat szemben, amikor a történelem nagy katasztrófaival szembesülünk (világháborúk, holokauszt, benne emberi tragédiák). Az Isten szentségével való találkozáson túl a legfélelmetesebb, amikor csak bűneinkkel találjuk magunkat szembe. Kiszolgáltatva lenni a bűnnek: odadobott szennyes ruha vagy az elhervadt, széltől dobált falevél képében jeleníti meg a próféta ezt az állapotot. Isten arca pedig: eltakarva, elrejtve előlünk. A legfélelmetesebb gondolat. A pokol borzalma. *Még Isten keze alatt lenni is jobb, mint Isten nélkül.* Mindig is az volt Izrael kérése, hogy „Isten arca” járjon velük, vezesse, kísérje őket. De mi van akkor, ha Isten elrejtőzik? Ha Isten eltakarja arcát? Pusztulás, bűn, halál.

A bűnös kiáltása, hitvallása

Így szólal meg könyörgésként a panaszének kérése, amely hitvallással érvel: Uram, *atyánk* vagy te *mégis!* *A te néped* vagyunk!

Atyánk! Ez az a szó, melyet Jézus is megértetni akart tanítványaival és velünk a tőle kapott imádságban. Ahogyan Isten hívhatjuk, hozzá kiálthatunk. *Mégis!* „Csakazértis!” Erről pedig sokszor hallottunk a teológiai tanulmányok alatt. Isten cselekedete, munkája, mely mégis, minden emberi tett és bűn ellenére is megkegyelmez nekünk. Mert nincs más. Isten szentsége mellett pontosan ez az, amit megérthetünk, amiben igazán Istenünk lehet minden más-sal szemben. Hiszen népe vagyunk, ő maga jelentette ki Izraelről szövetségében, hogy Istenük lesz, ők pedig népe! Hiszen ő teremtett, ő alkotott, mi az agyag vagyunk, ő pedig formálónk! Elemi erővel mutatkozik meg Isten szentsége, nagysága, dicsősége ebben az ősi, őszövetségi ígében, amelyben mi magunk is átérezhetjük a bűnnek való kiszolgáltatottság kibírhatatlan állapotát s vele szemben Isten községének reményét.

Isten bűnösöket hív!

A vasárnap témája és ószövetségi igénk érthetetlen lenne, lesújtó, és az Istenben való reménykedés egyetlen hajszalát mutatná csak meg nekünk az evangélium nélkül. Vasárnapi készülésemkor nem szoktam figyelmen kívül hagyni sem a vasárnap jellegét, sem az aznapra kijelölt igéket sem, mert csak így tudom megérteni, miért azt az igét választották ki a perikópa szerkesztői. Most is így van. Jézus példázatai az elveszett juhról vagy az elveszett drahmáról Istennek a megtérő bűnös feletti örömét állítja elénk, ami óriási lépést jelent Izrael szentségfelfogásához képest. Jézus egészen közel hozza hozzánk Isten arcát ezekben a példázatokban, nem beszélve Péter apostol bátorításáról, amelyet levelében olvashatunk. Isten szentségéhez igenis hozzátartozik az ő embernek adott válasza, amikor az bűneit megvallja, Istent keresi. Ez a válasz található meg az Újszövetségben, Jézus halálában és feltámasztásában. Mert ő bűneink ellenére sem hagy magunkra, hanem Fiáért megbocsátva velünk marad és vezet az úton arcával.

Szent, szent, szent a Seregek Ura, Istene! Ézsaiásnál olvassuk a kerubok énekét, amit most már mi is énekelhetünk velük együtt, mert egészen biztosak lehetünk Istennek könyörgésünkre adott válaszában, bűnbocsánatában. Nem szövetségláda, nem törvények és rendelkezések megtartása, nem a tisztaság végletekig való hajszolása és méricskélése, hanem a szívből jövő őszinte hit, szeretet és Istenhez ragaszkodás, az őszinte, Isten előtt bűnvallással való megállás az, ami közel hozhatja hozzánk Isten szentségét.

Felhasznált irodalom

SCHULTZ, Samuel J. 1992. *Üzen az Ószövetség*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest.
Jubileumi kommentár. A Szentírás magyarázata. Szerk. dr. Tóth Károly. MRE Zsinati Bizottsága, Budapest, 1981.

■ ARADI ANDRÁS

Tallózó

„...retorikája hangsúlyos: »De mégis, Uram, atyánk vagy te!« A »most« és »te« szavak hangzása a héberben szinte azonos, ezért egymást erősítik. Valóban konok hit (Zsolt 22,56)!” (*Jeromos bibliakommentár*. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„Hangvétele mégsem bizalmaskodó. Tudja, hogy az Isten mennyei dicső hajlékában van. »Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben« (...) Az Isten országa eljöveteleért esedező kérés a Miatyánkban inkább elvonatkoztatott. Hozzá képest az ézsaiási előzmény az Úr megjelenéséről párját ritkítóan szemléletes. (...) Ha Isten hallgatásra fogja magát, számunkra az a legnagyobb gyötrem.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Látnunk kell, hogy Ézsaiás nem magyarázkodik Isten előtt, mint ahogy azt mi igen gyakran tesszük. (...) Istent nem a bizonyítványunk érdekli, hanem a beismerő vallomásunk. »Istenem, én vagyok a hibás.« *Minden igazságunk olyan, mint a szennyes ruha*. Szegény emberek a saját kis igazságukat erőltetik (...) Az emberek megpróbálnak jó cselekedeteket felölteni magukra, és ezekkel büszkélkednek, de Isten szerint ezek mind bűdös szennyes ruhák. (...) A Jelenések könyvének 17. fejezetében János látja a vőlegény által imádott menyasszonyt puha gyolcsban, tisztán. A puha gyolcs a szentek igazsága.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre*. The Word for Today)

„A közbenjárónak felfelé kell tekintenie, mert a valódi közbenjárás azon a meggyőződésen alapul, hogy pillanatnyi érzéseinktől függetlenül Isten mindenható, és egyedül nála leljük meg a szabadítást. (...) Hogyan menekülhetünk meg? Meddig fogsz még haragudni ránk? Súlyos kérdések ezek, valódi fájdalom és tanácstalanság árad belőlük. De nincs bennük semmi neheztelés vagy harag, és már nem befelé tekintenek. Fölfelé irányulnak, Istenhez, akit a próféta újra és újra *atyánkként* szólít meg (63,16; 64,7). A gyermek kérdései ezek, amelyek bűnbánatot, ráhagyatkozást és bizalmat fejeznek ki. (...) Ézsaiás annyira azonosul azokkal, akikért imádkozik, hogy nem tesz különbséget önmaga és népe között.” (Barry Webb: *Ézsaiás könyve*. Harmat Kiadó)

Illusztrációk**TÖRTÉNET**

„Háromig cigarettáztam a folyosón. Az egyik női kórteremből hárman kitámogattak egy dagadt lábú, egyébként nagyon sovány nőt, haldoklott. Leültették a másik padra, a nő részegen bámult ki az ablakon, talán a holdat látta. Két férfi tűnt fel a dohányzónak kijelölt beugróban, egymást támogatták. Valószínűleg véccére akartak menni, de útközben elfeledkeztek róla. Egy nálam is fiatalabb roncs azt hajtogatta: ez Afrika, egyre melegebb van. Egy idősebb férfi hangosan sakkozott magával fejben. A nővérke rohagált, de a lidércként kóválygó rémekkel nem volt ideje foglalkozni, ágytálatat, tűket cipelt, percenként csöngették ki a kórteremből. Irigyeltem. Párszor az ügyeletes, fiatal orvos is előtűnt a szobájából, álomkórosan imbolygott ő is, de a folyosón császalkáló betegekkel nem tudott mihez kezdeni. Egyszer a folyosó túlsó végéről őt is haldoklónak véltem pár pillanatra.

A kórterem ajtaja nyitva volt, a holdvilágban és az ajtók fölé szerelt, állandóan égő körték fényében most vettem észre először, hogy a nagyobb kórterem tele vannak bedeszakozott ágyakkal, bennük öntudatlan testek kapják az infúziót vagy a transfúziót. Már két hete voltam a kórházban, protekcióként a legkisebb kórteremben, és mindaddig nem vettem észre semmit.

A nappali fényben aztán minden békésnek látszott, én mégis a kórház folyosóit róttam, zsebemben egy tantuszszal. Fél kettőkor beálltam az egyetlen telefonfülke előtt várakozó sorba. Velem szemben, a portásfülke előtti padon a hullaszállító ült fehér köpenyben, fehér sapkában, és engem nézett. A nagy, elektromos órára tekingettem: kettőtől csendespihenő, tilos telefonálni. Kettő előtt öt perccel már az utolsó nő telefonált előttem. Én az órát hipnotizálva toporogtam. Kettő előtt másfél perccel a nő kijött, én bementem a fülkébe, és magamra rántottam az ajtót.

Volt másfél percem.

Igyekeztem higgadtan felmérni, kinek is telefonálhatnék.”

Spiró György (1946–) Kossuth-díjas magyar író, költő, irodalomtörténész: *Lelet*

VERS

Nemes Nagy Ágnes: *Szendioxid*

Csak a növény a tiszta egyedül.

Nem ismer kategóriát.

S a bűnös széndioxidot

éjszaka mégis ő cseréli át.

Tisztán ragyog reggel az égi sátor

a tölgyek néma megváltástanától.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A textusból első hallásra is jól érzékelhető, hogy tulajdonképpen egy imádsággal van dolgunk. Ézsaiás – a nép nevében elmondott – könyörgő fohásza, kiáltozása hamar magával ragadja az olvasót, hisz oly szépségesen megkomponált, mint egy zenemű. Bizalommal fordul a próféta az élő Úr felé, hiszen „*nincs más isten, aki a benne hívőkért cselekszik*”. Sokféle vallásnak sokféle istene van, akik általában áldozatot kérnek, várnak az embertől. A mi Istenünk viszont nem ilyen indulatú! Ő áldozatot hoz az embereért. Már az ószövetségi történetekben is lépten-nyomon tetten érhető irgalma és szeretete, amellyel kíséri népének életét. Mindezt a bűnbánat sorai követik, hiszen oly sokszor vált méltatlanná a nép Istennek erre a nagy kegyel-

mére. Majd pedig kérések jönnek (ne emlékezz bűneinkre, tekints ránk). Végül az imádságokat általában lezáró dicsőítés helyett egyfajta hitvallás olvasható a teremtő és megváltó Istenről.

Azonban mintha e zeneműben disszonáns hangok is lennének. A próféta nagyon kemény szavakkal írja le a bűnt (szennyes ruha, tisztátalanság stb.), amelyre mint az életünket is veszélyeztető, tragikusan kikerülhetetlen valóságként tekint. A ma emberétől távol áll ez a gondolkodás: nem ilyen a bűnképe és éppen ezért nem ilyen az istenképe sem. (Ezt figyelembe kell vennie az igehirdetőnek.) A szerető és bűnököt megbocsátó Atya sokkal közelebb áll hozzá, mint a haragvó és a bűnököt megítélő Isten. Pedig egyiket sem lehet a másik ellen kijátszani. Ha csupán szerető Atyaként látjuk és láthatjuk őt, szentimentális lesz, ha csak ítélő Úrként, akkor démonikus. A feloldás a következő: Isten a bűnt nem szereti, de a bűnöst igen. Haragja és szeretete is értünk van. „Érted haragszom én!” Közben várja, hogy mint a tékozló fiú az atyjához, hűtlen gyermekei újra hozzá térjenek.

A teológiai szkopusz a teremtésben (élet) és a megváltásban (új élet) ragadható meg! Mindkettő Isten irgalmát és szeretetét hirdeti. „Mi vagyunk az agyag, Te a formálónk” – mondja a próféta. „Hiszem, hogy Ő teremtetett engem” (Luther: *Kis káté*, az 1. hitágazat magyarázata). Nemcsak úgy általában életet teremt, hanem minden emberi életet, benne az én életemet is. De a bűn miatt az ember újra és újra eltávolodik Teremtőjétől. Ezért volt szükség a Megváltó eljövetelére. Ebben a tekintetben a bűnvalló imádságunkra is asszociálhatunk. „Vallom előtted szent és igaz Isten, vétkeztem ellened és embertársaim ellen (...) Hozzád fordulok mégis.” „*Mégis Atyánk vagy te*” – hangzik az igében. Ez a „mégis” pedig evangélium. Valódi evangélium. Isten értünk való cselekvésébe ugyanis mindig belekapaszkodhatunk. Ezt – minden hűtlensége ellenére – átélhette az Ószövetség népe is, de mi – az új szövetség népe is – megtapasztalhatjuk: Krisztusban (2. hitágazat magyarázata). Hiszem, hogy ő az én Uram és Megváltom. Nem általában a világé, hanem az enyém. Csak rá van szükségünk. Erre a bizodalmas hitre kell megnyerni minden igehallgatót ezen a vasárnapon.